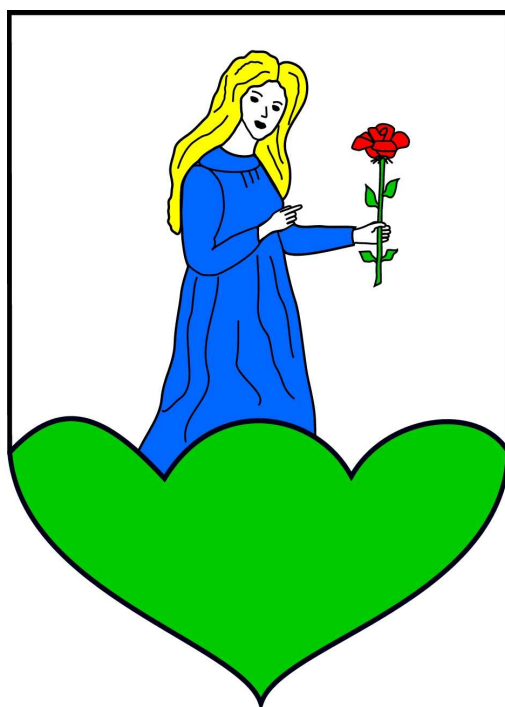

PROJEKT

Załącznik Nr 1
do uchwały Nr.....
Rady Miejskiej w Suszu
z dnia r.

**ZMIANA STUDIUM UWARUNKOWAŃ
I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO**

MIASTA I GMINY SUSZ

Spis treści

I. WSTĘP.....	4
1. Podstawa prawna.....	4
2. Przedmiot i cel opracowania	4
II. UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY .	5
1. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu.	5
2. Uwarunkowania wynikające ze stanu ładu przestrzennego i wymogów jego ochrony.	8
3. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego.	9
4. Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.	36
5. Uwarunkowania wynikające z warunków i jakości życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia.	78
6. Uwarunkowania wynikające z zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia.	88
7. Uwarunkowania wynikające z potrzeb i możliwości rozwoju gminy.	89
8. Uwarunkowania wynikające ze stanu prawnego gruntów.	101
9. Uwarunkowania wynikające z występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych.	101
10. Uwarunkowania wynikające z występowania obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych.	102
11. Uwarunkowania wynikające z występowania udokumentowanych złóż kopalin oraz zasobów wód podziemnych.	102
12. Uwarunkowania wynikające z występowania terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych.	104
13. Uwarunkowania wynikające ze stanu systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopnia uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami.	104
14. Uwarunkowania wynikające z planu zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego i zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych.	109
15. Uwarunkowania wynikające z wymagań dotyczących ochrony przeciwpowodziowej.	116
III. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY	117
1. Kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów.	117

2. Kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny wyłączone spod zabudowy.	119
3. Obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk.	121
4. Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.	123
5. Kierunki rozwoju systemów komunikacji i infrastruktury technicznej.	123
6. Obszary, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu lokalnym.	127
7. Obszary, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym.	127
8. Obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na podstawie przepisów odrębnych, w tym obszary wymagające przeprowadzenia scaleń i podziału nieruchomości, a także obszary rozmieszczenia obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2.000 m ² oraz obszary przestrzeni publicznej.	128
9. Obszary, dla których gmina zamierza sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, w tym obszary wymagające zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne.	128
10. Kierunki i zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej.	129
11. Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych.	131
12. Obiekty lub obszary, dla których wyznacza się w złożu kopaliny filar ochronny.	131
13. Obszary pomników zagłady i ich stref ochronnych oraz obowiązujące na nich ograniczenia prowadzenia działalności gospodarczej.	131
14. Obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji.	131
15. Granice terenów zamkniętych i ich stref ochronnych.	132
16. Inne obszary problemowe.	132
IV. UZASADNIENIE PRZYJĘTYCH ROZWIĄZAŃ	133
V. SYNTEZA USTALEŃ STUDIUM	134
1. Synteza uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy.	134
2. Synteza kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.	135

I. WSTĘP

1. Podstawa prawna.

Podstawę prawną opracowania stanowią:

- a) uchwała nr VII/58/2011 Rady Miejskiej w Suszu z dnia 16 czerwca 2011 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Susz,*
- b) ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zmianami),*
- c) rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. Nr 118, poz. 1233).*

2. Przedmiot i cel opracowania

Opracowanie stanowi zmianę przyjętego uchwałą Nr XVI/153/2000 Rady Miejskiej w Suszu z dnia 15 czerwca 2000 r. i zmienionego uchwałą Nr XLVI/281/2010 Rady Miejskiej w Suszu z dnia 9 września 2010 r. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Susz. Tekst wyróżniony czcionką Arial stanowi dotychczasową treść natomiast tekst wyróżniony czcionką Times New Roman (kursywą) stanowi treść dodaną do niniejszej zmiany studium.

Opracowanie jest wykonane w formie tekstowej i graficznej. Część tekstową stanowi niniejszy tekst zatytułowany: „Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Susz” wraz z rysunkami:

- Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Susz – plansza uwarunkowań, skala 1:25000;*
- Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Susz – plansza kierunków, skala 1:25000;*
- Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Susz – plansza kierunków, skala 1:10000;*

II. UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY

1. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu.

Powierzchnia gminy Susz wynosi 25905 ha, co stanowi 18,7% powierzchni powiatu iławskiego i 1,1% powierzchni województwa warmińsko-mazurskiego. Strukturę użytkowania gruntów na obszarze gminy w latach 2000-2005 przedstawia tabela:

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Użytki rolne	14 939 ha	14 931 ha	14 914 ha	14 938 ha	14 873 ha	14 873 ha
Lasy i grunty leśne	7 869 ha	7 869 ha	7 879 ha	7 874 ha	7 936 ha	7 936 ha
Pozostałe grunty i nieużytki	3 087 ha	3 095 ha	3 102 ha	3 083 ha	3 086 ha	3 086 ha

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Z powyższej tabeli wynika, że w strukturze użytkowania gruntów duży udział mają użytki rolne (57,5% powierzchni gminy w 2005 r.), jednakże następowało stopniowe, niewielkie zmniejszanie ich powierzchni na korzyść gruntów leśnych (np. przez zalesianie). Udział ten zbliżony jest do wskaźnika dla powiatu iławskiego (57,6% w 2005 r.), natomiast większy niż w skali województwa warmińsko-mazurskiego (53,5% w 2005 r.). Na wielkość udziału gruntów leśnych (30,6% powierzchni gminy w 2005 r.) wpływają m.in. lasy w północno-wschodniej części gminy. Wskaźnik ten identyczny jest ze wskaźnikiem dla województwa (30,6% w 2005 r.), natomiast większy niż w skali powiatu (26,7% w 2005 r.). Na obszarze gminy nie zmienia się udział gruntów pozostałych (11,9% powierzchni gminy w 2005 r.), obejmujących m.in. tereny zabudowane i zbiorniki wodne, ale udział ten jest mniejszy niż w skali powiatu i województwa (odpowiednio 15,7% i 15,9% w 2005 r.). Opisane wskaźniki świadczą o dominującej roli rolnictwa i leśnictwa w gospodarce gminy.

Sieć osadnicza gminy Susz składa się z miasta Susz oraz 45 miejscowości wiejskich. Faktyczne miejsce zamieszkania na terenie gminy, według danych GUS na dzień 31 grudnia 2007 r., posiada 12697 osób, co daje średnią gęstość zaludnienia 49 osób / 1 km². Wskaźnik ten jest niższy niż analogicznie obliczane

wskaźniki dla powiatu iławskiego (65 osób / 1 km²) i województwa warmińsko-mazurskiego (59 osób / 1 km²).

Miasto Susz położone jest na skrzyżowaniu dróg wojewódzkich do Iławy, Kwidzyna (przez Prabuty) i Malborka (przez Dzierzgoń) oraz dróg powiatowych, a jego powierzchnia wynosi 667 ha (stan na rok 2007). Podzielone jest na cztery osiedla i zamieszkałe faktycznie, według danych GUS na dzień 31 grudnia 2007 r., przez 5550 osób, tj. ok. 43,7% wszystkich faktycznych mieszkańców gminy. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 832 osoby / 1 km². Miasto jest ośrodkiem dominującym, skupiającym główne funkcje usługowe, mieszkaniowe i produkcyjne gminy.

Tereny wiejskie gminy, o powierzchni 25238 ha, podzielone są na 29 sołectw i zamieszkałe faktycznie, według danych Urzędu Gminy i Miasta na dzień 31 grudnia 2009 r., przez 7540 osób, tj. ok. 56,5% łącznej liczby faktycznych mieszkańców gminy. Średnia gęstość zaludnienia wynosi ok. 30 osób / 1 km². Miejscowości wiejskie są niewielkie (przeciętnie ok. 166 faktycznych mieszkańców) i mają typowo rolniczy charakter. Największe wsie, w tym liczące powyżej 500 mieszkańców (Kamieniec, Bałszyce, Ulnowo), znajdują się przy głównych drogach na terenie gminy i częściowo pełnią rolę uzupełniającą wobec głównego ośrodka usługowego – miasta Susz.

Na terenie miasta występuje zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i wielorodzinna – zarówno blokowa, jak i zwarta zabudowa miejska, w tym na obszarze tzw. Starego Miasta. Na terenach wiejskich, z uwagi na ich typowo rolniczy charakter, przeważa zabudowa zagrodowa, tj. budynki mieszkalne oraz inwentarskie i gospodarcze, natomiast zabudowa wielorodzinna związana jest z przedwojennymi zespołami dworsko-folwarcznymi bądź gospodarstwami uspołecznionymi okresu powojennego.

Zabudowa usługowa występuje przede wszystkim w Suszu – dominującym ośrodku usługowym, a na terenach wiejskich reprezentowana jest głównie przez obiekty oświatowe. Zabudowa techniczno-produkcyjna również dominuje na terenie miasta Susz, a na terenach wiejskich związana jest głównie z przemysłem rolno-spożywczym. Specyficznym obiektem jest rozlewnia gazu płynnego w Redakach.

W latach 1999-2007 na terenie gminy oddano do użytku 78 nowych budynków. Ilość oddanych do użytkowania budynków, według ich przeznaczenia, przedstawia poniższa tabela:

Rok	1999		2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007	
Przeznaczenie budynku	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N
Gmina Susz ogółem	3	3	3	3	1	2	2	6	2	5	5	2	12	5	1	4	9	10
miasto Susz	2	2	2	2	1	2	0	4	1	2	3	2	10	5	1	2	5	2
tereny wiejskie	1	1	1	1	0	0	2	2	1	3	2	0	2	0	0	2	4	8

M – budynki mieszkalne

N – budynki niemieszkalne

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Z powyższej tabeli wynika, że w gminie nie odnotowuje się znacznego ruchu budowlanego, a występujące wzrosty ilości oddanych budynków nie mają charakteru trwałego. W zakresie ilości oddanych budynków nie ma również wyraźnego podziału na miasto i tereny wiejskie.

Do końca 2009 r. na obszarze gminy uchwalonych zostało dziesięć miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (dotyczy planów obowiązujących), w tym:

- 3 plany sporządzone na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym, obejmujące 400 ha – 1,5% obszaru gminy,
- 7 planów sporządzonych na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, obejmujących 230,40 ha – 0,9% obszaru gminy,

Oznacza to, że 630,40 ha powierzchni gminy pokryta jest obowiązującymi planami (2,4 %).

Na terenach, na których nie obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (tj. na obszarze prawie całej gminy), Burmistrz Gminy i Miasta Susz wydaje decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego bądź o warunkach zabudowy. Ilość wydanych decyzji w latach 2005-2007 przedstawia poniższa tabela:

Rok	2005			2006			2007		
Rodzaj decyzji	C	M	P	C	M	P	C	M	P
Ilość decyzji	14	36	67	15	21	76	23	14	57

C – decyzje dla inwestycji celu publicznego

M – decyzje dla zabudowy mieszkaniowej

P – decyzje dla zabudowy pozostałej

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Z powyższej tabeli, jak i z porównania z ilością nowo oddanych budynków, wynika, że ruch budowlany w gminie nie jest duży i głównie koncentruje się na inwestycjach tzw. pozostałych – m.in. związanych z unowocześnianiem i rozwijaniem indywidualnych gospodarstw rolnych, a także na inwestycjach infrastrukturalnych,

m.in. w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, natomiast mniejszy udział mają inwestycje związane z poprawą warunków mieszkaniowych. Dwa pierwsze kierunki inwestycyjne odnotowały znaczny wzrost po uzyskaniu przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej i napływie funduszy unijnych, a dotyczą z reguły obszarów, na których dotąd nie były sporządzane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

2. Uwarunkowania wynikające ze stanu ładu przestrzennego i wymogów jego ochrony.

Na obszarze gminy stan ładu przestrzennego uwarunkowany jest w dużej mierze czynnikami historycznymi, a w szczególności zniszczeniami wojennymi z roku 1945 oraz przekształceniami okresu powojennego.

Historyczne centrum miasta Susz, tzw. Stare Miasto, w wyniku zniszczeń wojennych nie tylko utraciło znaczną ilość substancji budowlanej, ale również pozbyło się wielu funkcji centralnych na rzecz innych części miasta, głównie terenów w kierunku dworca kolejowego. Na dotychczasową strukturę przestrzenną została nałożona nowa struktura funkcjonalna, co skutkowało różnorodnymi przekształceniami substancji miejskiej, powodującymi zaburzenie czytelności struktury miasta i w konsekwencji pewien chaos przestrzenny w jego zabudowie. Prowadzone działania w zakresie rewitalizacji Starego Miasta i jego otoczenia, w tym Parku Miejskiego nad Jeziorem Suskim, ułatwiają przywracanie właściwej struktury funkcjonalnej, co umożliwi kształtowanie zabudowy miasta zgodnie z zasadami ładu przestrzennego.

Na terenach wiejskich zaburzenia ładu przestrzennego również mają podobną genezę. Wiążą się one ze zniszczeniami wojennymi oraz wprowadzeniem gospodarki uspołecznionej na dotychczasowej strukturze przestrzennej, obejmującej m.in. zespoły pałacowo-folwarczne związane z rezydencjami ziemiaństwa pruskiego. W odróżnieniu od miasta, dawna struktura funkcjonalna tych zespołów wynikała ze struktury społeczno-gospodarczej dziś nieistniejącej, zatem szansą na ich rewitalizację i w konsekwencji kształtowanie ładu przestrzennego, jest poszukiwanie nowych kierunków rozwoju, m.in. w branży turystycznej i hotelarskiej.

3. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego.

Budowa geologiczna

Obszar gminy znajduje się na południowym krańcu Obniżenia Perybaltyckiego, będącego jednym z elementów Platformy Wschodnioeuropejskiej. Krystaliczne podłoże zbudowane jest głównie z granitów i granodiorytów, których strop leży na głębokości około 3000 m. Na krystalicznym podłożu zalega pokrywa osadowa, zbudowana z osadów starszego paleozoiku, mezozoicznych, trzeciorzędowych i czwartorzędowych. Osady czwartorzędowe, o miąższości od 100 do 150 m, tworzą warstwę przypowierzchniową i zbudowane są głównie z utworów plejstocenijskich pochodzenia lodowcowego i najmłodszych utworów holocenijskich.

Utwory plejstocenijskie obejmują gliny zwałowe, piaski, żwiry, mułki, ropy oraz gazy narzutowe. Produktem bezpośredniej akumulacji lądolodu jest glina zwałowa, której dolny pokład, charakteryzujący się ciemnoszarym kolorem i dużym udziałem materiału wapiennego i piaskowego, wiąże się ze zlodowaceniem środkowopolskim. Powyżej zalegają piaski i żwiry interglacjału eemskiego, oddzielające dolny pokład od dwóch pokładów gliny morenowej związanych z najmłodszym zlodowaceniem bałtyckim, przedzielonych z kolei utworami piaszczysto-żwirowymi, powstałymi w wyniku akumulacji wodno-lodowcowej. Miejscami występują spiętrzenia warstw gliniastych i piaszczysto-żwirowych, w których mogą pojawiać się tzw. porwaki – elementy ze starszych warstw trzeciorzędowych, a nawet mezozoicznych. Gliny zwałowe dominują na większej części obszaru gminy, natomiast utwory piaszczysto-żwirowe występują w postaci sandru w północno-wschodniej części gminy oraz w postaci niewielkich pól na pozostałym obszarze, m.in. w północnej i południowej części miasta. Plejstocenijskie utwory piaszczyste i gliniaste są zasadniczo gruntami nośnymi, nadającymi się pod zabudowę.

Utwory holocenijskie, pochodzące z obecnego okresu geologicznego, powstały z jednej strony w wyniku procesów denudacyjnych, w tym przede wszystkim erozji, a z drugiej strony w wyniku procesów akumulacyjnych, dążących do wyrównania powierzchni. W okresie holocenu materiał wietrzeniowy, znajdujący się na wzniesieniach, jest przenoszony, głównie transportem wodnym, w obręb zagłębień i

dolin rzecznych. W zagłębieniach terenu powstają osady organiczne, przede wszystkim torfy. W tym samym okresie w jeziorach odbywają się procesy akumulacji substancji organicznej – gyty, a w dolinach rzecznych tworzą się osady piaszczyste, żwirowe i mułkowe (często z zawartością humusu). Utwory holoceniowe – torfy i namuły – występują w postaci niewielkich płatów w zagłębieniach terenu na całym obszarze gminy, a w postaci większych kompleksów torfowych m.in. w północno-wschodniej części miasta Susz i wzdłuż cieku wypływającego z jeziora Suskiego. Torfy i namuły są gruntami słabonośnymi, nie nadającymi się pod zabudowę.

Oprócz naturalnych utworów powierzchniowych, na obszarze gminy występują także utwory antropogeniczne, powstałe w wyniku działalności człowieka. Pierwszą grupę stanowią nasypy wykonywane dla potrzeb budownictwa, w szczególności komunikacyjnego (drogowe i kolejowe). Nasypy z tej grupy, jako efekt zamierzonej działalności ludzkiej, zasadniczo spełniają warunki wymagane dla posadowienia obiektów budowlanych, dla potrzeb których były realizowane, zazwyczaj będąc wykorzystywanymi nadal zgodnie ze swoim pierwotnym przeznaczeniem, jednakże w przypadku lokalizacji innego rodzaju obiektów budowlanych mogą one wymagać dokładnego rozpoznania z uwagi na różną miąższość i zmienny skład. Drugą grupę stanowią osady zgromadzone na starych i nielegalnych składowiskach odpadów, których na obszarze gminy zlokalizowano czternaście. Zalegająca warstwa odpadów sprawia, iż teren nie nadaje się pod zabudowę, a ponadto składowiska te stanowią poważne zagrożenie dla wód podziemnych.

Złóża kopalin

Na obszarze gminy znajdują się udokumentowane złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej „Lipowo Duże” i „Lipowo II”. Na obszarze tym wyznaczony był teren górniczy „Lipowo Duże” (zniesiony). Uwarunkowania wynikające z udokumentowanych złóż kopalin określone są w rozdziale II.11, a wynikające z występowania terenów górniczych określone są w rozdziale II.12.

Na obszarze gminy brak jest udokumentowanych złóż kruszywa naturalnego grubego i drobnego, jednakże w kilkunastu miejscach na terenie gminy kruszywo takie wydobywa się na niewielką skalę „na dziko”: w jedenastu miejscach (Bornice, Lipowo Duże, Olbrachtowo, Michałowo, Olbrachtówko, Adamowo, Brusiny, Grabowiec, Babięty Wielkie, Żakowice, Krzywiec) jest to kruszywo drobne (piasek), a

w dwóch (Bornice, Adamowo) kruszywo grube (piasek ze żwirem). Wydobycie przeznaczone jest głównie na potrzeby okolicznej ludności, stąd istniejące wyrobiska mają charakter lokalny. Eksploatowane kruszywo drobne występuje w formie pokładu i jest łatwe w eksploatacji, a w nadkładzie najczęściej spotykana jest gleba (największa miąższość pokrywy glebowej wynosi 0,5 m w Olbrachtowie), bądź też piasek zalega bezpośrednio na powierzchni terenu (Krzywiec). Wysokość ścian wyrobisk wynosi od 1 do 10 m, a same wyrobiska są suche, z wyjątkiem odkrywki w Babiętach Wielkich, której dno zalane jest wodą. Trzy wyrobiska położone są na terenie leśnym (Olbrachtówko, Lipowo Duże, Michałowo), a jedno w granicach obszaru chronionego krajobrazu (Olbrachtowo) – wyrobiska te winny być wyłączone z eksploatacji, tak jak dawne wyrobisko na terenie leśnym w Pałatykach. W niektórych dołach wyrobiskowych (szczególnie Olbrachtówko i Michałowo) funkcjonują dzikie wysypiska śmieci, będące poważnym zagrożeniem dla wód podziemnych. Wszystkie tereny powyrobiskowe wymagają rekultywacji.

Na obszarze gminy istnieje możliwość udokumentowania złóż kruszywa naturalnego drobnego (piasku) w trzynastu rejonach perspektywicznych, z tego sześć wokół istniejących wyrobisk (Bornice, Olbrachtówko, Brusiny, Babięty Wielkie, Krzywiec, Żakowice), a siedem w innych miejscach (Bronowo, Olbrachtowo, Piotrkowo, trzy rejony w Adamowie, Pałatyki i *Falknowo*). Jednakże pięć z nich (Bronowo, Olbrachtowo, Piotrkowo, Bornice, Pałatyki) położonych jest w granicach parku krajobrazowego lub jego strefy ochronnej bądź też w granicach obszaru chronionego krajobrazu i złoża te nie powinny być przeznaczone do eksploatacji. Na obszarze pozostałych złóż wskazane jest ograniczenie zainwestowania trwałego, w tym realizacji sieci infrastruktury technicznej.

Na obszarze gminy istnieje możliwość udokumentowania złoża kruszywa naturalnego grubego (pospółki) w rejonie perspektywnym w Bornicach, wokół istniejącego wyrobiska piasku ze żwirem. Przypuszczalne zasoby złoża szacowane są w ilości od 300 do 500 tys. m³. Na obszarze złoża wskazane jest ograniczenie zainwestowania trwałego, w tym realizacji sieci infrastruktury technicznej.

Na obszarze gminy istnieje ponadto możliwość udokumentowania złóż kredy jeziornej w rejonach perspektywicznych Dolina i Januszewo. Złoża te leżą jednak w granicach parku krajobrazowego bądź jego strefy ochronnej i nie powinny być przeznaczone do eksploatacji.

Rzeźba terenu

Obszar gminy położony jest w obrębie Pojezierza Iławskiego. Rzeźba terenu gminy jest przede wszystkim efektem działalności lądolodu skandynawskiego w okresie zlodowaceń plejstocénskich, spośród których najważniejszą rolę odegrało ostatnie zlodowacenie bałtyckie, a zwłaszcza jego stadiał pomorski. Formy ukształtowania terenu związane ze zlodowaceniem powstały w wyniku erozyjnej i akumulacyjnej działalności lodowca i wód polodowcowych, przy czym na rzeźbę terenu miały wpływ również inne czynniki, w szczególności działalność erozyjna i akumulacyjna rzek, wód roztopowych i opadowych.

Dominującą formą ukształtowania terenu jest morena denna falista, która formowała się pod lodem podczas stadiału pomorskiego oraz w czasie stopniowego cofania się lądolodu. Morena denna zbudowana jest głównie z mocnej, niezwiérzalej jeszcze gliny morenowej i posiada korzystne warunki dla rozwoju rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w szczególności gruntów ornych.

Obok moreny występują także inne, mniejsze obszarowo formy ukształtowania terenu, m.in. zagłębienia wytopiskowe, doliny rzeczne i rozcięcia erozyjne. Zagłębienia wytopiskowe powstały podczas wytapiania się brył martwego lodu, zagrzebanych w osadach lodowcowych, doliny rzeczne powstały w wyniku erozyjnej działalności rzek, a rozcięcia erozyjne tworzą się w wyniku spływu wód. Formy te są obecnie częściowo wypełnione wodą (cieki, oczka wodne i jeziora) bądź podmokłe i w ograniczonym stopniu mogą być wykorzystywane jako grunty orne, natomiast zależnie od warunków wodnych mogą służyć jako użytki zielone (np. doliny).

W północno-wschodniej części gminy dominuje równina sandrowa, która powstała w czasie topnienia lodowca i zbudowana jest z piasków oraz żwirów fluwioglacjalnych. Na równinie tej znajduje się ciąg jezior Czerwica, Januszewskie, Kawki i Gaudy, połączonych rzeką Liwą i jej dopływami. Sandr występuje fragmentarycznie również w innych częściach gminy, w tym na obszarze miasta. Na równinie sandrowej, w porównaniu z moreną denną, wytwarzają się gleby mniej korzystne dla uprawy roli, natomiast obszar ten posiada dobre warunki dla rozwoju leśnej przestrzeni produkcyjnej.

Najwyższym punktem gminy jest wzgórze o wysokości 129,2 m n.p.m., położone na terenie lasu na wschód od Bałoszyc, natomiast najniżej położonym

punktem jest dolina rzeki Liwy (ok. 90 m n.p.m.) na granicy z gminą Prabuty. Deniwelacje są stosunkowo niewielkie – szacunkowo 65% powierzchni gminy zalicza się do obszarów płaskorówninnych, 26% do falistych, a tylko 9% do pagórkowatych.

Oprócz naturalnych form ukształtowania terenu, na obszarze gminy występują także formy antropogeniczne, tj. będące efektem działalności człowieka. Pierwszą grupę stanowią skarpy i nasypy wykonywane dla potrzeb zabudowy i urządzenia terenów, będące celowym efektem działalności ludzkiej i z reguły nie generujące problemów w zagospodarowaniu. Do drugiej grupy należą np. doły powyrobiskowe, będące wtórnym efektem prowadzonej przez człowieka eksploatacji złóż kopalin. Formy ukształtowania terenu, powstałe w wyniku eksploatacji tych złóż, stanowią istotny problem w zagospodarowaniu, gdyż na ich obszarze praktycznie niemożliwa jest racjonalna gospodarka rolna i leśna, a także zabudowa. Tereny te wymagają rekultywacji i mogą być również przekształcane – w zależności od warunków lokalnych – na zbiorniki wodne np. o charakterze rekreacyjnym, natomiast dzikie wysypiska śmieci, które często sytuowane są w dołach wyrobiskowych, winny być likwidowane z uwagi na zagrożenie dla wód podziemnych.

Gleby

W zakresie typów gleb, na obszarze gminy dominują gleby brunatne, dzielące się na brunatne właściwe, wykształcone na glinach zwałowych zasobnych w węglan wapnia, oraz brunatne wyługowane i kwaśne, wykształcone na glinach lekkich i piaskach. Gleby brunatne właściwe zalicza się do kompleksu pszennego dobrego, natomiast brunatne wyługowane i kwaśne, wytworzone z glin piaszczystych i piasków gliniastych, zalicza się do kompleksu pszenno-żytniego, a gleby piaskowe do kompleksów żytnich. Ponadto na obszarze gminy występują gleby hydrogeniczne, powstałe w silnie zawilgoconych obniżeniach terenu przy udziale roślinności wodolubnej, bagiennej i łąkowej. Do tego typu zaliczają się gleby torfowe, mułowo-torfowe, murszowo-mineralne i glejowe. Ze względu na trwałą lub okresową podmokłość gleby te nadają się pod użytki zielone, a w warunkach uprawy polowej zaliczane są do kompleksu pastewnego słabego. Niewielką powierzchnię na obszarze gminy zajmują czarne ziemie, występujące w obniżeniach i na terenach płaskich w przeszłości nadmiernie wilgotnych. Sporadycznie na obszarze gminy występują gleby bielcowe i pseudobielcowe, wytworzone głównie na piaskach

gliniastych zalegających na glinie oraz glinach lekkich, a zaliczane przeważnie do kompleksów żytnych bardzo dobrych i dobrych.

W zakresie klas bonitacyjnych gleb, na obszarze gminy nie występują gleby najlepsze (klasa I) i bardzo dobre (klasa II). Dominują gleby dobre (klasa IIIa) i średnio dobre (klasa IIIb), które zajmują łącznie około 55% powierzchni gruntów ornych – głównie są to gleby brunatne, koncentrujące się w okolicach miejscowości Brusiny, Bałoszyce, Jawty Małe, Jawty Wielkie, Michałowo, Olbrachtówko, Olbrachtowo, Róża, Różnowo, Żakowice. Gleby średnie (klasa IVa) i średnio gorsze (klasa IVb) zajmują łącznie około 28% powierzchni gruntów ornych i występują wokół Babięt Wielkich, Boleszowa, Brusin Małych, Czerwonej Wody, Jakubowa Kisielickiego, Januszewa, Piotrkowa, Zielenia. Gleby słabe (klasa V) i najslabsze (klasa VI) zajmują łącznie około 17% powierzchni gruntów ornych i występują wokół Bornic, Falknowa, Grabowca, Jawt Wielkich, Krzywca, Lubnowych Wielkich i Małych.

W zakresie kompleksów rolniczej przydatności gleb, na obszarze gminy dominują kompleks pszenno-żytni z kompleksem pszenno-żytnim (odpowiednio 49,1% i 4,3% powierzchni gruntów ornych), obejmujące gleby o wysokiej kulturze i występujące dużymi płacami głównie w środkowej i zachodniej części gminy. Kompleksy pszenno-wadliwy i żytni dobry, zawodne z powodu procesów erozyjnych i nadmiernego odwodnienia w okresie wegetacyjnym, zajmują odpowiednio 4,3% i 10,6% powierzchni gruntów ornych, a występują przede wszystkim w południowo-wschodniej części gminy. Kompleksy żytni słaby i żytni bardzo słaby, o glebach lekkich z reguły zbyt suchych i zbyt jałowych, zajmują odpowiednio 16,0% i 5,8% powierzchni gruntów ornych, a występują głównie w południowo-wschodniej oraz w północno-zachodniej części gminy. Kompleksy zbożowo-pastewny mocny i zbożowo-pastewny słaby, o glebach nadmiernie uwilgotnionych, zajmują odpowiednio 9,3% i 0,6% powierzchni gruntów ornych, a występują płacami w południowo-wschodniej części gminy. Spośród trwałych użytków zielonych, na obszarze gminy nie występują użytki zielone bardzo dobre i dobre (1z), natomiast dominują użytki zielone średnie (2z), zajmując 66,1% powierzchni, a pozostałą część zajmują użytki zielone słabe i bardzo słabe (3z). Użytki zielone, związane z glebami hydrogenicznymi, występują płacami na obszarze całej gminy we wszelkiego rodzaju obniżeniach terenowych.

Dominujące na obszarze gminy typy gleb, klasy i kompleksy rolniczej przydatności wskazują na korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa, zwłaszcza w środkowej i zachodniej części gminy.

Odrębnym zagadnieniem są gleby zniszczone lub przekształcone wskutek działalności człowieka. Grupa ta obejmuje m.in. gleby na terenach przeznaczonych pod zabudowę, a ich wyłączenie z produkcji rolnej i leśnej jest związane z docelowym zagospodarowaniem terenu. Do grupy tej należą jednak również gleby zniszczone w wyniku prowadzonej przez człowieka eksploatacji złóż kopalin. Wtórny efekt tej eksploatacji są bowiem pozostające po jej zakończeniu doły powyrobiskowe, na terenie których, wobec zniszczenia pokrywy glebowej, praktycznie niemożliwa jest m.in. uprawa roli. Tereny te wymagają rekultywacji i określenia docelowego sposobu zagospodarowania. Zagrożeniem dla gleb jest również przenikanie szkodliwych substancji. Jednym ze źródeł tych substancji są nawozy sztuczne oraz środki ochrony roślin stosowane w rolnictwie i leśnictwie, a ochrona przed tym zagrożeniem polega głównie na prowadzeniu odpowiedniej gospodarki rolnej i leśnej. Kolejnym źródłem są dzikie wysypiska śmieci, nierzadko w dołach wyrobiskowych, które winny być systematycznie likwidowane. Innym źródłem jest emisja spalin samochodowych, zawierających m.in. metale ciężkie. Emisja ta oddziałuje głównie na gleby w otoczeniu dróg o dużym natężeniu ruchu, przy czym w skali gminy nie stanowi większego zagrożenia, ponieważ notowane są jedynie podwyższone wartości, nie przekraczające dopuszczalnych poziomów. Ze względu na typowo rolniczy charakter gminy, niewielkie jest potencjalne zagrożenie od źródeł przemysłowych.

Wody powierzchniowe

Wody powierzchniowe na terenie gminy obejmują rzeki, jeziora, bagna i mokradła oraz rowy melioracyjne. Przez teren gminy przebiega dział wodny I rzędu, oddzielający dorzecze Wisły od dorzecza rzeki Elbląg. Dorzecze Wisły obejmuje 97% powierzchni gminy, przy czym większą część (75% powierzchni gminy) stanowi dorzecze Liwy, przepływającej przez teren gminy, natomiast pozostałą część (22% powierzchni w południowo-wschodniej części gminy) stanowi dorzecze Osy, odwadniane przez jej prawobrzeżne dopływy – Osówkę i Gardeję. 3% powierzchni gminy (północny skrawek w okolicach wsi Bornice) należy do dorzecza rzeki Dzierzgoń, tj. górnego odcinka rzeki Elbląg.

Najważniejszą rzeką gminy jest Liwa. Liwa wypływa z Jeziora Piotrowskiego poza terenem gminy i przepływa przez gminę na długości 20 km, przy niewielkim

średnim spadku wynoszącym 7%. Rzeką tą łączy jeziora Januszeńskie i Gaudy, a poprzez system rowów melioracyjnych jest odbiornikiem oczyszczonych ścieków z gminy. W roku 2003 wody Liwy były pozaklasowe. Rzeki Osówka i Gardeja odgrywają niewielką rolę w systemie wodnym gminy, gdyż na jej terenie znajdują się jedynie krótkie odcinki źródłowe tych rzek, cechujące się niewielkimi przepływami wody.

Drugim, bardzo ważnym elementem systemu wodnego gminy są jeziora, występujące przede wszystkim w jej wschodniej części. Pod względem pochodzenia są to głównie jeziora wytopiskowe oraz rynnowe. Dodatkowo granica gminy przylega do brzegów czterech innych jezior (Bądze, Burgale, Grażymowskie, Łabędzie), co także wpływa na gospodarkę wodną gminy. Najważniejsze dane większych jezior na terenie gminy przedstawia poniższa tabela:

Nazwa jeziora	Powierzchnia (ha)	Objętość (tys. m ³)	Głębokość maks. (m)	Głębokość średnia (m)
Gaudy	141,0	1410,0	2,0	1,0
Januszeńskie	104,0	1248,0	2,0	1,2
Suskie	62,7	1491,4	5,3	2,4
Czerwica	46,3	463,0	1,5	1,0
Kolmowo	43,4	1342,7	5,7	3,1
Kawki	23,7	-	7,0	-
Merynos	8,4	-	3,0	-
Czarne	5,3	-	1,0	-

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Susz, BDK, Olsztyn 1999, według: Instytut Rybactwa Śródlądowego, Olsztyn

Jezioro Gaudy jest płytkim i silnie zamulonym zbiornikiem, przez który przepływa rzeka Liwa. Jego brzegi są trudnodostępne z uwagi na zabagnienia i trzęsawiska, a miejsce wpływu Liwy trudne do uchwycenia, gdyż rzeka ginie w trzęsawiskach i bagnach w znacznej odległości od linii brzegowej, co świadczy o bardzo szybkim zarastaniu jeziora i zmniejszaniu jego powierzchni. W otoczeniu jeziora przeważają lasy bagienne oraz podmokłe łąki. W roku 1998 wody jeziora były pozaklasowe. Jezioro wchodzi w skład rezerwatu przyrody.

Jezioro Januszeńskie jest płytkim i silnie zamulonym zbiornikiem, przez który przepływa rzeka Liwa. Jego brzegi są trudnodostępne z uwagi na zabagnienia i trzęsawiska, a samo jezioro szybko zarasta. W otoczeniu jeziora dominuje las. W roku 2007 wody jeziora były pozaklasowe.

Jezioro Suskie, położone w mieście, jest zbiornikiem odwadnianym do rzeki Liwy. Jezioro ma wydłużony kształt na kierunku północ-południe, a w jego otoczeniu

spory udział mają tereny zurbanizowane. Jezioro było obciążone przez wiele lat ściekami miejskimi, co negatywnie wpłynęło na stan jego czystości – w roku 2001 jego wody były pozaklasowe. Na naprawę tej sytuacji składają się inwestycje w sieć kanalizacji sanitarnej, a także budowa kolektorów deszczowych w celu wyeliminowania przelewu ścieków do jeziora w okresie większych opadów.

Jezioro Czerwica jest niewielkim, bardzo płytkim i szybko zarastającym zbiornikiem, o brzegach w przeważającej części zabagnionych. W otoczeniu jeziora dominuje las. W roku 1998 wody jeziora zakwalifikowano do III klasy czystości. Dwie wyspy i półwysp jeziora stanowią rezerwat przyrody.

Jezioro Kolmowo położone jest w południowo - wschodniej części gminy, w dorzeczu rzeki Osy, przy czym jego część znajduje się w granicach gminy wiejskiej Iława. Jest to zbiornik przepływowy, którego dopływ i odpływ posiada okresowy charakter. W otoczeniu jeziora dominują obszary użytkowane rolniczo. W roku 1998 wody jeziora były pozaklasowe.

Jeziora Kawki, Merynos i Czarne, ze względu na niewielką powierzchnię, odgrywają znacznie mniejszą rolę w systemie wodnym gminy.

Istotnym elementem systemu wodnego na obszarze gminy są obszary podmokłe – bagna i mokradła, pełniące ważną rolę retencyjną w okresach niskiego stanu wód w ciekach. Mokradła występują na terenach o wysokim poziomie wody gruntowej, spowodowanym nieprzepuszczalnym podłożem lub nacięciem warstwy wodonośnej – zwykle w zagłębieniach terenowych, dolinach rzecznych i rynnach polodowcowych, m.in. w źródłowych odcinkach rzek Liwy, Osówki i Gardei oraz w obrębie zlewni jezior Januszewskiego i Gaudy. Bagna tworzą się przez zarastanie jezior roślinnością przy wysokim poziomie wód zaskórnych oraz utrudnionym powierzchniowym odpływie wody, a do największych obszarów bagiennych gminy zalicza się Bagno Karolewskie o powierzchni 105 ha, położone pomiędzy Karolewem a doliną Liwy, oraz obszary bagienne towarzyszące jezioru Gaudy.

Obszar gminy zaliczony został do obszarów zaawansowanej suszy, stąd konieczne jest zwiększanie zasobów wodnych przez rozwijanie retencji naturalnej oraz budowę zbiorników retencyjnych. Na obszarze gminy zaplanowany został jeden obiekt małej retencji – „System melioracyjny Piotrkowo”, którego zadaniem ma być podniesienie poziomu zwierciadła wody gruntowej na terenie użytków zielonych oraz podniesienie wydajności tych użytków.

Z uwagi na ograniczone zasoby wodne, niezwykle ważny jest stan czystości wód. Obecnie wymaga on jeszcze poprawy, zwłaszcza ograniczania zanieczyszczeń pochodzących ze spływów powierzchniowych, które wnoszą do wód substancje erodowane z gleby, w tym związki fosforu i azotu z nawozów sztucznych oraz substancje toksyczne ze środków ochrony roślin stosowanych w rolnictwie i leśnictwie. Przeciwdziałanie tym zagrożeniom wymaga prowadzenia odpowiedniej gospodarki rolnej i leśnej. Uwarunkowania wynikające ze stanu gospodarki wodno-ściekowej gminy określone są w rozdziale II.13.

Wody podziemne

Gmina leży na obszarze Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) Nr 210 „Iława”. Uwarunkowania związane z tym zbiornikiem określone są w rozdziale II.11.

Na obszarze gminy podstawowymi eksploatowanymi wodami podziemnymi są wody czwartorzędowe – plejstocenske, występujące w piaskach i żwirach międzymorenowych. Występuje duże zróżnicowanie w miąższości warstw wodonośnych, ich rozprzestrzeniania i zasobności, z czym wiąże się zmienna wydajność wód plejstocenskich oraz zmienna liczba ich poziomów – od jednego do trzech. Na wysoczyźnie morenowej wody plejstocenske posiadają przeważnie zwierciadło napięte, czyli są pod ciśnieniem artezyjskim. Na obszarach sandrowych wody podziemne utrzymują się w warstwie spągowej oraz w stropie utworów nieprzepuszczalnych (z reguły gliny zwałowe) i przy braku warstwy nieprzepuszczalnej są narażone na zanieczyszczenia antropogeniczne. W celu ochrony wód podziemnych oraz obszarów ich zasilania, w szczególności w celu zmniejszania ryzyka zanieczyszczenia tych wód i utrzymywania równowagi zasobów tych wód, niezbędne jest respektowanie ograniczeń obowiązujących w strefach ochronnych ujęć wody, tworzonych na zasadach określonych ustawą Prawo wodne. Konieczne jest również prowadzenie odpowiedniej gospodarki rolnej i leśnej w celu przeciwdziałania zanieczyszczeniom substancjami erodowanymi z gleby, w tym związkami fosforu i azotu z nawozów sztucznych oraz substancjami toksycznymi ze środków ochrony roślin stosowanych w rolnictwie i leśnictwie.

Powietrze

Na obszarze gminy stan powietrza związany jest głównie z emisją zanieczyszczeń pochodzących z kotłowni gminnych, osiedlowych i zakładowych oraz palenisk domowych, szlaków komunikacyjnych, ferm hodowlanych oraz obiektów gospodarki komunalnej, w tym składowiska odpadów i oczyszczalni ścieków.

Problem zanieczyszczeń z kotłowni gminnych, osiedlowych, zakładowych i palenisk domowych, związany ze spalaniem dużych ilości węgla kamiennego przy niewielkim udziale paliw ekologicznych, dotyczy w szczególności sezonu zimowego. Największe kotłownie na węgiel według stanu na rok 2003 i wielkość ich emisji przedstawia poniższa tabela:

Właściciel (użytkownik) kotłowni	Wielkość emisji w Mg w 2003 roku						
	SO ₂	NO ₂	CO	CO ₂	Pył	Sadza	Benzo- alfapiren
Przeds. „Promex” Morąg – kotłownia CO Susz	16,415	9,10 1	39,459	5799,40 0	19,615	0,573	0,00620
Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Suszu	4,020	0,76 0	50,140	927,590	2,005	1,002	0,00470
Gorzelnia Rolnicza Jawty Wielkie	3,608	0,39 4	23,160	428,130	1,917	0,478	0,00200
Spółdzielnia Mieszk. „Wspólnota” Bałoszyce	3,070	0,49 0	14,700	652,750	4,700	0,087	0,00450
Spółdzielnia Mieszk. „Liwia” Kamieniec	2,296	0,32 4	16,100	697,000	3,465	0,213	0,00480
Masarnia „Matis” Różnowo	1,600	0,23 5	23,160	428,130	1,917	0,478	0,00160
Spółdzielnia Mieszk. „Jedność” Ulnowo	1,170	0,78 0	8,200	366,100	2,901	0,234	0,00205
Gminna Spółdzielnia Susz	1,048	0,75 3	16,100	296,260	2,690	2,390	0,00400
„Inco-Veritas” S.A. – zakład Susz	0,809	0,12 4	4,902	223,950	0,591		0,00100

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Miasta i Gminy Susz

Ponadto na terenie gminy znajduje się szereg mniejszych kotłowni i paleniska domowe. Wszystkie te źródła stanowią obecnie coraz mniejsze zagrożenie dla czystości powietrza, ze względu na stopniowe przechodzenie na opalanie olejem opałowym, drewnem lub gazem. Uwarunkowania wynikające ze stanu gospodarki energetycznej, w tym zaopatrzenia w ciepło, określone są w rozdziale II.13.

Problem zanieczyszczeń ze szlaków komunikacyjnych, związany z emisją dwutlenku azotu i benzoalfapirenu oraz ołowiu i innych metali ciężkich, dotyczy głównie terenów miasta Susz wzdłuż ulic przelotowych i terenów wiejskich wzdłuż dróg o dużym natężeniu ruchu, w tym dróg wojewódzkich Malbork – Susz, Prabuty –

Kamieniec i Kwidzyn – Iława, a także drogi powiatowej do Kisielic. Znikoma jest emisja związana z transportem kolejowym, ponieważ linia kolejowa przebiegająca przez gminę jest zelektryfikowana, a trakcja spalinowa używana jest głównie przy niewielkich, lokalnych przewozach towarowych. W przypadku komunikacyjnych źródeł zanieczyszczeń nie wystarczy zmniejszenie emisji, jak ma to miejsce w kotłowniach. Niezbędne są działania polegające na izolowaniu bądź odsuwaniu źródeł zanieczyszczeń od obszarów wymagających ochrony, w tym związanych z pobytem ludzi. Uwarunkowania wynikające ze stanu systemów komunikacji określone są w rozdziale II.13.

Problem zanieczyszczeń z ferm hodowlanych oraz obiektów gospodarki komunalnej, w tym składowiska odpadów i oczyszczalni ścieków, związany jest m.in. z emisją aerozoli, mikroorganizmów oraz odorów i dotyczy głównie bezpośredniego otoczenia tych obiektów. Przeciwdziałanie tym zanieczyszczeniom wymaga, oprócz zmian technologicznych, także działań polegających na izolowaniu bądź odsuwaniu źródeł zanieczyszczeń od obszarów wymagających ochrony, w tym związanych z pobytem ludzi.

W roku 2002 badany był stan powietrza na terenie powiatu iławskiego, obejmującego gminę Susz, dla potrzeb klasyfikacji terenów pod kątem czystości powietrza. Pod względem maksymalnych stężeń 24-godzinnych dwutlenku siarki ($78 \mu\text{g}/\text{m}^3$) oraz pyłu zawieszonego ($105 \mu\text{g}/\text{m}^3$) obszar powiatu zaklasyfikowano do I (najniższej) klasy czystości powietrza. Pod względem średniorocznych stężeń w powietrzu dwutlenku azotu ($26 \mu\text{g}/\text{m}^3$) obszar powiatu zaklasyfikowano do II klasy czystości powietrza. Pod względem 8-godzinnych stężeń tlenku węgla ($2,15 \text{ mg}/\text{m}^3$) oraz zawartości w powietrzu benzenu i ołowiu w pyle obszar powiatu zaklasyfikowano do III (najlepszej) klasy czystości powietrza. Wyniki te dotyczą ochrony zdrowia ludzi, natomiast w odniesieniu do ochrony roślin obszar powiatu zaklasyfikowano do III klasy czystości powietrza, ze względu na średnioroczne zawartości SO_2 ($4,38 \mu\text{g}/\text{m}^3$) oraz NO_2 ($3,3 \mu\text{g}/\text{m}^3$).

Klimat

Na obszarze gminy dominuje klimat typu pojeziernego, charakteryzujący się znaczną zmiennością stanów pogody. Jego najważniejsze cechy, określone na

podstawie pomiarów na położonej w sąsiedniej gminie stacji meteorologicznej w Prabutach, to:

- średnia roczna temperatura powietrza – około 7,5°C,
- średnia roczna suma opadów atmosferycznych w latach 1975-1994 – 615 mm,
- średnia roczna wilgotność powietrza w latach 1951-1994 – 79%,
- średnia roczna prędkość wiatru – 3,8 m/s,
- przewaga wiatrów południowo-zachodnich – 47,1%,
- najmniejszy udział wiatrów wschodnich – 5,2%.

Klimat gminy daje możliwość wykorzystania siły wiatru do produkcji energii elektrycznej.

Środowisko akustyczne

Na obszarze gminy największy wpływ na klimat akustyczny ma hałas komunikacyjny, zwłaszcza samochodowy, którego wzrost poziomu w ostatnich latach spowodowany jest wzrostem natężenia ruchu oraz udziału w nim samochodów ciężarowych, niezadowalającym stanem technicznym pojazdów oraz nieodpowiednim stanem nawierzchni dróg. Problem ten dotyczy głównie terenów miasta Susz wzdłuż ulic przelotowych oraz terenów wiejskich wzdłuż dróg o dużym natężeniu ruchu, w tym dróg wojewódzkich Malbork – Susz, Prabuty – Kamieniec i Kwidzyn – Iława oraz drogi powiatowej do Kisielic. Drugim istotnym źródłem jest transport kolejowy, co wynika głównie z intensywnego ruchu pociągów na linii kolejowej Warszawa – Gdańsk oraz stosunkowo dużej ich prędkości, która po modernizacji linii ulegnie zwiększeniu. Hałas ten oddziałuje na tereny w sąsiedztwie linii kolejowej, a odczuwalny jest głównie w mieście. Ochrona przed hałasem komunikacyjnym wymaga, oprócz zmian technologicznych, także działań polegających na izolowaniu bądź odsuwaniu źródeł hałasu od obszarów wymagających ochrony, w tym związanych z pobytem ludzi. Uwarunkowania wynikające ze stanu systemów komunikacji określone są w rozdziale II.13.

Hałas przemysłowy, ze względu na rolniczy charakter gminy, ma mniejsze znaczenie i odczuwalny jest głównie w sąsiedztwie jego źródeł (np. pracujących urządzeń), zwłaszcza na terenie miasta. Do większych zakładów, które potencjalnie mogą wpływać na środowisko akustyczne, należy zakład mleczarski w Suszu.

Pola elektromagnetyczne

Na obszarze gminy głównymi źródłami powstawania pól elektromagnetycznych są linie i stacje elektroenergetyczne oraz obiekty radiokomunikacyjne, przy czym ich obecne oddziaływanie nie stanowi uciążliwości na terenie gminy.

Wśród linii i stacji elektroenergetycznych istotny wpływ na środowisko, ze względu na napięcie znamionowe, posiada przebiegająca przez Lubnowy Małe, Lubnowy Wielkie, Dąbrówkę, Susz, Emilianowo i Jakubowo Kisielickie linia wysokiego napięcia 110 kV oraz usytuowany w Suszu główny punkt zasilający 110/15 kV. W celu zabezpieczenia ludzi przed szkodliwym promieniowaniem elektromagnetycznym, należy zachować wokół linii 110 kV, w odległości do 14,5 m od jej skrajnego przewodu (20 m od osi), strefę ochronną, w której nie powinny być lokalizowane obiekty przeznaczone na stały pobyt ludzi. Uwarunkowania wynikające ze stanu gospodarki energetycznej, w tym zaopatrzenia w energię elektryczną, określone są w rozdziale II.13.

Wśród obiektów radiokomunikacyjnych istotny wpływ na środowisko mogą mieć stacje bazowe telefonii komórkowej, usytuowane m.in. w Suszu (ulice Kopernika i Kościelna) oraz w Różance, Emilianowie, Karolewie i Ulnowie. Ponieważ wokół stacji przekroczenia bezpiecznych limitów natężenia fal elektromagnetycznych mogą wystąpić bezpośrednio na wprost anteny, w celu zabezpieczenia ludzi przed szkodliwym promieniowaniem anteny te winny być mocowane w miejscach uniemożliwiających osobom postronnym znalezienie się w ich pobliżu (np. na masztach lub dachach budynków), zgodnie z obowiązującymi normami technicznymi i przepisami. Uwarunkowania wynikające ze stanu systemów telekomunikacji określone są w rozdziale II.13.

Zagrożenia awariami przemysłowymi

Na obszarze gminy znajduje się jeden zakład o dużym ryzyku wystąpienia awarii – jest to rozlewnia gazu płynnego w Redakach, magazynująca substancje chemiczne, głównie ropopochodne. Ponadto znajduje się tu również *zakład mleczarski w Suszu, posiadający substancje lub preparaty chemiczne, użytkowane w procesach technologicznych oraz zakład Inco-Veritas, którego działalność, także może być przyczyną*

wystąpienia poważnej awarii. W stosunku do w/w zakładów przy realizacji nowej zabudowy należy zachować tzw. bezpieczne odległości zgodnie z wymogami prawa ochrony środowiska. Ze względu na rolniczy charakter gminy, na pozostałym jej obszarze zagrożenia dla środowiska związane z funkcjonowaniem zakładów przemysłowych nie odgrywają istotnej roli i nie planuje się lokalizacji nowych zakładów o zwiększonym i dużym ryzyku wystąpienia poważnych awarii lub pozostałych zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnych awarii.

Istotne potencjalne zagrożenia środowiska na obszarze gminy związane są natomiast ze szlakami komunikacyjnymi, którymi odbywa się transport materiałów niebezpiecznych (chemikaliów i ropopochodnych). Dotyczy to zarówno transportu drogowego i kolejowego. Transport kolejowy stanowi zagrożenie potencjalnymi awariami ze względu na duży ruch na linii kolejowej Warszawa – Gdańsk oraz dużą ilość substancji niebezpiecznych przewożonych składami pociągów. W celu przeciwdziałania potencjalnym awariom należy dbać o dobry stan techniczny infrastruktury kolejowej (m.in. rozjazdy) i taboru kolejowego (cysterny). W ruchu drogowym, ze względu na wzrost ilości przewożonych niebezpiecznych substancji i ogólny wzrost natężenia ruchu kołowego, a także niezadowalający stan techniczny dróg i pojazdów, również wzrasta zagrożenie awariami. Za potencjalne źródło awarii przemysłowych, jako miejsce wypadków drogowych, można uznać drogi wojewódzkie Malbork – Susz, Prabuty – Kamieniec, Kwidzyn – Iława i drogę powiatową do Kisielic. Ochrona przed potencjalnymi zagrożeniami wymaga dbałości o dobry stan techniczny dróg i pojazdów, a także działań polegających na izolowaniu bądź odsuwaniu źródeł zagrożenia od obszarów wymagających ochrony, w tym związanych z pobytem ludzi. Uwarunkowania wynikające ze stanu systemów komunikacji określone są w rozdziale II.13.

Rolnicza i leśna przestrzeń produkcyjna

Stan rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej uzależniony jest od stanu opisywanych wcześniej składników środowiska, a w szczególności gleb, wód i powietrza. Ze względu na typowo rolniczy charakter gminy, przy stosunkowo dużym udziale lasów i niewielkim udziale przemysłu, stan środowiska jest w większości zadowalający.

Poprawy wymaga jednak jeszcze stan czystości wód, na który wpływa m.in. spływ substancji chemicznych erodowanych z gleby, w tym związków fosforu i azotu z nawozów sztucznych oraz substancji toksycznych ze środków ochrony roślin. Poza tym substancje te powodują również zanieczyszczenie samej gleby. W celu przeciwdziałania tym zagrożeniom niezbędne jest prowadzenie prawidłowej gospodarki rolnej i leśnej. Należy jednak podkreślić, iż w latach 2000-2003 na obszarze gminy uległo zmniejszeniu zużycia nawozów sztucznych i wapniowych (oprócz nawozów fosforowych) w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych, mimo iż równocześnie następował wzrost plonów z 1 ha upraw. Zużycie nawozów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (w kg) w ww. latach przedstawia poniższa tabela:

Rok	2000	2001	2002	2003
Zużycie ogółem	207	201	201	195
N – Azot	65	66	66	60
P – Fosfor	37	40	40	45
K – Potas	45	45	45	40
Ca – Wapń	60	50	50	50

Źródło: Plan Rozwoju Lokalnego Gminy i Miasta Susz

Odrębnym zagadnieniem jest właściwy poziom wód. W roku 2004 na obszarze gminy zmeliorowanych było 59% użytków rolnych. Melioracjami objęte były m.in. duże obszary mokradeł na wschód od miejscowości Jawty Wielkie oraz na południe od Bronowa (Polder Bronowski), które są częściowo wykorzystywane jako łąki kośne lub pastwiska. Ponieważ obszar gminy zalicza się do obszarów zaawansowanej suszy, konieczne jest rozwijanie systemów retencyjnych, czego elementem jest planowany „System melioracyjny Piotrkowo”, mający za zadanie m.in. podnieść wydajność użytków zielonych.

Flora i fauna

Na obszarze gminy dominującym składnikiem szaty roślinnej są zbiorowiska leśne, wśród których przeważa las mieszany bukowo-sosnowo-dębowy, a mniejszy obszar zajmuje buczyna niżowa i ols. Gmina znajduje się w obrębie naturalnego zasięgu występowania buku, jaworu i dębu bezszypułkowego, natomiast utworami sztucznymi są drzewostany świerkowe, powstałe w wyniku nasadzeń i wypierania gatunków liściastych.

Naturalną szatę roślinną gminy uzupełnia roślinność wodna, bagienno-torfowiskowa i łąkowa. Roślinność wodna związana jest z jeziorami eutroficznymi (Gaudy, Januszewskie, Czerwica) i obejmuje m.in. trzcinę pospolitą, oczeret jeziorny, pałkę wąsko- i szerokolistną oraz moczarkę kanadyjską. Roślinność torfowiskowa obejmuje m.in. olsze, wierzby i gatunki takie jak kosaciec żółty, kaczeniec błotny oraz turzyce. Ze względu na posiadanie w podłożu znacznej ilości składników pokarmowych, torfowiska wykorzystuje się często jako łąki.

Na obszarze gminy znajdują się ponadto zbiorowiska roślinne powstałe w wyniku działalności człowieka. Zalicza się do nich zieleń parków i cmentarzy oraz zadrzewienia dróg, ulic i skwerów. Przykładem takiej zieleni jest objęty częściową ochroną konserwatorską Park Miejski w Suszu, objęte ochroną parki wiejskie we wsiach Bałoszyce, Falknowo, Babięty Wielkie, Januszewo, Kamieniec, Nipkowie, Ulnowo, Brusiny, Bronowo, Piotrkowo i Jawty Wielkie oraz charakterystyczne dla krajobrazu gminy aleje na terenach wiejskich, związane m.in. z dawnym majątkiem w Kamieńcu. Uzupełnieniem tej grupy są ogrody przydomowe oraz ogródki działkowe.

Świat zwierzęcy w gminie obejmuje wiele gatunków. Wśród ssaków występują m.in. dziki królik, zając szarak, wiewiórka, popielica, lis, borsuk, kuna leśna, gronostaj, wydra, bóbr, łasica, dzik, sarna, łos i jeleń szlachetny, a sporadycznie wilk, ryś i daniel. Na obszarze gminy, w tym w rejonie jezior, znajdują się kolonie lęgowe i miejsca gniazdowania licznych gatunków ptaków, m.in. żurawi, kormoranów i czapli, ponadto występuje tu orzeł bielik, orzeł krzykliwy, rybołów, myszołów i bocian czarny. W jeziorach gminy występują liczne gatunki ryb, m.in. szczupak, lin, płoć, węgorz, karaś, okoń i leszcz.

Stan flory i fauny gminy uzależniony jest od stanu opisywanych wcześniej składników środowiska, a w szczególności gleb, wód i powietrza. Typowo rolniczy charakter gminy, przy niewielkim udziale przemysłu, wpływa na stosunkowo dobry stan powietrza i gleb, natomiast stan wód wymaga jeszcze poprawy. Osobnym zagrożeniem dla flory i fauny jest naturalna presja człowieka na siedliska przyrodnicze, obejmująca np. przekształcanie łąk na grunty orne bądź wykorzystywanie jezior i lasów na cele rekreacyjne. Realizacja potrzeb człowieka powinna się zatem dokonywać poprzez rozwój zrównoważony, a w szczególności poprzez sformułowanie zasad ochrony na obszarach cennych przyrodniczo.

Obszary cenne przyrodniczo

Cenne przyrodniczo obszary gminy objęte formami ochrony przyrody, przewidzianymi w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz.1220 z późn. zm.). Na obszarze gminy do ustanowionych form ochrony przyrody, mających wpływ na zagospodarowanie przestrzenne, zaliczają się:

- rezerwat przyrody „Jezioro Gaudy”,
- rezerwat przyrody „Czerwica”,
- Park Krajobrazowy Pojezierza Iławskiego,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierza Iławskiego,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Liwy,
- obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 „Lasy Iławskie”,
- obszary o znaczeniu dla Wspólnoty „Ostoja Iławska” (PLH280053) oraz „Aleje Pojezierza Iławskiego” (PLH280051),
- 52 pomniki przyrody.

Rezerwat przyrody „Jezioro Gaudy” obejmuje obszar o powierzchni 332,53 ha, w tym Jezioro Gaudy oraz przylegające do niego bagna, torfowiska niskie, zarośla wierzbowe i lasy olszowe. Rezerwat utworzono w celu zachowania miejsc lęgowych ptactwa wodno-błotnego, ostoi zwierzyny łownej oraz zespołów roślinności torfowiskowej. W rezerwacie i jego pobliżu znajdują się noclegowiska wędrownych żurawi, a w 1998 roku reintrodukowano tu bobry.

Rezerwat przyrody „Czerwica” obejmuje obszar o powierzchni 11,63 ha, na który składa się półwysp i dwie wyspy Jeziora Czerwica. Rezerwat utworzono w celu zachowania kolonii kormoranów, wraz z którymi gniazdują czaple siwe.

W rezerwatach przyrody, zgodnie z art. 15 ust. 1 ww. ustawy o ochronie przyrody, obowiązują poniższe zakazy, w części ograniczające także zagospodarowanie przestrzenne:

Lp.	Treść zakazu
1	Zakaz budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom rezerwatu przyrody.
2	Zakaz rybactwa, z wyjątkiem obszarów ustalonych w planie ochrony albo w zadaniach ochronnych.
3	Zakaz chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu.
4	Zakaz polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych ustanowionych dla rezerwatu przyrody.
5	Zakaz pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzania roślin oraz grzybów.

Lp.	Treść zakazu
6	Zakaz użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzenia, zanieczyszczania i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody.
7	Zakaz zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody.
8	Zakaz pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu.
9	Zakaz niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów.
10	Zakaz palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody.
11	Zakaz prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony.
12	Zakaz stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów.
13	Zakaz zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody.
14	Zakaz amatorskiego połowu ryb, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych.
15	Zakaz ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody.
16	Zakaz wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony oraz psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, na których plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas.
17	Zakaz wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody.
18	Zakaz ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami wskazanymi przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody.
19	Zakaz umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego.
20	Zakaz zakłócania ciszy.
21	Zakaz używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania, z wyjątkiem akwenów lub szlaków wyznaczonych przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody.
22	Zakaz wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu.
23	Zakaz biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody.
24	Zakaz prowadzenia badań naukowych bez zgody organu uznającego obszar za rezerwat przyrody.
25	Zakaz wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody Ministra Środowiska.
26	Zakaz wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych.
27	Zakaz organizacji imprez rekreacyjno-sportowych bez zgody organu uznającego obszar za rezerwat przyrody.

Zgodnie z art. 15 ust. 2 ww. ustawy, wymienione powyżej zakazy nie dotyczą:

- wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych,
- likwidacji nagłych zagrożeń oraz wykonywania czynności nieujętych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych, za zgodą organu ustanawiającego plan ochrony lub zadania ochronne,
- prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym,
- wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa,

- obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.

Ponadto, zgodnie z art. 15 ust. 4 ww. ustawy, Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska może zezwolić na odstępstwa od wymienionych zakazów, jeżeli jest to uzasadnione potrzebą ochrony przyrody lub realizacją inwestycji liniowych celu publicznego w przypadku braku rozwiązań alternatywnych, pod warunkiem przeprowadzenia przez inwestora działań kompensujących utratę wartości przyrodniczych danego obszaru, natomiast zgodnie z art. 15 ust. 5 ww. ustawy, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska może zezwolić na odstępstwa od wymienionych zakazów, jeżeli jest to uzasadnione wykonywaniem badań naukowych, celami edukacyjnymi, kulturowymi, turystycznymi, rekreacyjnymi i sportowymi lub celami kultu religijnego i nie spowoduje to negatywnego oddziaływania na cele ochrony przyrody rezerwatu przyrody.

Park Krajobrazowy Pojezierza Iławskiego obejmuje w granicach gminy jej północno-wschodnią część, o przewadze lasów i z udziałem jezior. Rozporządzenie Nr 37 Wojewody Warmińskiego-Mazurskiego z dnia 27 września 2005 r. w sprawie Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego w części dotyczącej województwa warmińsko-mazurskiego (Dz. Urz. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z 2005 r. Nr 140, poz. 1649 z późn. zm.) określa szczególne cele ochrony Parku. W zakresie wartości przyrodniczych cele ochrony dotyczą kształtowania mozaiki krajobrazu rolniczego z licznymi zakrzaczeniami, zadrzewieniami i zabagnieniami, zachowania pozostałości dużych kompleksów leśnych, bogactwa szaty roślinnej obejmującej liczną grupę chronionych i rzadkich gatunków roślin i zbiorowisk roślinnych oraz renaturalizacji terenów zabagnionych i brzegów jezior. W zakresie wartości historycznych i kulturowych cele ochrony dotyczą zachowania swoistego charakteru zabudowy wiejskiej oraz tradycyjnej funkcji wsi i rozwoju rękodzielnictwa ludowego. W zakresie walorów krajobrazowych cele ochrony dotyczą zachowania w niewielkim stopniu przekształconego krajobrazu rolniczego. Ww. rozporządzenie wprowadza w Parku następujące zakazy:

Lp.	Treść zakazu
1	Zakaz realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu art. 51 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
2	Zakaz umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej.

3	Zakaz likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych.
4	Zakaz pozyskiwania dla celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu.
5	Zakaz wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztorowym, przeciwpowodziowym lub przeciwoświsiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych.
6	Zakaz dokonywania zmian stosunków wodnych, ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej.
7	Zakaz budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej.
8	Zakaz likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych.
9	Zakaz wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych.
10	Zakaz utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych.
11	Zakaz używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych.

Zakaz, o którym mowa w poz. 7 tabeli, nie dotyczy terenów, dla których w dniu wejścia w życie ww. rozporządzenia obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierza Iławskiego obejmuje tereny w północno-wschodniej części gminy, sąsiadujące z Parkiem Krajobrazowym Pojezierza Iławskiego. Zasady obowiązujące na Obszarze reguluje Rozporządzenie Nr 31 Wojewody Warmińskiego-Mazurskiego z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Pojezierza Iławskiego (część A i część B), opublikowane w Dz. Urz. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z 2008 r. Nr 71, poz. 1357.

Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Liwy obejmuje tereny w północno-zachodniej części gminy, o powierzchni 1937,2 ha, pomiędzy granicą gminy a miastem Susz. Zasady obowiązujące na obszarze reguluje Uchwała Nr XII/204/11 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 29 listopada 2011 r. w sprawie wyznaczenia Obszaru Chronionego Krajobrazu Rzeki Liwy.

Na opisanych Obszarach Chronionego Krajobrazu ww. rozporządzenia wprowadzają następujące zakazy:

Lp.	Treść zakazu
1	Zakaz zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką.
2	Zakaz realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
3	Zakaz likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych.

4	<i>Zakaz wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu.</i>
5	<i>Zakaz wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciwośuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych.</i>
6	<i>Zakaz dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka.</i>
7	<i>Zakaz likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych.</i>
8	<i>Zakaz lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej.</i>

Zakazy, o których mowa w tabeli, nie dotyczą:

- wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa,
- prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym,
- realizacji inwestycji celu publicznego.

Zakaz, o którym mowa w poz. 2 tabeli, nie dotyczy:

- realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona ocena oddziaływania na środowisko wykazała brak znacząco negatywnego wpływu na ochronę przyrody obszaru chronionego krajobrazu.,

Zakazy, o których mowa w poz. 4 i 5 tabeli, nie dotyczą:

- złóż kopalin udokumentowanych przez Skarb Państwa do dnia 22 maja 2008 r. tj. dnia wejścia w życie Rozporządzenia nr 35 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Rzeki Liwy (Dz. Urz. Województwa Warmińsko-Mazurskiego Nr 71, poz. 1361), których dokumentacje zostały zatwierdzone lub przyjęte przez właściwy organ administracji geologicznej;
- złóż kopalin udokumentowanych na potrzeby lokalne o powierzchni do 2 ha i wydobywaniu nie przekraczającym 20 000 m³/rok na podstawie koncesji na poszukiwanie i rozpoznawanie, udzielonych do dnia 22 maja 2008 r. tj. dnia wejścia w życie Rozporządzenia nr 35 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Rzeki Liwy (Dz. Urz. Województwa Warmińsko-Mazurskiego Nr 71, poz. 1361).

Zakaz, o którym mowa w poz. 8 tabeli, nie dotyczy:

- obszarów zwartej zabudowy miast i wsi, w granicach określonych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin (lub w równorzędnych dokumentach planistycznych) oraz uzupełnień zabudowy mieszkaniowej i usługowej pod warunkiem wyznaczenia nieprzekraczalnej linii zabudowy od brzegów zgodnie z linią występującą na działkach przyległych;

- *siedlisk rolniczych - w zakresie uzupełnienia istniejącej zabudowy o obiekty niezbędne do prowadzenia gospodarstwa rolnego, pod warunkiem nie przekraczania dotychczasowej linii zabudowy od brzegu;*
- *wyznaczanych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego terenów dostępu do wód publicznych w zakresie niezbędnym do pełnienia funkcji plaż, kąpielisk i przystani.*

Zakaz, o którym mowa w poz. 8 tabeli, nie dotyczy ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących w dniu wejścia w życie niniejszej uchwały.

Północno-wschodnią część gminy Susz, o powierzchni 5215 ha, obejmuje obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 „Lasy ławskie” (kod obszaru PLB280005), w dużej mierze pokrywający się z zasięgiem granic Parku Krajobrazowego Pojezierza Ławskiego. Obszar „Lasy ławskie” ustanowiony został Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. (Dz. U. Nr 229, poz. 2313 z późn. zm.). Zgodnie z art. 27a ust. 2 ww. ustawy o ochronie przyrody, organem sprawującym nadzór nad tym obszarem jest Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Olsztynie. Obecnie trwa sporządzanie projektu planu ochrony dla tego obszaru, przy czym w projekcie tym za istotne zagrożenie dla utrzymania właściwego stanu ochrony gatunków ptaków, dla których ochrony wyznaczono obszar, uznaje się lokalizację farm wiatrowych – stąd projekt planu ochrony daje wskazanie do nie lokalizowania takich farm w strefie 5 km od granic obszaru (będzie to zarazem strefa ochronna dla awifauny Parku Krajobrazowego Pojezierza Ławskiego i rezerwatu przyrody „Jezioro Gaudy”). Zgodnie z art. 33 ust. 1 ww. ustawy o ochronie przyrody, zabrania się podejmowania działań mogących znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, a także wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, przy czym, zgodnie z art. 34 ust. 1 ww. ustawy, jeżeli przemawiają za tym konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogi o charakterze społecznym lub gospodarczym, i wobec braku rozwiązań alternatywnych, regionalny dyrektor ochrony środowiska może zezwolić na realizację planu lub działań, mogących znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, zapewniając wykonanie kompensacji przyrodniczej niezbędnej do zapewnienia spójności i właściwego funkcjonowania sieci obszarów Natura 2000. Zgodnie z art.

33 ust. 3 ww. ustawy, projekty planów i projekty zmian do przyjętych planów oraz planowane przedsięwzięcia, które nie są bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub nie wynikają z tej ochrony, a które mogą na te obszary znacząco oddziaływać, wymagają przeprowadzenia odpowiedniej oceny oddziaływania na środowisko, na zasadach określonych w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.).

Na obszarze gminy wśród ustanowionych pomników przyrody przeważają okazałych rozmiarów drzewa. Wykaz pomników przyrody przedstawia poniższa tabela:

Nr ew.	Obiekt	Obwód (cm)	Wysokość (m)	Lokalizacja	Ustanawiający akt prawny
231/5 7	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	350	28	N-ctwo Susz, L-ctwo Susz, oddz. 23g	Orzec. Nr Lb 231/57 Prez. WRN w Olsztynie z 24.05.1957 r.
232/5 7	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	320	22	N-ctwo Susz, L-ctwo Susz, oddz. 23g	Orzec. Nr Lb 232/57 Prez. WRN w Olsztynie z 24.05.1957 r.
229/5 7	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	525	25	N-ctwo Susz, L-ctwo Susz, oddz. 48c	Orzec. Nr Lb 229/57 Prez. WRN w Olsztynie z 24.05.1957 r.
230/5 7	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	430	21	przy szosie Iława-Susz, obok zabudowań PGR Ulnowo	Orzec. Nr Lb 230/57 Prez. WRN w Olsztynie z 24.05.1957 r.
181/9 3	świerk pospolity <i>Picea abies</i> – 2 szt.	295, 330	31, 32	w. Kamieniec- na cmentarzu	Rozp. Nr 14/93 Woj. Elbląskiego z 27.12.1993 r.
182/9 3	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i> – 2 szt.	430, 500	24, 25	w. Lipiny- w parku pałacowym	Rozp. Nr 14/93 Woj. Elbląskiego z 27.12.1993 r.
11/96	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	433	21	N-ctwo Susz, L-ctwo Kamieniec, oddz. 21h	Rozp. Nr 1/96 Woj. Elbląskiego z 22.01.1996 r.
10/96	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	336	21	N-ctwo Susz, L-ctwo Kamieniec, oddz. 21h	Rozp. Nr 1/96 Woj. Elbląskiego z 22.01.1996 r.
12/96	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	399	22	N-ctwo Susz, L-ctwo Kamieniec, oddz. 211g	Rozp. Nr 1/96 Woj. Elbląskiego z 22.01.1996 r.
9/96	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	443	21	N-ctwo Susz, L-ctwo Kamieniec, oddz. 231a	Rozp. Nr 1/96 Woj. Elbląskiego z 22.01.1996 r.
2/96	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	527	21	N-ctwo Susz, L-ctwo Zielen, oddz. 272f	Rozp. Nr 1/96 Woj. Elbląskiego z 22.01.1996 r.
1/96	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	496	20	N-ctwo Susz, L-ctwo Zielen, oddz. 272f	Rozp. Nr 1/96 Woj. Elbląskiego z 22.01.1996 r.
4/96	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	556	24	N-ctwo Susz, L-ctwo Zielen, oddz. 286c	Rozp. Nr 1/96 Woj. Elbląskiego z 22.01.1996 r.
6/96	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	440	19	N-ctwo Susz, L-ctwo Zielen, oddz. 286c	Rozp. Nr 1/96 Woj. Elbląskiego z 22.01.1996 r.
7/96	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	380	18	N-ctwo Susz, L-ctwo Zielen, oddz. 286c	Rozp. Nr 1/96 Woj. Elbląskiego z 22.01.1996 r.

Nr ew.	Obiekt	Obwód (cm)	Wysokość (m)	Lokalizacja	Ustanawiający akt prawny
5/96	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	377	25	N-ctwo Susz, L-ctwo Zieleń, oddz. 286c	Rozp. Nr 1/96 Woj. Elbląskiego z 22.01.1996 r.
3/96	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	377	23	N-ctwo Susz, L-ctwo Zieleń, oddz. 286c	Rozp. Nr 1/96 Woj. Elbląskiego z 22.01.1996 r.
8/96	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	377	21	N-ctwo Susz, L-ctwo Zieleń, oddz. 286c	Rozp. Nr 1/96 Woj. Elbląskiego z 22.01.1996 r.
209/9 8	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	445	28	w. Bałoszyce, po prawej stronie drogi do Kisielic, naprzeciw parku	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
210/9 8	świerk pospolity <i>Picea abies</i>	350	30	w. Bałoszyce, w parku	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
211/9 8	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	400	25	w. Bronowo, po prawej stronie drogi do Prabut, 100 m za tablicą miejscowości	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
212/9 8	klon pospolity <i>Acer platanoides</i>	450	25	w. Falknowo, po prawej stronie szosy do Susza, 600 m za wsią	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
213/9 8	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	480	24	w. Kamieniec, przy L-ctwie Kamieniec oddz. 260	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
214/9 8	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	445	24	w. Kamieniec, przy L-ctwie Kamieniec oddz. 260	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
215/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	640	24	w. Kamieniec, w alei lipowej na W od pałacu	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
216/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	615	22	w. Kamieniec, w alei lipowej na W od pałacu	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
217/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	520	18	w. Kamieniec, w alei lipowej na W od pałacu	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
218/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	500	19	w. Kamieniec, w alei lipowej na W od pałacu	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
219/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	475	17	w. Kamieniec, w alei lipowej na W od pałacu	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
220/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	445	20	w. Kamieniec, w alei lipowej na W od pałacu	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
221/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	415	19	w. Kamieniec, w alei lipowej na W od pałacu	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
222/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	380	19	w. Kamieniec, w alei lipowej na W od pałacu	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
223/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	600	17	w. Kamieniec, w alei lipowej, po W stronie jez. Gaudy	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
224/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	675	19	w. Kamieniec, w kierunku jez. Gaudy	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
225/9 8	kasztanowiec zwyczajny <i>Aesculus hippocastanum</i>	445	24	w. Kamieniec, w parku przypałacowym	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
226/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	465	26	w. Kamieniec, w parku przypałacowym	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
227/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	400	26	w. Kamieniec, w parku przypałacowym	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
228/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	370	26	w. Kamieniec, w parku przypałacowym	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.

Nr ew.	Obiekt	Obwód (cm)	Wysokość (m)	Lokalizacja	Ustanawiający akt prawny
229/9 8	topola biała <i>Populus alba</i>	380	30	w. Różanka, po prawej stronie drogi do Babięt (w zadrzewieniu na końcu wsi)	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
230/9 8	buk pospolity <i>Fagus sylvatica</i>	355	27	w. Różanka, po prawej stronie drogi do Babięt, 400 m za wsią	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
231/9 8	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	380	23	w. Ulmowo, po lewej stronie szosy do Iławy, 300 m za wsią	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
232/9 8	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	442	27	w. Ulmowo, po lewej stronie szosy do Kamieńca, ok. 1 km za wsią	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
233/9 8	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	380	28	w. Ulmowo, po lewej stronie szosy do Iławy, przy tablicy miejscowości	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
208/9 8	tulipanowiec amerykański <i>Liriodendron tulipifera</i> 2 szt.	260, 260	25, 25	m. Susz, ul. Słowiańska, przy plebanii Parafii Św. Rozalii	Rozp. Nr 13/98 Woj. Elbląskiego z 28.12.1998 r.
1281	Grupa drzew: dąb szypułkowy – 9 szt. wiąz górski – 2 szt. jesion wyniosły – 12 szt. klon zwyczajny – 4 szt. buk purpurowy – 1 szt. grab – 1 szt.	294- 443, 224, 328, 230- 373, 262- 338, 373, 230		N-ctwo Susz, park w Suszu na grodzisku nad jeziorem Suskim	Dz. Urz. Woj. Warm-Maz. Nr 73, poz.1153 z 23.05.2007 r.
1282	Aleja: dąb szypułkowy – 42 szt. głóg – 7 szt. grusza – 13 szt. jabłoń – 13 szt. klon zwyczajny – 6 szt. lipa – 212 szt. osika – 16 szt. inne gatunki – 10 szt.	50-230, 50-80, 30-180, 60-170, 80-180, 70-590, 60-180, 50-240		N-ctwo Susz, śródpolna aleja łącząca miejscowość Zieleń i Olbrachtowo	Dz. Urz. Woj. Warm-Maz. Nr 73, poz.1153 z 23.05.2007 r.
1283	Aleja: lipa drobnolistna – 63 szt. klon zwyczajny – 2 szt. sosna zwyczajna – 2 szt. wiąz górski – 5 szt. grusza – 1 szt.	50-420, 230- 400, 160- 280, 80-310, 100		N-ctwo Susz, śródpolna aleja prowadząca od miejscowości Kamieniec w kierunku północno-wschodnim do lasu, w części przylegająca do południowego skraju oddz. 261 leśnictwo Kamieniec	Dz. Urz. Woj. Warm-Maz. Nr 73, poz.1153 z 23.05.2007 r.
1284	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i> „Gospodna Lipa”	310	18	N-ctwo Susz, oddz. 189 c leśnictwo Jezioro, w pobliżu strumienia łączącego jezioro Modre z jeziorem Czerwica, przy leśnej drodze (po południowej stronie) prowadzącej wzdłuż południowego brzegu jeziora Czerwica	Dz. Urz. Woj. Warm-Maz. Nr 73, poz.1153 z 23.05.2007 r.
1285	2 dęby szypułkowe <i>Quercus robur</i> „Dęby Graniczne”	593, 322	23, 25	N-ctwo Susz, oddz. 189 c leśnictwo Jezioro, skarpa brzegowa jeziora Czerwica ok. 100 m na wschód od ujścia strumienia wpadającego do Czerwicy z jeziora Modrego i Głębokiego	Dz. Urz. Woj. Warm-Maz. Nr 73, poz.1153 z 23.05.2007 r.
1286	2 klony zwyczajne <i>Acer platanoides</i> „Klonowa Brama”	255, 270	17, 18	N-ctwo Susz, oddz. 198 i leśnictwo Szwałewo, miejscowość Solniki przy drodze leśnej z Siemian do Januszewa	Dz. Urz. Woj. Warm-Maz. Nr 73, poz.1153 z 23.05.2007 r.
1287	dąb czerwony <i>Quercus rubra</i> „Solnicki Dąb”	319	19	N-ctwo Susz, północno-wschodni brzeg jeziora Głębokiego	Dz. Urz. Woj. Warm-Maz. Nr 73, poz.1153 z 23.05.2007 r.
1288	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i> „Cmentarny Dąb”	292	26	N-ctwo Susz, oddz. 174 d leśnictwo Szwałewo, na zakręcie drogi leśnej ok. 100 m od drogi oddziałowej pomiędzy oddz. 174 i 198	Dz. Urz. Woj. Warm-Maz. Nr 73, poz.1153 z 23.05.2007 r.

Źródło: Warmińsko-Mazurski Urząd Wojewódzki w Olsztynie

Zgodnie z art. 40 ust. 2 ww. ustawy o ochronie przyrody, na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia, drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie aż do ich samoistnego, całkowitego rozpadu.

Na obszarze gminy znajdują się również specjalne obszary ochrony siedlisk Natura 2000. Pierwszym z tych obszarów jest „Ostoja Iławska” (kod obszaru PLH280053), będąca w dużej mierze odpowiednikiem, w zakresie ochrony siedlisk, ustanowionego już obszaru specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 „Lasy Iławskie”. Drugim obszarem są „Aleje Pojezierza Iławskiego” (kod obszaru PLH280051), mające za zadanie chronić historyczne zadrzewienia przydrożne na drogach regionu, w tym drogach wojewódzkich, oraz powiązane z nimi zadrzewienia towarzyszące dawnym zespołom pałacowo-folwarcznym. Ponadto z terenu gminy rozpatrywany był do zgłoszenia (umieszczony na tzw. shadow list) trzeci specjalny obszar ochrony siedlisk – „Ostoja w Prabutach”, usytuowana na pograniczu gmin Susz i Prabuty, a obejmująca m.in. dolinę Liwy, Bagno Karolewskie oraz przyległe do granic gminy Susz Jezioro Burgale i Jeziora Grażymowskie. Zasady ochrony obszarów zgłoszonych do Komisji Europejskiej są uregulowane w art. 33 ust. 2 ww. ustawy o ochronie przyrody, w sposób analogiczny do zasad ochrony ustanowionych już obszarów Natura 2000 – przepisy w tym zakresie zostały przedstawione powyżej, przy omawianiu obszaru specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 „Lasy Iławskie”. Funkcjonowanie nowych obszarów Natura 2000 będzie stanowić istotne ograniczenie w zagospodarowaniu przestrzennym gminy, przede wszystkim w zakresie możliwości rozwoju zabudowy oraz modernizacji dróg, ponieważ tego rodzaju inwestycje mogłyby wpłynąć negatywnie na stan siedlisk, dla ochrony których wyznaczono zwłaszcza obszar „Aleje Pojezierza Iławskiego” (siedliska gatunku o znaczeniu priorytetowym – pachnica dębowa *Osmoderma eremita*).

Oprócz form ochrony przyrody określonych w ustawie o ochronie przyrody, na terenie gminy znajdują się ponadto lasy ochronne, ustanowione na mocy ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach. W lasach ochronnych, zgodnie z art. 9 ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych, mogą być wznoszone budynki i budowle służące gospodarce leśnej, oznakowaniu nawigacyjnemu lub geodezyjnemu, obronności lub bezpieczeństwu państwa, ochronie zdrowia i urządzenia służące turystyce, a na inne cele lasy te mogą być przeznaczone w

przypadkach uzasadnionych ważnymi względami społecznymi i brakiem innych gruntów, po uzyskaniu zgody Ministra Środowiska.

4. Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ślady osadnictwa na obszarze gminy pochodzą już z okresu neolitu. Z okresu przed około 8 tys. lat pochodzą kamienne siekierki, znalezione w XIX w. w Jakubowie, Krzywcu, Bałszycach, Falknowie, Bronowie, Piotrkowie. Ślady wczesnej epoki brązu występują w okolicy Lubnowów Wielkich, Kamieńca, Bronowa. Osady wczesnej kultury żelaza występują w okolicy Bronowa, Rudnik, Kamieńca, stanowiska kultury wschodniopomorskiej w okolicach Bronowa i Susza. Okres wpływów rzymskich reprezentują urny w okolicy Bałszyc.

Plemiona pruskie osiedliły się na tym terenie najpóźniej w IX w., wypierając ludność słowiańską. Osady Pomezanów znajdowały się w Suszu, Lubnowach Wielkich, Kamieńcu, Dąbrówce, Bronowie, Brusinach, Fabianach, Michałowie, Rudnikach oraz Olbrachtowie. W XIII w. na ziemię pruskie sprowadzono Zakon Krzyżacki, który rozpoczął ich podbój. W 1249 r. władza krzyżacka – mimo powstania Prusów w 1242 r., obejmującego Pomezanię – była już na tym terenie bezsporna.

W 1250 r. utworzono biskupstwo pomezzańskie w Kwidzynie. Teren gminy wszedł w skład części diecezji należącej do kapituły, zwanej Prepozyturą. Miasto Susz lokowano w 1300 r., a pozostałe miejscowości w kolejnych latach: w 1300 r. Bałszyce (lokacja 1316 r.), w 1312 r. Olbrachtowo, w 1313 r. Babięty, Ulnowo, w 1315 r. Jakubowo Kisielickie, w 1318 r. Falknowo, Jawty, w 1319 r. Różnowo, w 1327 r. – odnowienie lokacji, w 1335 r. Bronowo, w 1336 r. Brusiny, w 1362 r. Januszewo. Lokowane wsie były kolonizowane osadnikami z Niemiec i Śląska. Niektóre wsie sięgają jednak tradycji pruskiej – Bałszyce, Bornice, Jawty Wielkie, Kamieniec, Nipkowie – i otrzymały one prawną lokalizację później (Nipkowie 1399 r., Bornice 1400 r.), a ich pierwotny układ nie zachował się. Teren gminy splądrowano podczas wojny 1410 r., 1414 r., 1422 r. i wojny trzynastoletniej.

Po Pokoju Toruńskim teren gminy wraz z całą Pomezanią pozostał w państwie krzyżackim, a po sekularyzacji w Prusach Książęcych. Wówczas zaczął się proces tworzenia wielkich majątków kosztem mniejszych posiadłości szlacheckich i chłopskich. Proces ten ukształtował miejscowy krajobraz kulturowy, gdzie prawie

wszystkie wsie związane są z majątkiem lub folwarkiem, o zabudowaniach pochodzących z jednego okresu i często przebudowywanych z modernizacją dworu. W XVIII w. ziemie te znalazły się w Królestwie Pruskim, wchodząc częściowo w obręb Pogórza (Oberland), a potem powiatu kwidzyńskiego. W 1818 r. utworzono powiat Susz, należący wraz z rejencją kwidzyńska do Prus Zachodnich, a w latach 1920–39 do Prus Wschodnich. W tym czasie część gminy objęta została akcją osiedleńczą dla repatriantów i weteranów I Wojny Światowej oraz akcją zaludniania terenów przygranicznych z Polską (głównie Jawty Wielkie, Emilianowo, Lubnowy Małe). W latach 1939–45 teren obecnej gminy należał do okręgu Gdańsk – Prusy Zachodnie.

W granicach Polski teren gminy znalazł się po zakończeniu II Wojny Światowej. Zachowano wówczas powiat Susz, należący do województwa olsztyńskiego. W 1975 r., po likwidacji powiatów, gmina Susz weszła w skład województwa elbląskiego, natomiast w 1999 r. w skład powiatu iławskiego w województwie warmińsko-mazurskim.

Miasto Susz

Miasto Susz (do 1945 r. *Rosenberg*) zostało zbudowane przez kapitułę pomezzańską w latach 1305 – 1310 na miejscu wcześniejszej pruskiej osady *Suse*. W 1315 r. odnowiono przywilej lokacyjny, lecz już wcześniej zbudowane zostały otoczone fosą mury obronne z siedemnastoma wieżami, furtą zamkową i trzema bramami – Prabucką, Wodną i Szpitalną. Miasto zbudowano w układzie przestrzennym zbliżonym do koła, z kwadratowym rynkiem pośrodku. W południowo-zachodniej części miasta w system fortyfikacyjny włączono kościół parafialny i niewielki zamek. Taki układ uwarunkowany był położeniem miasta na wzgórzu pomiędzy dwoma jeziorami.

Od powstania było to miasto o charakterze rolniczym, posiadało dwie wsie i część Nipkowa. Po zniszczeniach wojny w 1414 r. oraz wojny trzynastoletniej, w ramach pomocy, miasto otrzymało grunty wsi Halbersdorf (Kamieniec). W XVI w. powstało pierwsze przedmieście – Iławskie. W XVII i XVIII w. miasto było wielokrotnie niszczone przez pożary w latach 1629, 1669, 1709, 1786 i 1807 oraz w trakcie wojen szwedzkich. Mimo charakteru rolniczego, rozwinęły się cechy tkaczy, sukienników i krawców, które jednak stopniowo upadały w II połowie XVIII w., oraz cechy szewców

i piwowarów, co nie zmieniło głównego zajęcia mieszkańców. Miasto nie odnosiło korzyści z handlu, mimo organizowanych pięciu targów rocznie. W XVIII w. krótko działała fabryka tabaki i młyn dla mielenia śruty, a od 1720 r. cegielnia miejska. Pod koniec wieku wybrukowano kilka ulic i rozbudowywały się przedmieścia, bo tylko tam można było wznosić drewniane stodoły (do 1828 r. było ich 85).

W XIX w. nastąpił pewien rozwój miasta. W 1818 r. Susz został siedzibą powiatu, ponadto stacjonował tu pułk kirasjerów, dla którego wzniesiono koszarę przy drodze do Nipkowa. W latach 1845-46 wybudowano przechodzącą przez miasto szosę, a w 1876 r. miasto uzyskało połączenie kolejowe – od tego momentu zaczęła się rozbudowa w kierunku dworca. Ulice miasta w 1867 r. oświetlono latarniami, a do końca XIX w. wybrukowano. W 1904 r. wybudowano gazownię i wprowadzono oświetlenie gazowe, a w latach 1914-15 powstała sieć wodociągowo-kanalizacyjna. W latach 1881-82 wybudowano szkołę przy obecnej ul. Piastowskiej, w 1884 r. szpital powiatowy – rozbudowany w 1899 r., a w 1901 r. pocztę przy obecnej ulicy Słowiańskiej. Od 1882 r. działało przedsiębiorstwo materiałów budowlanych, od 1849 r. do 1927 r. fabryka pieców, do 1900 r. pracowała XVIII-wieczna jeszcze cegielnia. Pozostały przemysł pracował dla potrzeb rolnictwa – w 1878 r. działało 6 wiatraków i młyn parowy (liczba młynów po 1900 r. spadła do 3), w 1892 r. zbudowano rzeźnię, a w 1904 r. mleczarnię. Od 1843 r. w mieście działała drukarnia i wydawano lokalne czasopismo „*Rosenberger Kreisblatt*”, potem „*Rosenberger Kreiszeitung*”. W tym okresie liczba mieszkańców wzrosła z 990 w 1809 r. do 3029 w 1920 r., ponadto w ciągu XIX w. podwoiła się liczba domów. W XIX w. w mieście obok protestantów żyło 253 katolików, stu kilkudziesięciu Żydów i 153 menonitów.

Po I Wojnie Światowej zlikwidowano garnizon wojskowy. W 1921 r. powstała elektrownia, w latach 1928-29 wybudowano nową szkołę i halę sportową. Działania wojenne w 1945 r. doprowadziły do zniszczenia prawie całego miasta. Spalono i zburzono niemal całkowicie Stare Miasto w obrębie murów (ocalało zaledwie kilka budynków), spłonęły liczne domy na przedmieściach. Część domów na przedmieściach odbudowano, natomiast na Starym Mieście pozostałości zgruzowano i do lat 80. XX w. teren ten pozostawał prawie niezagospodarowany, za wyjątkiem odbudowy kilku budynków i niefortunnej lokalizacji kilku pawilonów oraz Domu Kultury przecinającego zachowane mury miejskie.

Mimo zniszczeń wojennych, na obszarze miasta można odszukać nawarstwiający się historycznie układ przestrzenny, na który składają się trzy zasadnicze jednostki:

- Stare Miasto, powstałe w XIV w., o kolistym kształcie wynikającym z ukształtowania terenu, z kwadratowym rynkiem pośrodku (dawniej z ratuszem i ławami kupieckimi), o siatce krzyżujących się pod kątem prostym ulic wychodzących z naroży, z kościołem w południowo-wschodniej części miasta przy dawnej bramie łączącej miasto z nieistniejącym zamkiem – dworem krzyżackim w rejonie zabudowań przy ul. Wodnej,
- przedmieścia Prabuckie oraz Ławskie z XVI w., a także zabudowa w kierunku dworca kolejowego powstała w końcu XIX w., o układzie dwustronnej zabudowy wylotowych dróg z miasta, gdzie do drugiej połowy XIX w. lokowane były przeważnie zabudowania gospodarcze, takie jak: stodoły, obory, stajnie oraz karczmy, a w końcu XIX w., głównie przy ulicy prowadzącej do dworca, zaczęto wznosić reprezentacyjne budynki miejskie oraz wille zamożniejszych mieszkańców miasta,
- osiedla kolonijne z lat 1920 – 1940, sytuowane w oddaleniu od zwartej i przedmiejskiej zabudowy; zaplanowano 5 takich osiedli: przy ulicy Mickiewicza, przy ulicach Willowej – Żeromskiego, przy ulicach Pułaskiego – Sikorskiego – Skargi, na osiedlu Mochowskim oraz na osiedlu Leśnym, jednakże projekty nie zostały do końca zrealizowane; w każdym osiedlu wzniesiono kilka budynków (najwięcej przy ulicach Pułaskiego – Sikorskiego – Skargi, gdzie układ jest najbardziej czytelny wraz ze skomponowaną perspektywą ulicy Sikorskiego).

W układzie przestrzennym wyróżniają się tereny zieleni, obejmujące cmentarz przy kościele, cmentarze na rozjeździe dróg, skwer przy dawnym pomniku wojennym, obecnie z figurą Najświętszej Marii Panny, zieleń przy kościele Św. Rozalii i park przy murach obronnych.

W zakresie charakterystycznych typów zabudowy, na obszarze historycznego Starego Miasta można wyróżnić:

- budynek murowany, otynkowany, piętrowy, 5 – 6 osiowy, nakryty dachem naczółkowym, usytuowany kalenicowo, wzniesiony pod koniec XVIII w., przebudowany w XIX w. – ul. Bałtycka 2,
- budynek murowany, otynkowany, piętrowy, 3 – 5 – 6 – osiowy, nakryty dachem dwuspadowym, usytuowany kalenicowo – ul. Bałtycka 10, 13, 17 – XVIII w., ul.

Wąska 7, ul. Bałtycka 5 – wzniesiony pod koniec XVIII w., na początku XX w. powiększony, dobudowano ryzalit, dobudowano wyższą o kondygnację część od zaplecza,

- budynek murowany, otynkowany, piętrowy ze ścianką kolankową, nakryty obniżonym dachem dwuspadowym, usytuowany kalenicowo, wzniesiony pod koniec XVIII w., przebudowany pod koniec XIX w. – ul. Kajki 4, ul. Wolności 6,
- budynek murowany, otynkowany, 1,5-kondygnacyjny, 3 – 5 osiowy, nakryty dachem dwuspadowym, usytuowany kalenicowo, z początku XIX w. – ul. Bałtycka 17,
- budynek murowany, otynkowany, 2,5-kondygnacyjny, 3-osiowy, nakryty dachem dwuspadowym, usytuowany kalenicowo, z początku XIX w. – ul. Podmurna 4,
- budynek murowany, otynkowany, parterowy, nakryty dachem naczółkowym, usytuowany kalenicowo, wzniesiony na początku XIX w. – ul. Ławska 2, 8,
- budynek murowany, otynkowany, 1 – 2 piętrowy, 2 – 3 osiowy, nakryty niskim dachem dwuspadowym, usytuowany szczytowo, wzniesiony na początku XIX w. – ul. Ławska 4, ul. Słowiańska 25, ul. Wolności 1, 10,
- budynek murowany, parterowy, nakryty dachem dwuspadowym, wzniesiony na początku XIX w. – ul. Kościelna 4, ul. Podmurna 2, 14 (ryglowy), ul. Szewska 6, ul. Wąska 7.

Na obszarze historycznych przedmieść można wyróżnić następujące typy domów:

- budynek ceglany, parterowy z wysoką ścianką kolankową, 5-7-osiowy, ul. Słowiańska 20, z pseudoryzalitem na osi, nakryty spłaszczonym dachem dwuspadowym – ul. Piastowska 6 – o starannym fugowaniu, zblokowany z warsztatem, ul. Słowiańska 6 – z końca XIX w.,
- budynek murowany, 1,5-kondygnacyjny, 6-osiowy, nakryty dachem dwuspadowym, wzniesiony pod koniec XIX w. – ul. Ławska 36, ul. Piastowska 15, ul. Prabucka 10, 26,
- budynek murowany (ryglowy), otynkowany, parterowy, 5-osiowy, nakryty dachem dwuspadowym, ul. Ławska 24, 31, z facjatą – ul. Ławska 20, 26 (10 – osiowy), 29, ul. Słowiańska 2 – z początku XIX w., ul. Kajki 5 – z początku XX w.

Wśród kamienic można wyróżnić następujące typy:

- budynek 2,5-kondygnacyjny, nakryty obniżonym dachem dwuspadowym – ul. Ławska 12, z początku XX w., nakryty wysokim dachem dwuspadowym, usytuowany kalenicowo – ul. Słowiańska 28, z końca XIX w.,

- budynek piętrowy, nakryty obniżonym dachem dwuspadowym – ul. Słowiańska 3, 26, 27,
- budynek nakryty dachem mansardowym o starannym detalu architektonicznym – ul. Słowiańska 9 – z końca XIX w., z bogatą, eklektyczną dekoracją, ul. Słowiańska 14, 15 (skuta dekoracja, zachowany balkon) – z końca XIX w., z łamanym dachem, usytuowany kalenicowo – ul. Słowiańska 10 – z końca XIX w.

Wśród willi można wyróżnić następujące typy:

- budynek murowany, o rozczłonkowanej bryle, z ryzalitami, o różnych dachach i różnorodnych otworach okiennych, z zachowanym detałem, z lat 20. XX w. – ul. Piastowska 7, 8, 18, oraz z lat 30. XX w. – ul. Słowiańska 21, ul. Prabucka 20, ul. Wodna 6,
- budynek murowany, otynkowany, 1,5-kondygnacyjny, z piętrowym ryzalitem, nakryty dwuspadowym obniżonym dachem, z drewnianym gankiem, z końca XIX w. – ul. Słowiańska 5A.

Wśród domów wielorodzinnych można wyróżnić następujące typy:

- budynek murowany, 2,5-kondygnacyjny, z wysokim ryzalitem, nakryty spłaszczonym dachem dwuspadowym, z początku XX w. – ul. Piastowska 1,
- budynek murowany, otynkowany, parterowy, 6-osiowy, z wejściem na osiach skrajnych lub od szczytów, nakryty wysokim dachem dwuspadowym lub naczółkowym z szeroką facjatą, z lat 30. XX w. – ul. Piastowska 10/12, ul. Prabucka 18,
- budynek murowany, otynkowany, parterowy, z wejściem na osi lub w szczytach z piętrowymi ryzalitami, nakryty wysokim dachem dwuspadowym, czterospadowym lub naczółkowym z zachowanym detałem, z lat 30. XX w. – ul. Piastowska 14, ul. Prabucka 1, 19, 21, 23,
- budynek murowany, otynkowany, piętrowy, 6-osiowy, z pseudoryzalitem, nakryty dachem naczółkowym, z początku XX w. – ul. Piastowska 13.

Wśród bloków mieszkalnych można wyróżnić następujące typy:

- budynek piętrowy, nakryty dachem dwuspadowym, z wejściem na osi, 5-osiowy, wzniesiony po 1930 r. – ul. Słowiańska 11,
- budynek otynkowany, piętrowy, wieloosiowy, z wejściem na osi, nakryty dachem dwuspadowym, z szeroką facjatą w połaci dachu, z lat 30. XX w. – ul. Słowiańska 12, ul. Kajki 1,

- budynek otynkowany, piętrowy, wieloosiowy, nakryty łamanym dachem dwuspadowym lub naczółkowym z dużą facjatą – ul. Prabucka 6, 13, 15.

Domy kolonijne, budowane od początku XX w., występują w trzech zasadniczych typach:

- parterowy, 2-osiowy dom mieszkalny zblokowany z niewielką niższą, równoległą przybudówką gospodarczą, nakryty dachem dwuspadowym,
- parterowy, 3-osiowy dom mieszkalny zblokowany z niższą prostopadłą przybudówką gospodarczą, nakryty dachem dwuspadowym lub naczółkowym,
- parterowy, 3 – 4 osiowy dom mieszkalny, nakryty dachem dwuspadowym lub naczółkowym, z oddzielnie stojącym budynkiem gospodarczym o dachu odpowiadającym dachu nad budynkiem mieszkalnym.

Sporadycznie występują następujące typy domów kolonijnych:

- parterowy z wysokim dachem o łukowych, łamanych połaciach, z lat 30. XX w. – ul. Piastowska 31, ul. Leśna 10,
- parterowy z dachem o podpartych połaciach.

Wśród budynków użyteczności publicznej charakterystyczne przykłady stanowią:

- szkoła z końca XIX w. – ul. Piastowska 3,
- sala gimnastyczna – ul. Piastowska 3,
- szkoła II z lat 20. XX w. – ul. Piastowska 3,
- dom dziecka – ul. Ławska,
- poczta,
- zabudowania dawnego pułku kirasjerów.

Ponadto na obszarze miasta występują historyczne obiekty przemysłowe, spośród których do charakterystycznych przykładów zalicza się magazyn przy ul. Bałtyckiej, rzeźnia przy ul. Prabuckiej 17, wieża ciśnień przy ul. Leśnej, gazownia przy ul. Kajki 7 oraz mleczarnia przy ul. Piastowskiej 21.

Do rejestru zabytków nieruchomości województwa warmińsko-mazurskiego wpisane są z terenu miasta następujące obiekty:

- układ urbanistyczny miasta w obrębie murów obronnych wraz z zabudową wieków późniejszych (XVIII i XIX w.), nr rejestru: S/2 z 15.09.1956 r. oraz 5/77 z 3.03.1977 r., obejmujący, oprócz obiektów indywidualnie wpisanych do rejestru zabytków, następujące budynki mieszkalne:
 - ul. Bałtycka 1 (wpis z 1956 r.),
 - ul. Bałtycka 2 (wpis z 1977 r.),

- ul. Bałtycka 3 (wpis z 1977 r.),
- ul. Bałtycka 4 (wpis z 1977 r.),
- ul. Bałtycka 9 (wpis z 1956 r.),
- ul. Bałtycka 9 (wpis z 1977 r.),
- ul. Bałtycka 10 (wpis z 1956 r.),
- ul. Bałtycka 14 (wpis z 1977 r.),
- ul. Bałtycka 15 (wpis z 1977 r.),
- ul. Bałtycka 17 (wpis z 1956 r.),
- ul. Ławska 8 (wpis z 1977 r.),
- ul. Kościelna 1 (wpis z 1977 r.),
- ul. Kościelna 2 (wpis z 1977 r.),
- ul. Kościuszki 4 (wpis z 1977 r.),
- ul. Krótka 2 (wpis z 1977 r.),
- ul. Podmurna 1 (wpis z 1956 r.),
- ul. Podmurna 4 (wpis z 1956 r.),
- ul. Podmurna 5 (wpis z 1956 r.),
- ul. Podmurna 8 (wpis z 1956 r.),
- ul. Podmurna 10 (wpis z 1956 r.),
- ul. Podmurna 12 (wpis z 1956 r.),
- ul. Podmurna 13 (wpis z 1956 r.),
- ul. Podmurna 14 (wpis z 1956 r.),
- ul. Podmurna 16 (wpis z 1977 r.),
- ul. Podmurna 17 (wpis z 1977 r.),
- ul. Podmurna 18 (wpis z 1977 r.),
- ul. Podmurna 19 (wpis z 1956 r.),
- ul. Podmurna 21 (wpis z 1956 r.),
- ul. Słowiańska 25 (wpis z 1977 r.),
- ul. Słowiańska 27 (wpis z 1977 r.),
- ul. Słowiańska 38 (wpis z 1956 r.),
- ul. Stare Miasto 6 (wpis z 1977 r.),
- ul. Stare Miasto 10 (wpis z 1977 r.),
- ul. Szewska 1 (wpis z 1956 r.),
- ul. Szewska 2 (wpis z 1956 r.),
- ul. Szewska 3 (wpis z 1956 r.),

- ul. Szewska 4 (wpis z 1956 r.),
- ul. Szewska 5 (wpis z 1956 r.),
- ul. Szewska 6 (wpis z 1956 r.),
- ul. Wąska 1 (wpis z 1956 r.),
- ul. Wąska 6 (wpis z 1956 r.),
- ul. Wąska 7 (wpis z 1956 r.),
- pozostałości murów obronnych, XIV w., XVIII w., nr rejestru: 505 z 7.03.1961 r. oraz 1161 z 18.05.1968 r.,
- kościół parafialny p.w. św. Antoniego, ul. Kościelna 6, XIV w., XVI-XVIII w., nr rejestru: S/70 z 22.03.1957 r.,
- kościół parafialny p.w. św. Rozalii, ul. Słowiańska 1, 1904-1905 r., nr rejestru: 267/93 z 11.05.1993 r.,
- bożnica, obecnie dom kultury, ul. Wąska 5, 1868 r., nr rejestru: 524/97 z 26.02.1997 r.,
- poczta wraz z ogrodzeniem, ul. Słowiańska 24, 1881-1882 r., nr rejestru: 525/97 z 24.02.1997 r.,
- dom, ul. Piastowska 13, ok. 1900 r., nr rejestru: A-2268 z 29.06.2006 r.,
- dom, ul. Podmurna 3, nr rejestru: 1162 z 18.05.1968 r.,
- dom, ul. Podmurna 9, nr rejestru: S/1 z 24.11.1956 r.,
- dom, ul. Prabucka 7, 1920 r., nr rejestru: A-2267 z 29.06.2006 r.,
- dom, ul. Słowiańska 12, 1905 r., nr rejestru: A-2271 z 29.06.2006 r.,
- dom, ul. Stare Miasto 1, przełom XIX/XX w., nr rejestru: 518/96 z 14.10.1996 r.,
- gazownia, obecnie rozdzielnia gazu, ul. Kajki 7, 1907 r., nr rejestru: A-1686 z 6.06.2000 r.,
- wodociągowa wieża ciśnień (komunalna), ul. Kopernika 49, 1914-15 r., nr rejestru: A-1658 z 1.02.2000 r.

Większość zabytków związana jest z historycznym układem urbanistycznym Starego Miasta – zabytkiem jest zarówno samo rozplanowanie miejskie, jak i poszczególne cenne obiekty. Ponadto na terenie miasta znajduje się obiekt wpisany do rejestru zabytków archeologicznych województwa – średniowieczne grodzisko wyżynne, położone w Parku Miejskim w Suszu (nr rejestru: C-052 z 29.11.1968 r.). Zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie prac

konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, a także umieszczanie na zabytku urządzeń technicznych, tablic, reklam i napisów, wymaga pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Ochronę zabytków wpisanych do rejestru uwzględnia się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, przy czym należy podkreślić, że dla obszaru Starego Miasta w Suszu Rada Miejska uchwaliła już taki plan w roku 2007.

Oprócz zabytków wpisanych do rejestru, na terenie miasta znajdują się inne obiekty zabytkowe. W ewidencji zabytków nieruchomości, nie wpisanych do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego, umieszczono następujące obiekty z terenu miasta:

Obiekt	Ulica	Nr
Magazyn	Bałtycka	
Dom	Bałtycka	1
Dom	Łławska	12
Dom	Łławska	20
Dom	Łławska	24
Dom	Łławska	26
Dom	Łławska	29
Dom	Łławska	31
Dom	Łławska	36
Dom	Kajki	1
Dom	Kajki	4
Dom	Kajki	5
Hotel	Kajki	10
Wieża ciśnień	Leśna	
Dom	Leśna	10
Dom	Kościuszki	3
Dom	Kościelna	4
Dom	Piastowska	1
Szkoła I	Piastowska	3
Sala gimnastyczna	Piastowska	3
Szkoła II	Piastowska	3
Dom	Piastowska	6
Dom	Piastowska	7
Dom	Piastowska	8
Dom	Piastowska	12/10
Dom	Piastowska	14
Dom	Piastowska	15
Dom	Piastowska	19
Dom	Piastowska	18
Mleczarnia	Piastowska	21
Dom	Piastowska	31
Transformator	Pieniężnego	
Dom	Podmurna	5
Dom	Prabucka	5
Dom	Prabucka	10
Dom	Prabucka	11
Dom	Prabucka	12
Dom	Prabucka	13
Dom (rzeźnia)	Prabucka	17
Dom	Prabucka	18

Obiekt	Ulica	Nr
Dom	Prabucka	19
Dom	Prabucka	20
Dom	Prabucka	21
Dom	Prabucka	23
Dom	Prabucka	24
Dom	Prabucka	26
Plebania	Słowiańska	1
Sala katechetyczna	Słowiańska	1
Dom	Słowiańska	2
Dom	Słowiańska	3
Dom	Słowiańska	5A
Dom	Słowiańska	6
Dom	Słowiańska	8
Dom	Słowiańska	11
Dom	Słowiańska	14
Dom	Słowiańska	15
Dom	Słowiańska	16A
Budynek gospodarczy	Słowiańska	16A
Dom	Słowiańska	17
Dom	Słowiańska	20
Willa (apteka)	Słowiańska	21
Dom	Słowiańska	26
Dom	Słowiańska	28
Dom	Słowiańska	32
Dom	Wąska	7
Dom	Wąska	9
Dom	Wąska	11
Dom	Wiejska	6
Stodoła	Wodna	1
Dom	Wodna	6

Źródło: Biuletyn Informacji Publicznej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Olsztynie

Wymienione obiekty obejmują, oprócz niektórych budynków Starego Miasta, przede wszystkim zabudowę z przełomu dziewiętnastego i dwudziestego wieku, usytuowaną pomiędzy Starym Miastem a linią kolejową. Zasady ochrony obiektów znajdujących się w ewidencji zabytków winny być ustalane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Na obszarze miasta Susz zostały ustanowione strefy ochrony konserwatorskiej **A**, **B**, **E**, **K**, **W** i **OW**, w których należy prowadzić działania konserwatorskie stosownie do stopnia ochrony. **Strefa ochrony konserwatorskiej A** obejmuje obszar Starego Miasta z murami obronnymi i śladami fosy. Podstawowe działania konserwatorskie w tej strefie obejmują:

- zachowanie historycznych podziałów działek,
- oczyszczenie z elementów zniekształcających,
- restaurację obiektów zabytkowych oraz o lokalnej wartości kulturowej,

- restaurację i konserwację krajobrazowych założeń przestrzennych i układów zieleni,
- wymóg uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich projektów w zakresie bryły i elewacji budynków.

Ponadto, w związku z prawie całkowitym zniszczeniem zabudowy na terenie dawnego Starego Miasta, rewaloryzacja układu przestrzennego powinna nawiązywać, pod względem kubatury, bryły i usytuowania budynków, do charakteru tej części miasta przed zniszczeniem. Postuluje się nawiązanie w nowych projektach do opracowywanego wcześniej projektu zabudowy Starego Miasta.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje na terenie miasta obszar:

- przedmieścia prabuckiego w obrębie zabudowy ulicy Prabuckiej od skrzyżowania z ulicą Słowiańską, obejmującą trzy obustronne posesje na północ od skrzyżowania z ulicami Polną i Wiejską, kwartał ujęty ulicami Wiejską i Św. Floriana wraz z blokiem nr 2 oraz terenem gazowni po ulicę Kajki,
- przedmieścia ławskiego w obrębie zabudowy ulicy Ławskiej,
- w obrębie zabudowy posesji ulicy Piastowskiej od ulicy Mickiewicza po skrzyżowanie z ulicą Słowiańską,
- w obrębie zabudowy posesji ulicy Słowiańskiej od ulicy Willowej po ulicę Parkową,
- na terenie osiedla domków kolonijnych w obrębie ulic Pułaskiego i Sikorskiego, na ulicy Żeromskiego i po północnej stronie ulicy Mickiewicza,
- na terenie dawnych koszar kirasjerów przy ul. Koszarowej,
- na terenie dawnych cmentarzy przy rozjeździe dróg na Ławę, Zalewo i Stary Targ.

Podstawowe działania konserwatorskie w tej strefie obejmują:

- zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania,
- restaurację i modernizację obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnych funkcji do wartości zabytkowej obiektu,
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie skali i bryły budynku,
- zaznaczenie ewentualnych śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej,
- wymóg uzgodnienia wszelkich projektów architektonicznych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie bryły i elewacji budynków.

Strefa ochrony ekspozycji E obejmuje obszar dookoła Starego Miasta, ograniczony ulicami Kajki, Prabucką, Parkową, parkiem miejskim, Wodną i groblą u podnóża miasta od wschodu.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar od wschodniej strony miasta wraz z jeziorem Suskim do lokalnej drogi w obrębie wsi Adamowo, od północy ograniczony polną drogą będącą przedłużeniem ulicy Wiejskiej do strumienia na wysokości cmentarza. Podstawowe działania konserwatorskie w tej strefie obejmują:

- restaurację zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, z ewentualnym częściowym odtworzeniem,
- uwolnienie obszaru od elementów dysharmonizujących,
- zwiększenie lub wprowadzenie funkcji ogólnospołecznych pod warunkiem należytego zabezpieczenia zabytkowych wartości.

Strefa ścisłej ochrony archeologicznej W obejmuje obszar Starego Miasta, teren dawnego zamku – dworu krzyżackiego i teren dawnego grodziska pruskiego na zachodnim brzegu Jeziora Suskiego. Podstawowe działania konserwatorskie w tej strefie obejmują:

- zakaz wszelkiej działalności budowlanej, nie związanej z rewaloryzacją tych terenów, bez uprzednich badań archeologicznych,
- dopuszczenie ograniczonych działań prowadzących do zachowania fragmentów zabytkowych, względnie zaznaczenia ich śladów, jednakże dopiero po przeprowadzeniu szczegółowych badań archeologicznych,
- dopuszczenie inwestycji dopiero po przebadaniu stanowisk i wykreśleniu ich z rejestru zabytków.

Strefa obserwacji archeologicznej OW obejmuje obszar przedmieść Iławskiego oraz Prabuckiego i teren nad brzegiem jeziora Suskiego. Działalność inwestycyjna w tej strefie należy prowadzić pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim, w zakresie wymaganym przepisami odrębnymi. W przypadku stwierdzenia reliktyw archeologicznych prace winny być przerwane, natomiast teren udostępniony do badań archeologicznych. W strefie tej należy unikać lokalizacji obiektów wielkokubaturowych i wymagających szczególnych warunków posadowienia.

Tereny wiejskie gminy

Tereny wiejskie gminy mają charakter rolniczy – zachował się czytelny do dzisiaj, wykształcony w XVI – XVII w., charakterystyczny układ przestrzenny dawnych majątków i folwarków, nierzadko z parkiem, z którymi powiązane są zabudowania pracownicze i sieć dróg lokalnych. Indywidualne gospodarstwa rolne występują przeważnie w układach kolonijnych. Krajobraz kulturowy gminy tworzą:

- układy przestrzenne miejscowości,
- zespoły pałacowo-dworskie z pałacem (dworem), folwarkiem, czworakami, z parkiem – Kamieniec, Bałoszyce, Januszewo, Ulnowo, Nipkowie, Bronowo, Brusiny,
- układy dworskie połączono ze wsią, z parkiem i niewielkim folwarkiem – Babięty Wielkie, Redaki, Piotrkowo, Jawty Wielkie, Michałowo,
- folwarki z niewielkim dworem, kilkoma budynkami gospodarczymi i czworakami oraz małym parkiem – Falknowo, Brusiny Małe, Fabiany, Huta, Róża, Bałoszyce Małe, Wiśniówko, Jawty Małe, Zielen, Dolina, Rudniki, Dąbrówka, Lubnowy Małe,
- wsie, na ogół ulicówki z licznymi koloniami lub łańcuchówki – Chełmżyca, Babięty Wielkie, Olbrachtowo, Olbrachtówko, Emilianowo, Czerwona Woda, Krzywiec, Żakowice, Lubnowy Wielkie, Różnowo,
- zorganizowana zieleń, którą tworzą powiązane krajobrazowo z kompleksami leśnymi duże założenia pałacowo-parkowe w Kamieńcu i Bałoszycach, parki podworcze w Januszowie, Bronowie, Nipkowie, Brusinach, Ulnowie, Falknowie, Jawtach, Babiętach, Lipowie, Piotrkowie, Redakach i Różance, parki przyfolwarczne w Brusinach Małych, Jawtach Małych, Wiśniówku, Rudnikach, Lubnowie Małym, Zieleni, Falknowie, Róży, Hucie i Bałoszycach Małych, aleje przy drogach i szpalery pośród pól, a także, w mniejszym stopniu zieleń przyzagrodowana i na cmentarzach – w Dolinie, Olbrachtowie (przy kościele i przy drodze do Zieleni), Olbrachtówku, Brusinach (w lesie), Piotrkowie, Falknowie, Grabowcu, Babiętach, Różance, Czerwonej Wodzie, Bałoszycach (przy kościele i w zachodniej części wsi), Jawtach Wielkich, Żakowicach, Kamieńcu (przy kościele, przy kaplicy i na północ od miejscowości), Lipowie, Różnowie, Nipkowie, Jawtach Małych, Bronowie (na zachód w lesie, we wschodniej części wsi) i Bornicach.

Spośród parków wiejskich ochroną są objęte parki we wsiach: Bałoszyce, Falknowo, Babięty Wielkie, Januszewo, Kamieniec, Nipkowie, Ulnowo, Brusiny, Bronowo, Piotrkowo i Jawty Wielkie.

Zabudowa wsi jest mało zróżnicowana i reprezentuje trzy główne typy, związane z okresem powstania:

- w XVIII w. – w czasie reformowania wielkich majątków i folwarków, kiedy oddziaływały wzory z Kamieńca i Bałoszyca,
- w okresie od trzeciej ćwierci XIX w. do lat dwudziestych XX w. – w czasie unowocześniania się majątków junkierskich, których budownictwo oparte na urzędowych wzorach wykorzystywane było w gospodarstwach chłopskich,
- w okresie po 1920 r. – dominują budynki kolonijne w specyficznej, lokalnej odmianie.

Drewniane budynki mieszkalne już prawie nie występują – zachował się jedynie częściowo dom zrębowy w Żakowicach 17. Przed 1945 r. budynki drewniane zapewne także nie były zbyt liczne, co związane jest z charakterem gospodarki rolnej i funkcjonowaniem dużych gospodarstw o kompleksowej, jednorodnej zabudowie. W zakresie budownictwa drewnianego można ponadto wyróżnić drewniany wielorak w Lubnowach Małych oraz 1,5-kondygnacyjny dom w Bornicach z czwartej ćwierci XIX w. Budynki mieszkalne z użyciem rygla występują natomiast sporadycznie w Jawtach Wielkich i Różnowie.

W zabudowie wsi dominują murowane budynki mieszkalne, wśród których wyróżnić można kilka podstawowych typów:

- parterowe o dachu dwuspadowym lub naczółkowym – najliczniejsze i stosowane zarówno w osiedlach czworaków związanych z majątkiem, jak i w indywidualnych gospodarstwach,
- półtorakondygnacyjne o dachu dwuspadowym, często z gankiem – np. Bornice 17, 21, 22, 29, Czerwona Woda 16, Olbrachtówko 2, Piotrkowo, Różnowo,
- półtorakondygnacyjne domy z piętrowym ryzalitem lub pseudoryzalitem, występujące w dwóch zasadniczych odmianach – o wysokim dachu dwuspadowym lub naczółkowym (np. Adamowo 12, Januszewo, Michałowo 26, Olbrachtówko 11, 18, 24, Piotrkowo, Redaki, Żakowice) oraz o niskim dachu dwuspadowym (np. Olbrachtówko 22, Piotrkowo 27, 31),
- domy kolonijne w lokalnych odmianach opracowanych w latach dwudziestych XX w., nawiązujące do estetyki bauhausu i modernizmu, charakteryzujące się

piętrową lub 1,5-kondygnacyjną, oszalowaną górą kubusową częścią mieszkalną, z dachem płaskim lub niskim dwuspadowym, o starannej murarce i licowaniu ceglanym (ewentualnie otynkowaniu lub oszalowaniu pionowym), zblokowane z drewnianą (lub w odmianie tylko na górze) częścią gospodarczą nakrytą niskim daszkiem dwuspadowym, występujące bardzo licznie na koloniach Lubnów Wielkich i Małych w powiązaniu z działalnością cegielni w Lubnowach Wielkich oraz Jawtach Wielkich i Emilianowie,

- czworaki i wieloraki, zlokalizowane przy majątkach i występujące w tradycyjnych dwóch odmianach – spotykane od XVIII w. i często występujące w układach kilku sztuk budynki parterowe 2 – 8 i więcej rodzinne, nakryte dachami dwuspadowymi lub naczółkowymi, oraz wykształcone około połowy XIX w. i występujące często pojedynczo lub dostawione do starszego zespołu budynki piętrowe, nakryte niskimi dachami dwuspadowymi.

Z budynków gospodarczych drewnianych zachowały się liczne stodoły w gospodarstwach indywidualnych – na ogół dwuszęskowe z boiskiem pośrodku oraz nieliczne już wielkie stodoły w majątkach w Januszewie, Bornicach, Lubnowie, Bronowie, Hucie, Jawtach Małych, a ponadto stodoły ryglowe w Januszewie, Bałszycach, Bornicach, Januszewie, Kamieńcu, Lipowie. Licznie występują półtorakondygnacyjne budynki obór z murowanym lub drewnianym piętrem.

Budynki przemysłowe – cegielnie, spichlerze, gorzelnie i młyny – prezentują typową dla końca XIX w. ceglaną architekturę. Również wznoszone na początku XX w. budynki szkół utrzymane są, mimo swej różnorodności, w formach wykorzystywanych także w innych miejscowościach na obszarze dawnych Prus Wschodnich – a więc od prostego, parterowego budynku mieszczącego klasy nauczania początkowego w Falknowach czy Bornicach, po dwuskrzydłowe budynki o wysokiej zróżnicowanej bryle w Piotrkowie, Falknowach oraz Jawtach Wielkich.

Dwory i pałace prezentowały zróżnicowaną formę. Wiele z nich zostało zniszczonych i zdewastowanych po 1945 r., a ocalałe zostały silnie przebudowane i często, np. w Jawtach Małych, Lubnowach Małych, Rudnikach, Lipowie, Redakach i Różance, straciły całkowicie swój pierwotny kształt. Najokazalej prezentował się znajdujący się obecnie w ruinie barokowy zamek w Kamieńcu z pocz. XVIII w., powiązany z całym założeniem pałacowo-parkowym, z licznymi budynkami towarzyszącymi, oficynami, oranżerią, altaną, bramami, ogrodzeniem, podobnie jak założenie w Bałszycach z neogotycką przebudową pałacu z połowy XIX w. Z

początku XVIII w. pochodzi założenie parkowo-dworskie w Januszewie, skromniejsze w skali, o czytelnej, barokowej formie, oraz Bronowie. Typ barokowego, wieloosiowego dworu o wysokim naczółkowym lub mansardowym dachu z końca XVIII w. prezentują siedziby w Nipkowie i Brusinach oraz rządcówki w Ulnowie i Piotrkowie. Do typu historyzującego zaliczają się zachowane dwory w Babiętach Wielkich – neomanierystyczny i w Wiśniówku – typ willi włoskiej z początku XX w.

Na terenach wiejskich gminy zachowały się trzy historyczne kościoły, pierwotnie ewangelickie – ryglowy z niewielką wieżyczką w Olbrachtowie z 1726 r., barokowy z wieżą w Kamieńcu z 1706 r. i neogotycki z wieżą w Bałoszycach, przebudowany w końcu XIX w. Ponadto na terenie gminy znajdują się kaplice w Kamieńcu z końca XVIII w. i w Jawtach Wielkich z końca XIX w. Do nowych inwestycji zaliczają się kościoły w Redakach, Januszewie i Lipowie.

Do rejestru zabytków nieruchomości województwa warmińsko-mazurskiego wpisane są następujące obiekty z terenów wiejskich gminy:

- Bałoszyce:
 - kościół parafialny p.w. św. Rodziny, XIV w., XVII w., XVIII w., XIX w., nr rejestru: B/66 z 19.11.1967 r.,
 - cmentarz przykościelny, nr rejestru jw.,
 - zespół pałacowy, połowa XIX w., nr rejestru: 261/93 z 1.04.1993 r. i z 27.01.1994 r.:
 - pałac, nr rejestru: 736 z 19.11.1967 r.,
 - park, nr rejestru jw.,
 - amfiteatr (pozostałości),
 - brama parkowa,
 - rządcówka,
 - stajnia cugowa i wozownia, trzecia ćwierć XIX w.,
 - 4 budynki gospodarcze,
 - budynek odźwiernego (przy bramie),
 - 2 bramy wjazdowe.
- Januszewo:
 - zespół pałacowy, 1 połowa XVIII w., XIX w., nr rejestru: 727 z 16.11.1967 r.:
 - pałac,
 - park,

- budynek gospodarczy (kuźnia, obecnie kaplica), połowa XIX w., nr rejestru: 79/85 z 20.09.1985 r.
- Kamieniec:
 - układ ruralistyczny (rozplanowanie), XVIII w., nr rejestru: 13c-1/50 z 15.04.1950 r.,
 - kościół ewangelicki, ob. rzymsko-katolicki parafialny p.w. MB Królowej Świata, 1700-1718, nr rejestru: K/46 z 22.03.1957 r. oraz decyzja z 17.11.1967 r. (brak nr na decyzji),
 - cmentarz przykościelny, nr rejestru jw.,
 - zespół pałacowy, XVIII w., nr rejestru: 69/49 z 11.09.1949 r. oraz K/47 z 4.05.1959 r.:
 - pałac (ruina),
 - park,
 - pawilon parkowy („grota”),
 - 4 bramy wjazdowe,
 - oficyna, nr rejestru: 1144 z 28.04.1968 r.,
 - folwark:
 - spichrz, nr rejestru: 729/67 z 16.11.1967 r.,
 - stajnia, nr rejestru: 730/67 z 16.11.1967 r.,
 - kuźnia, nr rejestru: 728/67 z 16.11.1967 r.,
 - czworak, nr rejestru: 742/67 z 16.11.1967 r.,
 - dom nr 1, druga połowa XVIII w., nr rejestru: 740/67 z 19.11.1967 r.,
 - dom nr 3, druga połowa XVIII w., nr rejestru: 741/67 z 19.11.1967 r.
- Nipkowie:
 - zespół dworski, druga połowa XVIII w., nr rejestru: L/13, L/14 z 13.07.1949 r. (decyzja Lipiny):
 - dwór (pałacyk),
 - park.
- Olbrachtowo:
 - kościół ewangelicki, obecnie katolicki p.w. MB Różańcowej, szachulcowy, 1732 r., nr rejestru: 725/67 z 16.11.1967 r.,
 - cmentarz przykościelny, nr rejestru jw.
- Różnowo:

- dom podcieniowy nr 52, drewniany, XVIII/XIX w., nr rejestru: 748/67 z 19.11.1967 r.
- Ulnowo:
 - dom nr 9, XVIII/XIX w., nr rejestru: decyzja z 22.11.1967 r. (brak nr na decyzji).
- Wisniówek:
 - dwór, nr rejestru: 96/87 z 24.08.1987 r.

Na terenach wiejskich większość zabytków wpisanych do rejestru związana jest z dawnymi rezydencjami ziemiaństwa pruskiego, ale występuje również historyczna architektura sakralna i budownictwo wiejskie. Zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, a także umieszczanie na zabytku urządzeń technicznych, tablic, reklam i napisów, wymaga pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Ochronę zabytków wpisanych do rejestru uwzględnia się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Oprócz zabytków wpisanych do rejestru, na obszarze gminy znajdują się inne obiekty zabytkowe. W ewidencji zabytków nieruchomych, nie wpisanych do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego, znajdują się następujące obiekty z terenu gminy:

Wieś	Nr	Obiekt
Adamowo	12	Dom
Babięty Małe		Wiatrak holenderski
Babięty Małe	1	Dom
Babięty Małe	2	Dom
Babięty Wielkie		Szkoła
Babięty Wielkie		Dom/budynek gospodarczy
Babięty Wielkie		Dwór (ruina)
Bornice	3	Dom
Bornice	17	Dom
Bornice	21	Dom
Bornice	22	Dom
Bornice	26	Dom
Bornice	28	Dom
Bornice	29	Dom
Bornice	32	Budynek gospodarczy
Bałoszyce		Kapliczka z figurą Chrystusa
Bałoszyce		Stodoła
Bałoszyce	3	Dom
Bałoszyce	8	Dom
Bałoszyce	13	Dom
Bałoszyce	18	Dawny dom pastora
Bronowo		Dwór
Bronowo		Budynek gospodarczy
Bronowo		Wozownia w zespole dworskim

Wieś	Nr	Obiekt
Bronowo		Obora w zespole dworskim
Bronowo		Stodoła w zespole dworskim
Bronowo		Obora w zespole dworskim
Bronowo		Dom
Brusiny		Dwór
Brusiny		Dom
Brusiny	5	Dom
Brusiny	6	Dom
Brusiny	9	Dom
Czerwona Woda		Dom
Czerwona Woda	15	Dom/budynek gospodarczy
Czerwona Woda	16	Dom
Czerwona Woda	18	Dom
Czerwona Woda	19	Dom
Falknowo		Dawna szkoła (obecnie świetlica)
Falknowo		Szkoła
Falknowo		Dom/budynek gospodarczy
Huta	6	Dom
Huta	8	Dom
Januszewo		Obora przy dworze
Januszewo		Brama i fragment muru k. dworu
Januszewo		Dom
Jawty Wielkie		Kaplica
Jawty Wielkie		Magazyn
Jawty Wielkie		Dom/budynek gospodarczy
Jawty Wielkie	3	Dom
Jawty Wielkie	3-1	Dom
Jawty Wielkie	3-2	Dom
Kamieniec		Plebania
Kamieniec		Budynek gospodarczy/kaplica w zespole pałacowym
Kamieniec		Wozownia
Kamieniec		Stodoła w zespole pałacowym
Kamieniec		Obora
Kamieniec		Budynek gospodarczy w zespole pałacowym
Kamieniec	4	Dom
Kamieniec	8	Dom
Kamieniec	9	Dom
Kamieniec	10	Dom
Kamieniec	14	Dom
Kamieniec	16	Dom

Źródło: Biuletyn Informacji Publicznej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Olsztynie

Na terenach wiejskich w ewidencji zabytków przeważają domy wiejskie, są też uzupełniające elementy zespołów dworsko-folwarcznych. Stan zachowania opisywanych zabytków jest zróżnicowany, przy czym widoczne są zniszczenia z czasu wojny i przekształcenia z czasu gospodarki uspołecznionej okresu

powojennego. Zasady ochrony obiektów znajdujących się w ewidencji winny być ustalane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Na terenach wiejskich gminy zostały ustanowione strefy ochrony konserwatorskiej **A, B, K, W** i **OW**, wymienione w dalszej części przy opisie poszczególnych miejscowości. W **strefach ochrony konserwatorskiej A** podstawowe działania konserwatorskie obejmują:

- zachowanie historycznych układów przestrzennych, brył budynków, podziałów działek, przebiegu ciągów komunikacyjnych, układów zieleni,
- oczyszczenie z elementów zniekształcających,
- restaurację obiektów zabytkowych oraz o lokalnej wartości kulturowej,
- restauracja i konserwacja krajobrazowych założeń przestrzennych, układów zieleni,

W **strefach ochrony konserwatorskiej B** podstawowe działania konserwatorskie obejmują:

- zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania,
- restaurację i modernizację obiektów o wartościach kulturowych, z dostosowaniem współczesnych funkcji do wartości zabytkowej obiektu,
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji ruralistycznej w zakresie skali i bryły budynku,
- zaznaczenie ewentualnych śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej.

W **strefach ochrony krajobrazu K** podstawowe działania konserwatorskie obejmują:

- restaurację zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, z ewentualnym częściowym odtworzeniem,
- uwolnienie obszaru od elementów dysharmonizujących (*zakaz lokalizacji masztów elektrowni wiatrowych*),
- zwiększenie lub wprowadzenie funkcji ogólnospołecznych, pod warunkiem należytego zabezpieczenia zabytkowych wartości.

W **strefach ścisłej ochrony archeologicznej W** podstawowe działania konserwatorskie obejmują:

- zakaz wszelkiej działalności budowlanej, nie związanej z rewaloryzacją tych terenów, bez uprzednich badań archeologicznych,

- dopuszczenie ograniczonych działań prowadzących do zachowania fragmentów zabytkowych, względnie zaznaczenia ich śladów, jednakże dopiero po przeprowadzeniu szczegółowych badań archeologicznych,
- dopuszczenie inwestycji dopiero po przebadaniu stanowisk i wykreśleniu ich z rejestru zabytków.

W **strefach obserwacji archeologicznej OW** działalność inwestycyjną należy prowadzić pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim, w zakresie wymaganym przepisami odrębnymi. W przypadku stwierdzenia reliktyw archeologicznych prace winny być przerwane, natomiast teren udostępniony do badań archeologicznych. W strefie tej należy unikać lokalizacji obiektów wielkokubaturowych i wymagających szczególnych warunków posadowienia. W związku z występowaniem stanowisk archeologicznych na terenach wiejskich gminy są wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych.

W stosunku do nowej zabudowy na terenach wiejskich gminy, pożądana byłoby jej lokalizacja w pierwszej kolejności na starych siedliskach, tak w ciągu zabudowy wsi, jak też na koloniach. Z punktu widzenia ochrony krajobrazu, dopuszczalne jest również sytuowanie nowych siedlisk na koloniach nawiązujących układem do miejscowej tradycji. Preferowany typ budynku mieszkalnego to budynek wolnostojący, murowany, parterowy, 3 – 5 osiowy, o ceramicznym dachu dwuspadowym lub naczółkowym i budynek wolnostojący, murowany, 1,5-kondygnacyjny, 5 – 11 osiowy, o dachu ceramicznym dwuspadowym lub naczółkowym, z dopuszczeniem mieszkalnego poddasza, ryzalitu w osi dłuższego boku i facjaty w połaci dachowej, nakrytej daszkiem dwuspadowym, naczółkowym lub pulpitowym. Akceptowalnym działaniem – z punktu widzenia ochrony krajobrazu – jest także nawiązywanie do budynków kolonijnych z okresu międzywojennego, jednakże bez prymitywnego stosowania form sześciątów, lub sporządzenie innego wpisującego się w krajobraz projektu, przy czym pożądaną jest, aby budynek mieszkalny był wolnostojący o wysokości od półtorej do dwóch kondygnacji. Należy unikać osiedli bloków, zabudowy szeregowej oraz nieuporządkowanej zabudowy letniskowej. Szczegółowe informacje dotyczące poszczególnych miejscowości zawarte są poniżej.

Adamowo

Wieś o tradycji pruskiej, rozłożona na brzegu dawnego jeziora, zanikająca. Zachowały się trzy duże gospodarstwa złożone z 4-6 budynków i dwa mniejsze. Większość gospodarstw usytuowanych jest na koloniach pomiędzy szosą Susz – Iława a linią kolejową.

Strefa ścisłej ochrony archeologicznej W obejmuje dawną osadę na wschodnim brzegu jeziora.

Strefa obserwacji archeologicznej OW obejmuje obszar po zachodniej stronie kolonii wsi, nad wschodnim brzegiem jeziora Suskiego.

Babięty Wielkie

Wieś lokowana w 1313 r. jako własność kapituły pomezańskiej, posiadała karczmę i młyn, zniszczona w czasie wojny trzynastoletniej. W XVIII w. był to majątek szlachecki z folwarkiem i młynem, w XIX w. własność Samulona – czynne były wówczas młyn, huta szkła i wiatrak. Układ przestrzenny wsi składa się z:

- założenia parkowo-dworskiego po wschodniej stronie skrzyżowania szosy z drogą do Babięt Małych,
- wsi – jednostronnej ulicówki po północnej stronie drogi prowadzącej do Ząbrowa, z cmentarzem na końcu po południowej stronie drogi,
- osiedla domów kolonijnych z początku XX w. po wschodniej stronie lokalnej drogi, łączącej wieś z szosą i obchodzącej założenie dworskie od wschodu,
- kolonii w kierunku Babięt Małych i Ząbrowa.

Historyczna zabudowa wsi obejmuje:

- dwór z XVIII w., przebudowany w stylu neomanierystycznym w końcu XIX w. (obecnie szkoła),
- budynek gospodarczy ryglowy z końca XVIII w.,
- czworak z końca XVIII w.,
- oborę z 3 ćwierci XIX w., przebudowaną na mieszkanie,
- domy murowane, parterowe, 5-6-osiove, nakryte dachem dwuspadowym lub naczółkowym,
- domy kolonijne z początku XX w., 2-osiove, o dwuspadowych dachach.

Strefa ochrony konserwatorskiej A obejmuje obszar dawnego majątku – założenia dworsko-parkowego z parkiem, dworem (obecnie szkoła) oraz zachowanymi budynkami dawnego założenia. Strefa ograniczona jest od południa lokalną drogą,

od zachodu szosą, od wschodu granica strefy biegnie za dawnym czworakiem prostopadle do lokalnej drogi, ogrodzeniami, obejmując staw, do skrzyżowania lokalnych dróg, od północy granica biegnie ogrodzeniem parku do lokalnej drogi.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje wschodnią część wsi w granicach zabudowy wraz z cmentarzem oraz północną część wsi – osiedle domów kolonijnych.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar od południa i zachodu na szerokości doliny rzeki Osówki do poziomu wzgórz 100 m n.p.m.

Strefa obserwacji archeologicznej OW obejmuje obszar na wschód od cmentarza – ślady osady kultury kurhanów zachodniobałtyckich i osadę pruską, oraz obszar na południu na obu brzegach doliny dawnego jeziora po las na zachodzie.

Bałoszyce

Wieś wzmiankowana już w 1315 r., lokowana w 1316 r., następnie erygowanie parafii i budowa kościoła. W XVI w. wieś włączona do parafii w Jawtach Wielkich, w XVII w. samodzielna parafia ewangelicka. Od 1523 r. była to własność biskupa G. Polenzy i jego rodziny, a od 1663 r. własność rodziny v. Bruenneck. Do majątku w Bałoszycach Wielkich należały folwarki w Bałoszycach Małych, Wądołach i Czernikowie. W końcu XVIII w. wieś liczyła 32 domy, szkołę, kościół, dwa cmentarze – przykościelny (nie zachowany) oraz poewangelicki (obecnie katolicki) w północno-zachodniej części wsi. Układ przestrzenny wsi jest wielodrożny, pierwotnie była to ulicówka z majątkiem, pałacem i parkiem po wschodniej stronie, rozbudowanym około połowy XIX w. w kierunku wschodnim oraz po zachodniej stronie drogi (owczarnia). W układzie przestrzennym wsi wyróżnia się zabytkowa zieleń, obejmująca założenie pałacowo-parkowe, zieleń przykościelną, zieleń na cmentarzu, zieleń przy szkole oraz zieleń przydrożną. Na historyczną zabudowę wsi składa się:

- zespół parkowo-pałacowy – pałac (XVII w., 1850 r., k. XIX w.), oficyna, brama, dom bramny, rządówka, ryglowa stodoła, dawne stajnie, dawna owczarnia, ruiny budynków gospodarczych, czworaki nr 8, 13, 18 oraz relikty architektury parkowej – ogrodzenie, brama południowa, relikty amfiteatru,
- kościół parafialny p.w. Św. Rodziny.

Strefa ochrony konserwatorskiej A obejmuje obszar całego założenia pałacowo-parkowego wraz z terenem kościoła.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje pozostały obszar wsi i cmentarz w granicach wyznaczonych historycznymi obsadzeniami.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar dookoła wsi, ograniczony linią pagórków przekraczających wysokość 110 m n.p.m., a od wschodu ścianą lasu.

Strefa obserwacji archeologicznej OW obejmuje obszar na północnym wschodzie na wzgórzu – prawdopodobne grodzisko, na terenie parku – grodzisko, oraz na południe od Frydrychowa po granice gminy – grodzisko i ślady osadnicze.

Bornice

Wieś o tradycji pruskiej, lokację na prawie chełmińskim uzyskała w 1400 r. Była to wieś czynszowa, w XVIII w. własność szlachecka z karczmą. W XIX w. było we wsi 27 domów i 271 mieszkańców. Układ przestrzenny wsi jest obecnie wielodrożny, powstały z ulicówki południkowej z dwiema koloniami pierwotnie być może w układzie równoleżnikowym, z cmentarzem we wschodniej części. Pośrodku wsi na wyniesieniu dwa rzędy drzew – aleja wysadzana starodrzewem w kierunku Janowa (Lubnowy Małe) oraz fragmenty alej starodrzewu przy lesie w kierunku Lubnów Wielkich i kolonii Bornice. Na historyczną zabudowę wsi składają się:

- murowane, 1,5-kondygnacyjne domy z XIX/XX w. nr 17, 21, 22 (z drewnianym gankiem),
- dom nr 29 – ryglowy z początku XIX w.,
- dom nr 18 – dawna szkoła, 1,5-kondygnacyjny, 11-osiowy, nakryty dachem naczółkowym,
- dom drewniany, 1,5-kondygnacyjny,
- 4 domy kolonijne.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar zwartej zabudowy wsi w granicach siedlisk wraz z cmentarzem.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar od zachodu ograniczony lokalnymi drogami, a od południowego wschodu wyznaczony na szerokości doliny pomiędzy wsią a wzgórzami o wysokości 100 m n.p.m., a ponadto aleje przy drodze do Kamieńca i Lubnowów.

Postulaty konserwatorskie wskazują ponadto na potrzebę uporządkowania cmentarza i oczyszczenia go z samosiewów, uporządkowania zachowanych grobów oraz oznaczenia tablicą informacyjną.

Bronowo

Wieś lokowana w 1333 r. – była własnością kapituły pomezańskiej, funkcjonowała tutaj karczma i młyn. W XVIII w. była to wieś z folwarkiem należąca do rodziny zu Dohna. Układ przestrzenny składa się z dawnego założenia dworsko-parkowego w zachodniej części wsi, po północnej stronie drogi, obejmującego dwór i oficynę na wyniesieniu, w parku, oraz ośmiu budynków gospodarczych poniżej. Od północy park połączony jest alejami i osiami z cmentarzem w lesie od zachodu i cmentarzem przy skrzyżowaniu dróg. Ponadto na układ przestrzenny składają się dawne czworaki z przełomu XVIII/XIX w. po południowej stronie drogi i z końca XIX w. przy drodze na Różnowo. Historyczna zabudowa wsi obejmuje:

- dwór z XVII w., przebudowany w XVIII w., obecnie silnie zniekształcony,
- oficyna z połowy XIX w.,
- budynki gospodarcze – ryglowa stodoła z połowy XIX w., stodoła z końca XIX w., trzy obory z okresu od połowy XIX w. do początku XX w., dawna gorzelnia, park maszyn z XX w.,
- czworaki z przełomu XVIII/XIX w., parterowe, nakryte dachem naczółkowym,
- czworaki z końca XIX w., 1,5-kondygnacyjne, nakryte niskim dachem dwuspadowym.

Strefa ochrony konserwatorskiej A obejmuje park wraz z dworem i historycznymi budynkami gospodarczymi.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje zespoły czworaków, cmentarze i aleje biegnące w kierunku północnym i wschodnim.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar wyznaczony od północy granicą biegnącą od linii lasu od skrzyżowania leśnej drogi z drogą na Obrzynowo do drogi na Dąbrówkę, od wschodu rzędną wysokości wzgórz 100 m n.p.m., a od południa brzegiem strumienia.

Strefa obserwacji archeologicznej OW obejmuje obszar na północ od wsi na brzegu dawnego jeziora – osady kultury pomorskiej, neolitycznej, pruskiej.

Postulaty konserwatorskie wskazują ponadto na potrzebę uporządkowania założenia dworskiego, oczyszczenia, uporządkowania i ogrodzenia parku, usunięcia gospodarczych komórek pracowników dawnego PGR, przejęcia budynku dworu i oficyny przez jednego właściciela oraz uporządkowania i oznaczenia cmentarzy.

Brusiny

Wieś lokowana w 1336 r., zniszczona podczas wojny trzynastoletniej. Była to wieś szlachecka z folwarkami Fabiany i Brusiny Małe, stanowiąca własność rodziny v. Auerswald, następnie rodziny v. Oldenburg. W 1817 r. wieś liczyła 17 domów, w 1905 r. 9 domów. Na układ przestrzenny wsi składa się:

- majątek z dworem i parkiem w północnej części wsi, po wschodniej stronie drogi do Olbrachtowa – dwór usytuowany na wzgórzu pomiędzy dwoma parkami z licznymi stawami, budynki podworskie pierwotnie usytuowane równolegle do dworu, wzdłuż lokalnej drogi prowadzącej na wschód oraz wokół trójkątnego majdanu,
- ulicówka oraz dawne czworaki w południowej części wsi.

Historyczna zabudowa wsi obejmuje:

- dwór z początku XIX w., przepołowiony na dwa oddzielne budynki, spichlerz, 3 budynki gospodarcze,
- budynki z 1 połowy XIX w. nr 6, 9 (z gankiem) i Mabrosa,
- pozostałe budynki z przełomu XIX/XX w., murowane, 4-6-osiove, nakryte dachem dwuspadowym.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar wsi w granicach zabudowy oraz zespół dworski wraz z parkami.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar po zachodniej, południowej i wschodniej stronie wsi, wyznaczony w oparciu o rzędną 110 m n.p.m. oraz linię wzgórz o wysokości powyżej 107 m n.p.m.

Strefa obserwacji archeologicznej OW obejmuje obszar po zachodniej stronie wsi, na wschodnim zboczu doliny dawnego, obecnie osuszonego jeziora.

Brusiny Małe

Jest to dawny folwark szlachecki wchodzący w skład klucza dóbr rodziny v. Auerswald, następnie rodziny v. Oldenburg, składający się z dworu, ustawionych w podkowę budynków gospodarczych po południowej stronie drogi do Januszewa oraz kilku innych budynków po północnej stronie drogi – całkowicie zniszczony. Zachowały się relikty parku oraz pojedyncze budynki.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar na terenie zachowanych relikwów parku.

Chełmżyca

Wieś lokowana w XIV w. Pierwotnie była to zapewne ulicówka na trakcie Susz – Iława, obecnie w przeważającej części jest to wieś kolonijna. Historyczna zabudowa obejmuje domy z 3 ćwierci XIX w. i początku XX w., parterowe, murowane, na ogół 5-osiove.

Czerwona Woda

Wieś założona w XV w. Pierwotnie była to ulicówka równoleżnikowa z licznymi koloniami, obecnie połączona z częścią północną – zaczątek układu wielodrożnego. Układ przestrzenny obejmował ponadto cmentarz w północnej części. Historyczna zabudowa pochodzi głównie z przełomu XIX/XX w. i obejmuje domy mieszkalne murowane, ceglane, parterowe lub z niewielką ścianką kolankową, 4-5-osiove, nakryte dachem dwuspadowym, sporadycznie naczółkowym, ceramicznym. Zachował się pochodzący z początku XIX w. budynek kryty strzechą (nr 18). Budynki gospodarcze to niewielkie drewniane stodoły i 1,5-kondygnacyjne murowane obory 5-9-osiove, nakryte dachami dwuspadowymi, w tym o niewielkim kącie nachylenia połaci, oraz dachami naczółkowymi.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje wschodnią część wsi w granicach zabudowy oraz dawny cmentarz.

Dąbrówka

Jest to dawny folwark należący do rodziny v. Finckenstein, w 1888 r. mający 13 budynków i 105 mieszkańców. Układ przestrzenny zachował się szczątkowo – z czworobocznego założenia gospodarczego pozostały dwie duże obory, natomiast w miejscu dawnej stodoły powstała rzędowa zabudowa współczesna, a staw pośrodku folwarku został osuszony. Dwór nie zachował się. Na historyczną zabudowę składają się:

- dawne czworaki z połowy XIX w. i początku XX w., murowane, parterowe, 4-8-osiove, nakryte dachami dwuspadowymi i naczółkowymi,
- dwie duże obory z końca XIX w.,
- mniejsze 1,5-kondygnacyjne budynki gospodarcze związane z czworakami.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje aleję starodrzewu prowadzącą w kierunku Bronowa.

Dolina

Jest to dawny folwark z owczarnią, należący do rodziny v. Finckenstein. Układ przestrzenny obejmował ponadto cmentarz w lesie. Na historyczną zabudowę składają się ceglane budynki gospodarcze z końca XIX w. oraz 1,5-kondygnacyjny czworak.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar dawnego cmentarza.

Postulaty konserwatorskie wskazują ponadto na potrzebę uporządkowania i oznaczenia cmentarza oraz unikania rozbudowy dawnego siedliska przez przypadkowe projekty. Z uwagi na niewielką wartość zabytkową zachowanych historycznych budynków dopuszczalnym jest ewentualne wzniesienie kilku budynków według nowoczesnych projektów, należy jednak nie dopuścić do powstania większego osiedla letniskowego.

Emilianowo

Układ przestrzenny stanowi zabudowa kolonijna – domy usytuowane w znacznym oddalaniu od siebie, jednakże w rzędzie, w równym oddaleniu od dwóch dróg lokalnych. Historyczna zabudowa wsi obejmuje domy kolonijne, realizowane według jednego projektu – zblokowane z niewielką obórką i stodołą piętrowe, 2-osiowe budynki, na parterze otynkowane, na piętrze malowane tak jak obórka i stodoła poziomo, nakryte spłaszczonym dachem dwuspadowym. Ponadto zachowały się budynki kolejowe z początku XX w.

Postulaty konserwatorskie wskazują, aby lokalizacja nowej zabudowy i projekty nowych domów uwzględniały rozplanowanie historycznych podziałów i występujący typ architektury.

Falknowo

Wieś wzmiankowana w 1313 r., lokowana w 1316 r. Były to dobra rycerskie, a następnie wieś szlachecka z majątkiem. Układ przestrzenny obejmuje majątek usytuowany po północnej stronie szosy Susz – Iława, z budynkami gospodarczymi ustawionymi wokół czworobocznego majdanu i parkiem od zachodu, oraz zabudowę czworaków w osi założenia po południowej stronie szosy. Na historyczną zabudowę składa się pięć budynków gospodarczych dawnego folwarku i sześć budynków dawnych czworaków. Dwór nie zachował się.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar dawnego majątku wraz z parkiem i czworakami.

Falknowo Małe

Jest to dawny folwark należący do majątku Falknowo, w XIX w. obejmujący siedem budynków. Zachował się układ folwarku oraz czworaki.

Grabowiec

Wieś kolonijna, zanikająca, z zachowanym cmentarzem.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar cmentarza.

Huta

Jest to dawny folwark wchodzący w skład dóbr Jakubowa Kisielickiego, należących do rodziny v. Bruenneck, usytuowany na wzgórzu i składający się pierwotnie z dworu oraz budynków gospodarczych zabudowanych w czworobok, z parkiem oraz dwoma czworakami po zachodniej stronie drogi. Obecnie silnie zniszczony, zachował się jeden budynek gospodarczy z końca XIX w., zniekształcony czworak i zdewastowany park.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar po południowej stronie wzgórza dawnego folwarku wraz z relikdami parku, wyznaczony naturalnymi granicami cieku wodnego i drogi.

Postulaty konserwatorskie dopuszczają zabudowę jednorodzinną w kierunku północnym oraz możliwość odtworzenia wielkotowarowego gospodarstwa rolnego na terenie dawnego majątku, jednakże w nawiązaniu do historycznego układu zabudowań oraz architektury.

Jakubowo Kisielickie

Wieś wzmiankowana w 1313 r., istniała wtedy karczma, następnie były to dobra rycerskie, a w XVIII w. szlacheckie, należące do rodziny Ostrowskich, potem do rodziny v. Bruenneck. Do majątku należały folwarki w Hucie, Krzywcu, Czerwonej Wodzie, w XIX w. były tu 32 budynki, 12 domów, szkoła, 190 mieszkańców. W układzie przestrzennym nie zachowały się wyraźne ślady dawnego majątku, natomiast widoczna jest wieś – ulicówka z licznymi koloniami. Historyczna zabudowa obejmuje budownictwo z końca XIX w.: domy murowane, parterowe lub ze ścianką

kolankową, 4-6-osiove, nakryte dachami naczółkowymi lub dwuspadowymi, oraz typowe budynki gospodarcze współczesne domom mieszkalnym.

Januszewo

Wieś wzmiankowana w 1312 r., lokacja majątku i folwarku nastąpiła w 1362 r. Były to dobra rycerskie, w XVIII w. należały do rodziny v. Auerswald, następnie do rodziny Ostrowskich, a w XIX w. do rodziny v. Oldenburg. Układ przestrzenny stanowi dawne założenie dworsko-parkowe, składające się z usytuowanego na wzgórzu rozległego, przechodzącego w las parku i założonego na krzyżującej się siatce wewnętrznych dróg dawnego majątku, obejmującego:

- dwór z dwoma skrzydłami po wschodniej stronie parku, odgradzony ceglanym murem,
- oficyny, kuźnię i rządcówkę po północnej stronie w kwartale północno-wschodnim,
- zabudowę gospodarczą po południowej stronie drogi w kwartale południowo-zachodnim i u stop wzgórza,
- czworaki w kwartale południowo-wschodnim.

Na historyczną zabudowę składa się pałac z 1717 r. (przebudowywany w XVIII i XIX w.), oficyna, spichlerz, rządcówka, dawna kuźnia (przeznaczona na kaplicę), domek ogrodnika, pięć budynków gospodarczych oraz sześć czworaków z towarzyszącymi im budynkami gospodarczymi.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje całą miejscowość wraz z parkiem.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar wyznaczony warunkami ekspozycji założenia, tj. ścianą lasu lub rzędną wysokości 100 m n.p.m.

Postulaty konserwatorskie wskazują ponadto na potrzebę rewaloryzacji pałacu i parku, unikania lokalizacji nowych budynków mieszkalnych w obrębie dawnego założenia, a jako lokalizację nowych siedlisk proponują kierunek na Brusiny Małe od współczesnego osiedla po zachodniej stronie parku.

Jawty Małe

Jest to dawny folwark należący do majątku Jawty Wielkie, obejmujący 11 domów oraz 110 mieszkańców. Układ przestrzenny obejmuje w południowej części dawny folwark z dworem i parkiem oraz zabudowaniami gospodarczymi wokół prostokątnego dziedzińca, a w północnej części, za strumieniem, wieś – dawne czworaki. Ponadto około 500 m na północny wschód od wsi, w polu, znajduje się

cmentarz, do którego prowadzą dwie drogi. Zachował się częściowo łąnowy układ pól. Na historyczną zabudowę składa się dwór – częściowo rozebrany, a częściowo silnie przebudowany, spichlerz, dwie ryglowe stodoły w stanie ruiny oraz dwa budynki gospodarcze dawnego majątku, ponadto zachowała się część budynków we wsi.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar dawnego folwarku wraz z parkiem oraz cmentarza.

Jawty Wielkie

Wieś wzmiankowana w 1287 r., w 1327 r. nastąpiła odnowa lokacji, istniał już wtedy kościół i karczma. Następnie był to majątek szlachecki, a w XIX w. było tu 55 domów oraz 382 mieszkańców i szkoła. Układ przestrzenny wsi składa się z czterech jednostek:

- w części zachodniej swobodna rzędówka z XIX w. na osi szosy Bałoszyce – Prabuty,
- po północnej stronie skrzyżowania szosy z drogą na Żakowice dawny majątek z folwarkiem i parkiem (dwór niezachowany),
- po północnej stronie folwarku wieś ulicówka z relikdami niwowego układu pól,
- w kierunku północnym, na widłowato rozchodzących się drogach, liczne kolonie z czytelnym łąnowym układem pól.

Po południowej stronie szosy, na wzgórzu, znajduje się cmentarz z kaplicą. Historyczna zabudowa wsi obejmuje:

- kaplicę na cmentarzu, pochodzącą z końca XIX w.,
- budynek szkoły z początku XX w.,
- 5 budynków gospodarczych dawnego majątku,
- zabudowę wsi z okresu od połowy XIX w. do początku XX w. – budynki murowane, parterowe lub 1,5-kondygnacyjne, nakryte dachami dwuspadowymi lub naczółkowymi.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar wsi – ulicówki na północ od dawnego majątku w granicach zabudowy oraz dawny park, teren szkoły i cmentarz.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar ograniczony od zachodu po południowej stronie szosy lokalną polną drogą, a po północnej stronie szosy lokalną drogą do majątku po rozjazd dróg na kolonie, natomiast od wschodu łukiem od Wiśniówka rzędną 100 m n.p.m. po drogę do Jawt Małych wraz z aleją na tej drodze.

Strefa obserwacji archeologicznej OW obejmuje obszar na zachód od wsi na brzegu jeziora Grażymowskiego.

Kamieniec

Wieś wzmiankowana w 1321 r., własność kapituły pomezkańskiej, zniszczona podczas wojny 1414 r. W 1532 r. przekazana biskupowi Georgowi Polenzowi, w 1547 r. własność Baltazara v. Koeckeritz, w 1567 r. ponownie w rękach rodziny v. Polentzów, od 1657 r. własność Jonasza Kazimierza zu Eulenburg. Od 1705 r. własność rodziny v. Finckenstein, a od 1782 r. w rękach rodziny zu Dohna-Schlobitten. W XVIII w. dokonano kompleksowej rozbudowy wsi, wybudowano założenie pałacowo-parkowe, nowy kościół oraz rozplanowano i wybudowano w całości wieś. W skład dóbr kamienieckich wchodziły folwarki w Janowie, Liścu, Olbrachtowie, Lubnowach Wielkich, Zieleniu, Gostyczynie, Lubnowach Małych, Rudnikach, Stawcu, Michałowie, Ciemnym Stawie, Piaskach, Dolinie, Dąbrówce. Na układ przestrzenny wsi składa się:

- zespół pałacowo-parkowy po wschodniej stronie szosy prowadzącej do Susza, obejmujący ruiny pałacu usytuowanego *entre cour et jardin*, zabudowę gospodarczą wokół dziedzińca, po północnej i południowej stronie rozległy park, od wschodu obejmujący w osiach widokowych Starą Rzekę, Liwę i jezioro Gaudy, oraz aleję na osi pałacu w kierunku Lipowa Dużego i aleję na północ przez Piaski na cmentarz,
- zabudowa wsi – dawne czworaki po obu stronach drogi w południowej części,
- prostokątna parcela kościelna z kościołem, po zachodniej stronie drogi na wysokości granicy zabudowy gospodarczej majątku i czworaków.

Historyczna zabudowa obejmuje:

- kościół poewangelicki p.w. Matki Boskiej Królowej Świata z 1706 r.,
- ruinę pałacu z lat 1716 – 1720,
- bramę i ogrodzenie,
- bramę główną,
- pawilon ogrodowy,
- oranżerię,
- kuźnię,
- spichlerz,
- stajnię I,

- czworak nr 1,
- czworak nr 2,
- czworak nr 3,
- kaplicę z końca XVIII w.,
- wozownię,
- stajnię nr 2 – 5,
- pozostałe budynki gospodarcze dawnego majątku,
- budynki nr 9 i 10,
- budynek biura nr 4,
- budynki nr 8 i 14,
- budynek leśnictwa i plebanię.

Strefa ochrony konserwatorskiej A obejmuje założenie pałacowo-parkowe wraz z parkiem, dawnym folwarkiem, wsią i kościołem w granicach historycznej zabudowy.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje cmentarz z prowadzącą doń aleją oraz dawny folwark Piaski.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje od wschodu obszar ograniczony od północy lasem, od wschodu jeziorem, od południa drogą do Rudnik, natomiast od zachodu, od wysokości Klainwaldu, obszar ograniczony od południa rzeką Liwą, a od północy lokalną drogą i rowem melioracyjnym.

Strefa obserwacji archeologicznej OW obejmuje obszar po zachodniej stronie wsi w rejonie Klainwaldu oraz po zachodniej stronie folwarku Piaski.

Karolewo

Jest to dawny folwark należący do klucza Bronowskiego. W układzie przestrzennym widoczny jest częściowo zachowany układ dawnego folwarku oraz kolonie przy drodze do Bronowa.

Krzywiec

Wieś założona w XVI w., wchodząca w skład klucza Jakubowskiego, należąca do rodziny Ostrowskich, potem do rodziny v. Bruenneck. Historyczny układ przestrzenny jest trudny do ustalenia. Wieś położona na przecięciu lokalnie ważnych dróg z Bałszyc do Jakubowa oraz z Ulnowa – Czerwonej Wody do Łęgowa, obecnie stanowi jednostronną ulicówkę z koloniami. Na historyczną zabudowę składają się murowane domy z przełomu XIX/XX w., parterowe, rzadziej 1,5-kondygnacyjne,

nakryte dachami dwuspadowymi i naczółkowymi, wraz ze współczesnymi im budynkami gospodarczymi – murowanymi, parterowymi i 1,5-kondygnacyjnymi oborami i drewnianymi, oszalowanymi poziomo stodołami.

Lipowo

Majątek leżący przy drodze z Lubnów do Bronowa, położony na wzgórzu, po wschodniej stronie drogi. Układ przestrzenny złożony jest z dworu na wyniesieniu z parkiem od wschodu i południa oraz aleją starodrzewu w kierunku cmentarza w lesie na południe od miejscowości oraz aleją w kierunku zachodnim, czworoboku zabudowań gospodarczych po północnej i częściowo po zachodniej stronie drogi oraz czworaków po obu stronach drogi w kierunku północnym. Na historyczną zabudowę składa się:

- przebudowany i zniekształcony dwór z końca XVIII w.,
- szachulcowa stodoła z drugiej połowy XIX w.,
- drewniana stodoła z końca XIX w.,
- drewniana obora z połowy XIX w.,
- dwie duże murowane obory z końca XIX w.,
- spichlerz z połowy XIX w.,
- szachulcowa wozownia z końca XIX w.,
- murowany budynek prawdopodobnie lodowni lub pompy z początku XX w.

Stan zachowania – park wycięto, a na jego terenie usytuowano komórki gospodarcze, natomiast układ przestrzenny rozbudowano w kierunku północnym przez wzniesienie nowych budynków mieszkalnych dla pracowników dawnego PGR.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar dawnego majątku wraz z terenem dawnego parku, alejami w kierunku zachodnim i południowym, terenem dawnych czworaków wraz ze wzgórzem ze współczesną kaplicą oraz teren dawnego cmentarza.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar po wschodniej stronie miejscowości, ujęty lokalnymi drogami na szerokość sięgającą pagórków na wschodnim brzegu dawnego jeziora.

Lubnowy Małe

Jest to dawny majątek należący do rodziny v. Finckenstein, położony na niewielkim wzgórzu po zachodniej stronie drogi. Układ przestrzenny złożony jest z dworu na

wyniesieniu, kiedyś z niewielkim parkiem od południa oraz zabudowaniami gospodarczymi od północy i częściowo po wschodniej stronie drogi, a także czworaków po obu stronach drogi w kierunku północnym. Około 200 m na północ usytuowana jest wieś związana z majątkiem, będąca ulicówką z licznymi koloniami powstałymi w XX w, usytuowanymi przy osiach lokalnych dróg. Na historyczną zabudowę składa się:

- przebudowany i zniekształcony dwór z końca XVIII w.,
- długa, murowana stodoła z pierwszej połowy XIX w.,
- dwie drewniane stodoły z końca XIX w.,
- murowana obora z końca XIX w.,
- wozownia z końca XIX w.,
- murowane, przebudowane budynki z przełomu XIX/XX w.\
- na terenie dawnej wsi – budynki murowane, parterowe, nakryte dachami dwuspadowymi i naczółkowymi, zachowany budynek ryglowy z końca XVIII w. oraz drewniane stodoły, a także drewniany wielorak z lat dwudziestych XX w.,
- na koloniach typowe domy z lat trzydziestych XX w. – ceglane, piętrowe, sześciennicne budynki mieszkalne o płaskim dachu, zblokowane z oszalowanym poziomo, niewielkim, równym wysokością budynkiem gospodarczym.

Stan zachowania – w dawnym folwarku park wycięto, a budynki gospodarcze zdewastowano.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar dawnego majątku wraz z terenem dawnego parku.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar od wschodu i zachodu w granicach lokalnych dróg, ograniczony ukształtowaniem terenu i lasem.

Lubnowy Wielkie

Wieś założona w XVI w., należąca do rodziny v. Finckenstein. Układ przestrzenny stanowi jednorodzinna ulicówka z cegielnią we wschodniej części oraz z koloniami przy drogach w kierunku Lubnów Małych. Historyczną zabudowę stanowią typowe domy kolonijne z lat trzydziestych XX w. – ceglane, piętrowe, sześciennicne budynki mieszkalne o płaskim dachu, zblokowane z oszalowanym poziomo, niewielkim, równym wysokością budynkiem gospodarczym.

Strefa obserwacji archeologicznej OW obejmuje obszar na południowy zachód od skrzyżowania dróg do Lipowa i Obrzynowa.

Michałow

Wieś wzmiankowana w 1319 r. jako majątek, zniszczona w czasie wojny w 1414 r. W wieku XVIII znajdowała się w dobrach należących do Kamieńca, miała 11 budynków. Układ przestrzenny stanowi ulicówka południkowa z pozostałością folwarku w południowej części oraz liczne kolonie.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar wsi w granicach zabudowy.

Nipkowie (Lipiny)

Wieś o tradycji pruskiej, wzmiankowana w 1361 r., lokacja na prawie chełmińskim w 1399 r. Zniszczona podczas wojen w XV i XVI w., stanowiła potem majątek szlachecki obejmujący 74627 ha, a w XIX w. liczyła ok. 170 mieszkańców oraz 22 budynki. Układ przestrzenny pochodzi z końca XVIII w. i obejmuje po południowej stronie szosy Susz – Jawty majątek z dworem usytuowanym pomiędzy parkiem od zachodu a kompleksem budynków gospodarczych od wschodu, z obsadzonymi starodrzewem drogami w kierunku południowym i wschodnim, a od północy zespół czworaków. Historyczna zabudowa obejmuje dwór z końca XVIII w., mur z furtami, 3 murowane obory, oborę murowano-drewnianą, drewnianą stodołę, studnię, pięć czworaków, spichlerz z czwartej ćwierci XIX w.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar dawnego zespołu dworsko-parkowego na południe od szosy Susz – Jawty wraz z alejami wychodzącymi w kierunku południowym i wschodnim po kres obsadzenia.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje od wschodu obszar pomiędzy szosą, lokalnymi drogami a lasem.

Postulaty konserwatorskie wskazują, iż układ majątku jest dobrze zachowany, zatem wobec tendencji do parcelowania i karczowania parku oraz wydzielania zeń działek warzywnych, jak również tendencji do częściowej prywatyzacji poszczególnych budynków gospodarczych, nie należy dopuszczać do podziału zespołu pomiędzy kilku użytkowników lub właścicieli.

Olbrachtowo i Olbrachtówko

Olbrachtowo to pierwotnie wieś czynszowa, lokowana w 1312 r., w której wzmiankowano istnienie młyna, folusza i kościoła, zniszczona w 1414 r. Po 1543 r. wieś zmieniona na majątek, w XVII w. własność rodziny v. Schlieben, a od 1689

rodziny v. Finckenstein. Kościół katolicki wzniesiony w 1346 r., spalony w 1414 r. i 1664 r., w 1732 r. wzniesiony nowy. Parafię w 1733 r. połączono z parafią ewangelicką w Kamieńcu. W XIX w. nastąpił szybszy rozwój pierwotnego przysiółka Olbrachtowa – Olbrachtówka, które przekształciło się w dużą wieś: w 1817 r. w Olbrachtówku było 11 domów, a ich liczba do 1905 r. wzrosła do 31, natomiast w Olbrachtowie w 1817 r. było 17 domów, a ich liczba do 1905 r. zmniejszyła się do 12. Układ przestrzenny Olbrachtowa stanowi dawny majątek po zachodniej stronie drogi, złożony z dużych budynków gospodarczych ustawionych z trzech stron obszernego majdanu, rząd czworaków po zachodniej stronie drogi, a od wschodu kościół na terenie dawnego cmentarza oraz wikařówka. Układ przestrzenny Olbrachtówka stanowi ulicówka południkowa, o zabudowa zwartej, z dawnymi gospodarstwami gburскими po wschodniej oraz zagrodniczymi po zachodniej stronie. Historyczną zabudowę Olbrachtowa stanowią elementy zachowane z dawnego majątku: spichlerz, kuźnia, budynek gospodarczy, czworaki z drugiej połowy XIX w. i początku XX w., a ponadto ryglowy kościół p.w. Matki Boskiej Różańcowej z 1732 r. Historyczną zabudowę Olbrachtówka stanowią:

- budynki murowane, parterowe lub 1,5-kondygnacyjne, nakryte dachem dwuspadowym z facjatą lub płytkim, piętrowym ryzalitem, czasem dekoracyjnym detalem, pochodzące z przełomu XIX/XX w.,
- duży 8-osiowy budynek parterowy, z piętrowym ryzalitem, nakryty dachem naczółkowym, pochodzący z pierwszej ćwierci XIX w. (nr 11),
- willa nr 17 z lat dwudziestych XX w.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar wsi Olbrachtowo w granicach dawnych zabudowań majątku, od rozjazdu dróg na północy po rozjazd dróg na południu wraz z terenem dawnego cmentarza, oraz cały obszar wsi Olbrachtówko w granicach zabudowy.

Strefa ochrony krajobrazu K w Olbrachtowie obejmuje obszar ujęty granicami lokalnych dróg od północy, wschodu i zachodu, a w Olbrachtówku od zachodu obszar na szerokości osuszonej doliny dawnego jeziora, a od wschodu do linii zboczy wzgórz na szerokość około 200 – 500 m.

Strefa ścisłej ochrony archeologicznej W obejmuje dawną osadę w rejonie Żurawiej góry oraz obszar po południowej stronie drogi Rudniki – Olbrachtowo.

Strefa obserwacji archeologicznej OW obejmuje obszar na zachód od wsi Olbrachtówko, na wschodnim zboczu dawnego jeziora po wieś Brusiny.

Postulaty konserwatorskie wskazują na potrzebę preferowania południkowego kierunku rozbudowy, z dopuszczeniem ewentualnego połączenia Olbrachtowa z Olbrachtówkiem, tak aby uniknąć połączenia Olbrachtówka z Brusinami.

Piotrkowo

Wieś lokowana w początkach XIV w., w 1385 r. ponowny przywilej, pierwotnie należała do kapituły pomezańskiej, następnie do właściciela majątku. W 1868 r. liczyła 53 budynki i 320 mieszkańców. Majątek stanowił pierwotnie dobra rycerskie, a następnie szlacheckie, należące do kapituły pomezańskiej, obejmujące także folwarki Zofiówka i Pieniek (ogółem 1243,06 ha w XIX w.), a także cegielnię. W XIV w. lokowano parafię i wybudowano kościół, w XVI w. parafię przyłączono do ewangelickiej parafii w Ząbrowie, przed 1730 r. kościół rozebrano. W 1868 r. majątek liczył 27 budynków i 231 mieszkańców. Układ przestrzenny stanowi ulicówka równoleżnikowa z majątkiem w zachodniej części, oddzielonym parkiem, oraz licznymi koloniami sytuowanymi na osiach trzech lokalnych dróg, z oddalonym cmentarzem po wschodniej stronie wsi i z częściowo czytelnym łąnowym rozłogiem pól. Na historyczną zabudowę składa się dwór z końca XVIII w., spichlerz i cztery budynki gospodarcze dawnego majątku, a we wsi budynki mieszkalne murowane, parterowe, czasem z piętrowym ryzalitem, nakryte dachem dwuspadowym lub naczółkowym, oraz budynki 1,5-kondygnacyjne z płytkim piętrowym ryzalitem, nakryte niskim dachem dwuspadowym, a ponadto budynek szkoły z początku XX w.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar zwartej zabudowy wsi wraz z założeniem dworsko-parkowym i teren dawnego cmentarza.

Strefa ochrony krajobrazu K rozciąga się od północy pomiędzy drogą do Januszewa a linią wzgórz na wysokości rzędnej 100 m n.p.m.

Strefa obserwacji archeologicznej OW obejmuje obszar od południowego zachodu – osadę z wczesnej epoki żelaza – i na wschodnim brzegu jeziora.

Redaki

Majątek i wieś powstały w XVIII w., późniejszy rozwój nastąpił dzięki linii kolejowej. Układ przestrzenny pierwotnie w układzie równoleżnikowym przy drodze Czerwona Woda – Chełmżyca, z dworem w parku w części wschodniej. Dawny układ dworski z parkiem i zabudowaniami czworacznymi oraz gospodarczymi jest czytelny, ponadto pośrodku wsi znajduje się współczesny kościół, a w kierunku linii kolejowej

zabudowa ulicowa, występuje również zabudowa kolonijna. Na historyczną zabudowę składa się całkowicie zniekształcony dwór z XIX w., czworak z XVIII w. i budynek dawnej gorzelni z trzeciej ćwierci XIX w. oraz zabudowa wsi – parterowe, murowane domy o naczółkowych dachach, z piętrowym ryzalitem lub facjatą na osi (nr 1, 36, sklep GS), a także domy kolonijne – parterowe, nakryte dachem dwuspadowym, z drewnianym gankiem (nr 4, 5, 15, 32, 33).

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar dawnego założenia dworskiego wraz z parkiem i dawną gorzelnią oraz teren wsi w kierunku północnym w granicach zabudowy.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar na południe od wsi na szerokości doliny rzeki Osówki.

Różanki

Jest to dawny folwark powstały w XVI w., położony na skrzyżowaniu dróg z Ulnowa do Falknowa i późniejszej z Redak do Brusin. Układ przestrzenny obejmuje od wschodu dwór z parkiem, oddzielone szosą od dawnych zabudowań gospodarczych po stronie zachodniej, ustawionych w czworobok, a ponadto czworaki w części południowej i cmentarz w lesie około 1,5 km na wschód od miejscowości. Na historyczną zabudowę składa się dawny dwór z XVIII i XIX w., wielokrotnie przebudowywany i obecnie zniekształcony, drewniana stodoła oszalowana poziomo z trzeciej ćwierci XIX w., murowana obora z końca XIX w., czworak z początku XIX w. oraz domy kolonijne z początku XX w.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar dawnego folwarku wraz z parkiem oraz teren cmentarza.

Różnowo

Wieś wzmiankowana w 1319 r., w 1330 r. wzmiankowana parafia, w 1361 r. dokument lokacyjny. W 1478 r. kapituła pomezkańska nadaje wieś Piotrowi Schulzowi, w 1528 r. nadania dla Andrzeja Rothstocka, w 1789 r. wieś szlachecka licząca 32 domy, a w 1905 r. 45 domów. Układ przestrzenny stanowi ulicówka południkowa z dawnym cmentarzem na północ od skrzyżowania dróg (być może miejsce, gdzie kiedyś stał kościół z pomnikiem poległych w I Wojnie Światowej) i z oddalonym cmentarzem na południu przy szosie do Susza oraz licznymi koloniami w południowej części po obu stronach szosy. Na historyczną zabudowę składał się

niezachowany dom podcieniowy nr 52, dom szkieletowy z pocz. XIX w. (nr 16), dom murowany z 4 ćw. XIX w. wł. Moszkiewicza, Laskowskiego, dawny GS.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar od skrzyżowania z szosą w kierunku północnym w obrębie zabudowy wsi oraz cmentarz na południowym krańcu wsi.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar po zachodniej stronie wsi w granicach lokalnych dróg.

Rudniki

Jest to dawny folwark należący do rodziny v. Finckenstein, usytuowany na wzniesieniu przy drodze pomiędzy Kamieńcem a Olbrachtowem. Po północnej stronie drogi usytuowano dwór z parkiem, po południowej zabudowania gospodarcze ustawione w czworobok, od wschodu po obu stronach drogi czworaki. W kierunku południowym z majdanu folwarcznego wybiegają dwie drogi – do Michałowa i Różnowa.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar dawnego folwarku wraz z parkiem.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar po północnej i wschodniej stronie wsi, związany z dawnym majątkiem w Kamieńcu.

Ulnowo

Jest to dawny folwark, z założeniem dworsko-parkowym po północnej stronie szosy Susz – Iława oraz zabudową mieszkaniową po jej południowej stronie i dawnym cmentarzem w lesie na południe od wsi.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar założeniem dworsko-parkowego oraz zabudowy mieszkaniowej.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje od południowego wschodu obszar na szerokość doliny osuszonego jeziora, a od północnego zachodu do drogi polnej.

Strefa obserwacji archeologicznej OW obejmuje obszar na terenie całej miejscowości oraz po wschodniej stronie dawnego założenia dworsko-parkowego na wzgórzach po obu stronach lokalnej drogi do Fabian i obu brzegach dawnego jeziora, jak również po południowo-zachodniej stronie wsi.

Postulaty konserwatorskie wskazują na potrzebę rozpoznania stanowisk archeologicznych w rejonie założenia dworskiego, a ponadto ogrodzenia i zabezpieczenia dawnego cmentarza oraz uporządkowania parku.

Wiśniówek

Jest to dawny folwark należący do klucza majątku w Jawtach, usamodzielniony w drugiej połowie XIX w. Układ przestrzenny obejmuje dwór, budynki gospodarcze ustawione wokół dużego, prostokątnego majdanu po zachodniej stronie drogi, od północy częściowo wycięty park, a po wschodniej stronie drogi czworaki. Na historyczną zabudowę składa się dwór w typie willi z końca XIX w., zachowanych sześć budynków gospodarczych oraz cztery czworaki z drugiej połowy XIX w.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar dawnego majątku wraz z czworakami i parkiem, sięgający od skrzyżowania dróg na Żakowice i Klimy na południu po lokalną drogę prowadzącą na zachód na północy.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje obszar wyznaczony od południa od wzgórza – rzędnej 100 m n.p.m., od zachodu – linią wysokości 100 m n.p.m., z lokalnymi drogami, a od północnego wschodu pomiędzy majątkiem a szosą Jawty – Bałoszyce, łączący się ze strefą ochrony krajobrazu majątku w Jawtach Wielkich.

Żakowice

Układ wsi stanowi ulicówka południkowa z zagrodami po obu stronach drogi i promieniście usytuowanymi koloniami. Częściowo czytelny jest łańcuch pól. Na wschód od wsi cmentarz. Na historyczną zabudowę wsi składa się m.in. zachowany w stanie ruiny dom drewniany, zrębowy z końca XVIII w., z częścią gospodarczą – nr 19 oraz nr 17 z początku XIX w. Pozostałe budynki pochodzą z trzeciej ćwierci XIX w. lub pierwszej ćwierci XX w. i są murowane, na ogół 5-osiove, parterowe, czasem ze ścianką kolankową lub płytkim ryzalitem i facjatą, nakryte dachem dwuspadowym lub naczółkowym. Zachowały się drewniane jednoboiskowe stodoły.

Strefa ochrony konserwatorskiej B obejmuje obszar wsi w granicach zabudowy oraz teren dawnego cmentarza.

Strefa ochrony krajobrazu K obejmuje od północnego wschodu obszar wyznaczony od drogi prowadzącej do Klimów drogą prowadzącą do dawnego cmentarza po wysokość 100 m n.p.m., a od północy oraz od zachodu obszar wyznaczony linią wzgórz.

Dobra kultury współczesnej

Na obszarze gminy nie ma zasługujących na ochronę dóbr kultury współczesnej.

5. Uwarunkowania wynikające z warunków i jakości życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia.

Struktura demograficzna

Liczba ludności faktycznie zamieszkałej na terenie gminy, według danych GUS na dzień 31 grudnia 2007 r., wynosi 12697 osób, co stanowi 14,1% ludności powiatu iławskiego i 0,9% ludności województwa warmińsko-mazurskiego. Liczbę ludności w latach 1995-2007 (według faktycznego miejsca zamieszkania na dzień 31 grudnia) przedstawia poniższa tabela:

Rok	Liczba ludności			Liczba kobiet na 100 mężczyzn
	ogółem	mężczyźni	kobiety	
1995	13019	6506	6513	100,1
1996	13024	6513	6511	100,0
1997	13056	6518	6538	100,3
1998	13090	6523	6567	100,7
1999	12799	6383	6416	100,5
2000	12767	6359	6408	100,8
2001	12813	6394	6419	100,4
2002	12867	6446	6421	99,6
2003	12899	6461	6438	99,6
2004	12879	6447	6432	99,8
2005	12840	6452	6388	99,0
2006	12765	6403	6362	99,4
2007	12697	6366	6331	99,5
2007 powiat	90086	44247	45839	103,6
2007 województwo	1426155	695039	731116	105,2
2007 Polska	38115641	18411501	19704140	107,0

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

W analizowanym okresie liczba ludności ulegała wahaniom, jednakże sumarycznie nastąpił niewielki spadek liczby ludności. Charakterystyczna dla gminy jest niemal równa liczebność kobiet i mężczyzn – wskaźnik liczby kobiet na 100 mężczyzn, tzw. wskaźnik feminizacji, jest bliski wartości 100, czym gmina wyraźnie odróżnia się od

powiatu, województwa i całego kraju, w skali których stopniowo coraz większy jest udział kobiet.

Na liczbę ludności w obszarze gminy zasadniczy wpływ mają urodzenia i zgony, czyli tzw. naturalny ruch ludności. Jego wielkość w latach 1995-2007 przedstawia poniższa tabela:

Rok	Urodzenia żywe		Zgony		Przyrost naturalny		Stosunek liczby urodzeń żywych do zgonów
	ogółem	na 1000 mieszkańcó w	ogółem	na 1000 mieszkańcó w	ogółem	na 1000 mieszkańcó w	
1995	177	13,4	94	7,1	83	6,3	1,88
1996	183	13,8	100	7,5	83	6,3	1,83
1997	188	14,2	109	8,2	79	5,9	1,72
1998	177	13,3	112	8,4	65	4,9	1,58
1999	179	13,7	112	8,6	67	5,1	1,60
2000	181	13,9	123	9,4	58	4,4	1,47
2001	183	14,0	99	7,6	84	6,4	1,85
2002	165	12,7	105	8,1	60	4,6	1,57
2003	167	12,8	110	8,4	57	4,4	1,52
2004	154	11,8	98	7,5	56	4,3	1,57
2005	167	12,8	114	8,7	53	4,1	1,46
2006	163	12,5	102	7,8	61	4,7	1,60
2007	182	14,0	108	8,3	74	5,7	1,69
2007 powiat	1118	12,3	737	8,1	381	4,2	1,52
2007 województwo	15616	10,9	12920	9,0	2696	1,9	1,21
2007 Polska	387873	10,2	377226	9,9	10647	0,3	1,03

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Gmina cechuje się dużą przewagą liczby urodzeń nad liczbą zgonów, co przekłada się na stale dodatni przyrost naturalny, jakkolwiek w badanym okresie przyrost ten zanotował obniżenie wartości, obecnie częściowo nadrabiane. Wskaźnik przyrostu naturalnego bardzo pozytywnie wyróżnia gminę na tle województwa, a zwłaszcza całego kraju, gdyż w skali ogólnopolskiej jest on minimalny, a przez poprzednie lata był nawet ujemny.

Na przyrost naturalny nakładają się jednak migracje ludności, mogące mieć znaczny wpływ na faktyczną liczbę osób zamieszkujących na terytorium gminy. Migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały w latach 1995-2007 przedstawia poniższa tabela:

Rok	Zameldowania				Wymeldowania				Saldo migracji
	ogółem	z miast	z wsi	z zagranicy	ogółem	do miast	na wieś	za granicę	
1995	171	64	105	2	234	128	106	0	-63
1996	169	75	91	3	243	159	83	1	-74
1997	151	68	83	0	207	142	64	1	-56

Rok	Zameldowania				Wymeldowania				Saldo migracji
	ogółem	z miast	z wsi	z zagranicy	ogółem	do miast	na wieś	za granicę	
1998	146	74	71	1	164	107	57	0	-18
1999	144	58	85	1	221	141	80	0	-77
2000	134	54	77	3	200	115	85	0	-66
2001	120	47	69	4	213	135	78	0	-93
2002	138	63	75	0	186	135	49	2	-48
2003	126	78	47	1	162	107	55	0	-36
2004	118	52	61	5	168	111	56	1	-50
2005	131	62	65	4	188	129	52	7	-57
2006	139	60	78	1	250	166	72	12	-111
2007	163	65	94	4	257	165	85	7	-94
2007 powiat	1145	493	605	47	1433	802	549	82	-288
2007 województwo	21038	10907	9510	621	24830	13231	9927	1672	-3792
2007 Polska	526249	311230	200024	14995	546734	263326	247928	35480	-20485

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

W całym analizowanym okresie gmina odnotowuje ujemne saldo migracji, przede wszystkim na korzyść miast, a głównie dużych aglomeracji miejskich. Jest to charakterystyczne zjawisko dla małych gmin miejsko-wiejskich i wiejskich, powodujące, że pomimo dużego przyrostu naturalnego zaludnienie gminy nie rośnie, a wręcz maleje, co jest widoczne w analizie łącznej liczby ludności w badanym okresie. Dodatkowo, od roku 2004, po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, zaznaczył się wzrost odpływu ludności za granicę, przedtem praktycznie niezauważalny. Zjawisko to nie wpływa jednak istotnie na liczbę mieszkańców, ze względu na stałą od lat dużą rolę odpływu ludności do innych ośrodków na terenie kraju.

Oprócz ogólnej liczby ludności, ważną cechą struktury demograficznej jest podział na grupy wiekowe, w tym przede wszystkim na grupy ekonomiczne, tj. wiek produkcyjny (od 18 do 64 lat dla mężczyzn i od 18 do 59 lat dla kobiet) oraz nieprodukcyjny. Podział na grupy ekonomiczne w latach 1995-2007 przedstawia poniższa tabela:

Rok	Liczba osób w wieku			Wskaźnik obciążenia ekonomicznego – ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
	przedprodukcyjnym	produkcyjnym	poprodukcyjnym	
1995	4399	7180	1440	81,3
1996	4289	7262	1473	79,3
1997	4163	7414	1479	76,1
1998	4089	7493	1508	74,7
1999	3978	7317	1504	74,9
2000	3875	7400	1492	72,5

Rok	Liczba osób w wieku			Wskaźnik obciążenia ekonomicznego – ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
	przedprodukcyjny m	produkcyjnym	poprodukcyjnym	
2001	3755	7567	1491	69,3
2002	3666	7724	1477	66,6
2003	3568	7888	1443	63,5
2004	3458	7967	1454	61,7
2005	3338	8051	1451	59,5
2006	3221	8080	1464	58,0
2007	3135	8063	1499	57,5
2007 powiat	20839	57516	11731	56,6
2007 województwo	304286	924185	197684	54,3
2007 Polska	7487930	24545254	6082457	55,3

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

W całym analizowanym okresie spadała liczebność osób w wieku przedprodukcyjnym (do 17 lat), natomiast rosła liczebność osób w wieku produkcyjnym. Niemal bez zmian pozostawała liczebność osób w wieku poprodukcyjnym (od 65 lat dla mężczyzn i od 60 lat dla kobiet). Tym samym wskaźnik obciążenia ekonomicznego osób w wieku produkcyjnym, początkowo bardzo wysoki, zbliżył się do poziomu ogólnopolskiego. Charakterystyczny dla gminy jest jednak nadal niewielki udział grupy w wieku poprodukcyjnym w stosunku do grupy w wieku przedprodukcyjnym, czym gmina wyróżnia się na tle województwa, a zwłaszcza kraju.

Szczegółowy podział ludności gminy na pięcioletnie grupy wiekowe według stanu na rok 2007 przedstawia poniższa tabela:

Przedział wiekowy	Liczba ludności			Liczba kobiet na 100 mężczyzn
	ogółem	mężczyźni	kobiety	
0 – 4	795	409	386	94,4
5 – 9	808	411	397	96,6
10 – 14	917	458	459	100,2
15 – 19	1040	544	496	91,2
20 – 24	1195	624	571	91,5
25 – 29	1080	555	525	94,6
30 – 34	871	495	376	76,0
35 – 39	798	401	397	99,0
40 – 44	737	372	365	98,1
45 – 49	953	487	466	95,7
50 – 54	991	526	465	88,4
55 – 59	824	420	404	96,2
60 – 64	400	189	211	111,6
65 – 69	378	158	220	139,2
70 i więcej	910	317	593	187,1
70 – 74	363	147	216	146,9
75 – 79	314	106	208	196,2

Przedział wiekowy	Liczba ludności			Liczba kobiet na 100 mężczyzn
	ogółem	mężczyźni	kobiety	
80 – 84	149	48	201	418,8
85 i więcej	84	16	68	425,0
Razem	12697	6366	6331	99,5

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

W strukturze ludności gminy wyraźnie zaznacza się dominacja grup w wieku od 15 do 29 lat oraz od 45 do 59 lat, co jest efektem powojennego wyżu demograficznego oraz jego echa z lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych dwudziestego wieku. Ponadto widoczna jest mniejsza (przynajmniej dwukrotnie) liczebność wszystkich kolejnych grup ludności po przekroczeniu 60 roku życia, co pokrywa się ze stwierdzonym wcześniej brakiem wzrostu grupy ludności w wieku poprodukcyjnym. Można na tej podstawie ocenić, że proces starzenia się ludności dotychczas miał w gminie niedużą skalę, natomiast obecnie w wiek poprodukcyjny zaczyna wkraczać pokolenie powojennego wyżu demograficznego, o czym świadczy liczebność grupy w wieku od 45 do 59 lat. Prawdopodobnie wzrośnie zatem udział starszych grup ludności, a tym samym wymagany będzie rozwój przeznaczonych dla nich usług. W zakresie struktury płci w grupach do 59 lat liczebnie dominują mężczyźni, po części na skutek m.in. migracji kobiet, natomiast w grupach od 60 lat wyraźnie liczebnie dominują kobiety. W efekcie sumaryczny wskaźnik feminizacji, opisywany na początku analizy demograficznej, jest bliski wartości 100 i utrzymuje się na tym poziomie od wielu lat. Jednakże i w tym zakresie mogą nastąpić zmiany wraz z wkraczaniem w wiek emerytalny pokolenia wyżu powojennego.

Analiza zjawisk i trendów demograficznych w gminie wskazuje, że gmina cechuje się wysokim wskaźnikiem przyrostu naturalnego, równoważonym przez stałą migrację ludności do większych ośrodków miejskich. Sumarycznie w ostatnich latach liczba ludności wykazuje niewielką tendencję spadkową, która jednak może ulec zahamowaniu wraz z utrzymywaniem się pozytywnych zjawisk demograficznych, jakie pojawiają się w skali całego kraju. Nowym zjawiskiem w skali gminy będzie wyraźne starzenie się ludności, związane z przechodzeniem na emeryturę kolejnych roczników powojennego wyżu demograficznego. Proces ten może też wpłynąć na ogólny wzrost liczby ludności, ale przekładający się głównie na grupy powyżej 60 roku życia, dotąd niezbyt liczne.

Zasób mieszkaniowy

Zasób mieszkaniowy na obszarze gminy w latach 2003-2006, z podziałem na teren miasta i tereny wiejskie, przedstawia poniższa tabela:

Rok	Liczba mieszkań			Powierzchnia użytkowa (m ²)		
	ogółem	teren miasta	tereny wiejskie	ogółem	1 mieszkania	na 1 osobę
2003	3500	1615	1885	223125	63,8	17,3
2004	3503	1617	1886	223652	63,8	17,4
2005	3513	1627	1886	224821	64,0	17,5
2006	3513	1627	1886	224821	64,0	17,6

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

W analizowanym okresie przyrost mieszkań był minimalny i dotyczył, z jednym wyjątkiem, tylko terenu miasta. Dzięki nowym inwestycjom minimalnie wzrosła przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania, ale nadal jest mniejsza od przeciętnej dla powiatu iławskiego (69,6 m²) i nieco mniejsza od przeciętnej dla województwa warmińsko-mazurskiego (65,1 m²). Ponadto zwiększała się przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na jedną osobę, jednak przy znikomym ruchu inwestycyjnym jest to głównie efekt stałego odpływu ludności poza teren gminy. Na koniec 2006 roku powierzchnia ta osiągnęła wielkość 17,6 m² i jest to ciągle mniej od przeciętnej dla powiatu iławskiego (20,6 m²) oraz województwa warmińsko-mazurskiego (21,1 m²).

Strukturę własności zasobu mieszkaniowego na obszarze gminy w latach 2003-2006 przedstawia poniższa tabela:

Rok	Liczba mieszkań					
	ogółem	zasób osób fizycznych	zasób gminny (komunalny)	zasób spółdzielni mieszkaniowych	zasób zakładów pracy	zasób innych podmiotów
2003	3500	2645	423	247	175	10
2004	3503	2648	423	247	175	10
2005	3513	2699	408	247	149	10
2006	3513	2699	408	247	149	10

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Opisany powyżej przyrost mieszkań (nowe inwestycje) dokonywał się wyłącznie w zasobie osób fizycznych. Udział własności tej grupy zwiększył się ponadto wskutek przekształceń własnościowych (wykupu) mieszkań komunalnych i zakładowych.

Wyposażenie w instalacje techniczno-sanitarne 3513 mieszkań, znajdujących się na koniec 2006 r. na terenie gminy, przedstawiało się następująco:

- wodociąg – 3421 mieszkań (97,4%),

- ustęp splukiwany – 2937 mieszkań (83,6%),
- łazienka – 2858 mieszkań (81,4%),
- centralne ogrzewanie – 2204 mieszkania (62,7%).

Standard wyposażenia jest średnio korzystny, jednak wymaga poprawy przez rozbudowę sieci infrastruktury technicznej. Ponadto, tylko na terenie miasta, do budynków mieszkalnych dociera sieć gazowa, do której podłączonych było 1247 mieszkań, tj. 76,6% ich łącznej liczby na terenie miasta. Pożądane byłyby działania w zakresie gazyfikacji terenów wiejskich.

Analiza zasobu mieszkaniowego na obszarze gminy wskazuje na dwie główne cechy tego zasobu. Pierwszą są niższe parametry ilościowe mieszkań w stosunku do całości zasobu mieszkaniowego powiatu i województwa, a drugą jest utrzymywanie się tych parametrów na niemal stałym poziomie wskutek minimalnej ilości nowych inwestycji mieszkaniowych. Poprawa tych parametrów, a docelowo doprowadzenie ich do poziomu innych krajów europejskich, możliwa będzie poprzez zwiększenie ilości inwestycji mieszkaniowych, co wiąże się z wyznaczaniem nowych terenów pod zabudowę, w szczególności w mieście Susz.

Rynek pracy

Liczbę osób pracujących oraz bezrobotnych na obszarze gminy w latach 2005-2007 przedstawia poniższa tabela:

Rok	2005	2006	2007
Pracujący w głównym miejscu pracy	1616	1664	1716
w tym kobiety	716	743	816
Bezrobotni zarejestrowani na koniec roku ogółem	1974	1623	1098
w tym kobiety	1120	914	708
w tym pozostający bez pracy powyżej dwóch lat	791	575	376
Bezrobotni zarejestrowani na koniec roku na terenach wiejskich	1213	1024	704
w tym kobiety	697	590	467
Bezrobotni, którzy ukończyli szkolenia	156	99	74
Bezrobotni, którzy otrzymali dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej	11	18	31

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS, Powiatowy Urząd Pracy w Iławie Filia w Suszu

W analizowanym okresie, zgodnie z ogólnopolskimi tendencjami, systematycznie rosła liczba osób pracujących i jednocześnie spadała liczba osób bezrobotnych, w miarę równomiernie na terenie miasta i terenach wiejskich. Pozytywnym zjawiskiem jest szybsze tempo zmniejszania się liczby osób pozostających bez pracy powyżej dwóch lat, natomiast w dużo wolniejszym tempie zmniejszała się liczba bezrobotnych

kobiet. Zauważalna jest duża rozbieżność między spadkiem liczby bezrobotnych a przyrostem liczby pracujących w głównym miejscu pracy. Rozbieżność wiąże się m.in. z zakładaniem własnej działalności gospodarczej (pozytywnym sygnałem jest rosnąca ilość dotacji na rozpoczęcie takiej działalności przez osoby bezrobotne) czy podejmowaniem pracy poza gminą. To drugie koresponduje ze stwierdzoną przy analizie struktury migracji ludności przewagą odpływu mieszkańców z gminy, powodowaną również przez ograniczone możliwości tworzenia się nowych miejsc pracy na lokalnym rynku. Zatem dla ograniczania emigracji z gminy niezbędne byłoby z jednej strony wspieranie tworzenia stanowisk pracy na miejscu, w tym przez wspieranie nowych inwestycji, a z drugiej strony poprawa powiązań komunikacyjnych, w tym komunikacją zbiorową, z pobliskimi większymi miastami, położonymi w zasięgu możliwości codziennego dojazdu do pracy (np. Iława, Kwidzyn). Uwarunkowania wynikające z potrzeb i możliwości rozwoju gminy są określone w rozdziale II.7, a wynikające ze stanu systemów komunikacji określone są w rozdziale II.13.

Oświata i wychowanie

Szkolnictwo podstawowe na terenie gminy obejmuje szkołę podstawową w Suszu oraz pięć szkół na terenach wiejskich – w Babiętach Wielkich, Piotrkowie, Jawtach Wielkich, Kamieńcu i Lubnowach. Sieć ta ukształtowała się po reformie systemu edukacji z 1999 roku i obecnie można ją uznać za zaspokajającą potrzeby gminy. Pożądanym działaniem są zmiany jakościowe istniejących placówek, dotyczące np. budowy sal gimnastycznych i częściowo już zrealizowane. Z siecią szkół podstawowych powiązany jest system placówek wychowania przedszkolnego, na który składa się przedszkole w Suszu oraz pięć oddziałów przedszkolnych funkcjonujących przy szkołach podstawowych na terenach wiejskich gminy.

Szkolnictwo gimnazjalne obejmuje jedno gimnazjum publiczne, usytuowane w Suszu. Usytuowanie gimnazjum w Suszu jest podyktowane dominującą rolą miasta w strukturze sieci osadniczej gminy oraz jego w miarę centralnym położeniem w strukturze przestrzennej. Liczbę uczniów i nauczycieli w gimnazjum w Suszu w latach 2005-2007 przedstawia tabela:

Rok	Liczba uczniów		Liczba nauczycieli
	ogółem	na jedno pomieszczenie	
2005	703	30,5	50

Rok	Liczba uczniów		Liczba nauczycieli
	ogółem	na jedno pomieszczenie	
2006	679	29,5	51
2007	632	27,4	50

Źródło: Urząd Gminy i Miasta Susz

W analizowanym okresie zauważalna jest poprawa wskaźnika liczby uczniów przypadającej na jedno pomieszczenie, przy czym wynika ona ze zmniejszania się ogólnej liczby uczniów.

Szkolnictwo ponadgimnazjalne obejmuje prowadzony przez powiat ławski Zespół Szkół w Suszu, umożliwiający naukę na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej, technikum, liceum profilowanego i liceum ogólnokształcącego. Oferta szkoły w zakresie profili nauki jest jednakże ograniczona ze względu na niezbyt dużą liczbę uczniów, wynikającą z wielkości gminy. Szersza oferta szkolnictwa ponadgimnazjalnego dostępna jest w większych ośrodkach miejskich, stąd w celu ułatwienia dostępu do edukacji dla młodzieży zamieszkałej na terenie gminy celowe jest zapewnienie dobrych powiązań komunikacyjnych, w tym zwłaszcza komunikacją zbiorową, z pobliskimi większymi miastami, położonymi w zasięgu możliwości codziennego dojazdu do szkoły (Ława, a także np. Kwidzyn, Malbork). Uwarunkowania wynikające ze stanu systemów komunikacji określone są w rozdziale II.13.

Ochrona zdrowia i opieka społeczna

Placówki ochrony zdrowia na terenie gminy zlokalizowane są w mieście Susz, co jest podyktowane dominującą rolą miasta w strukturze sieci osadniczej gminy oraz jego w miarę centralnym położeniem w strukturze przestrzennej. Do funkcjonujących placówek należą:

- Niepubliczny Specjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej „KORMED” – chirurgia ogólna,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „UNIMED”,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „MEDYK”,
- Zespołowa Praktyka Stomatologiczna,
- Praktyka Grupowa „ZDROWIE” – usługi pielęgniarско-położnicze,
- Laboratorium Analiz Medycznych.

Ponadto funkcjonują trzy apteki, również zlokalizowane w mieście Susz. Pełniejsza oferta z zakresu ochrony zdrowia, w tym np. leczenie szpitalne oraz apteki całodobowe i czynne w niedziele, dostępna jest w większych ośrodkach miejskich, przede wszystkim w stolicy powiatu – Iławie. W celu ułatwienia dostępu do tych usług mieszkańcom gminy pożądane jest zapewnienie dobrych powiązań komunikacyjnych, w tym również komunikacją zbiorową, z pobliskimi większymi miastami (Iława, a także np. Kwidzyn). Uwarunkowania wynikające ze stanu systemów komunikacji określone są w rozdziale II.13.

Instytucje opieki społecznej obejmują prowadzony przez gminę Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Suszu oraz prowadzony przez powiat iławski Dom Pomocy Społecznej w Suszu, przeznaczony dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej umysłowo.

Kultura, sport i rekreacja

Instytucje kultury na terenie gminy obejmują Suski Ośrodek Kultury oraz Publiczną Bibliotekę Miasta i Gminy, zlokalizowane w mieście Susz, co jest podyktowane dominującą rolą miasta w strukturze sieci osadniczej gminy oraz jego w miarę centralnym położeniem w strukturze przestrzennej. Na terenach wiejskich funkcjonują świetlice wiejskie.

Obiekty sportowe na terenie gminy obejmują stadion oraz Centrum Sportu i Rekreacji im. Jana Pawła II w Suszu, usytuowane w mieście, co również jest podyktowane dominującą rolą w strukturze sieci osadniczej i centralnym położeniem w strukturze przestrzennej gminy. Na terenach wiejskich funkcjonują boiska wiejskie. Kluby sportowe funkcjonujące na terenie gminy obejmują klub „Unia” w Suszu oraz mniejsze zespoły sportowe w miejscowościach wiejskich, a spośród imprez sportowych należy wymienić organizowane w Suszu zawody triathlonowe, w tym rangi międzynarodowej. Do najważniejszych obiektów rekreacyjnych zalicza się Park Miejski w Suszu nad Jeziorem Suskim, ostatnio zrewitalizowany przy wykorzystaniu funduszy unijnych. Pomiędzy parkiem a brzegiem jeziora prowadzi trasa spacerowa, a samo jezioro wykorzystywane jest jako miejskie kąpielisko. Sieć obiektów sportu i rekreacji na obszarze gminy można uznać za zadowalającą, a wymaga ona przede wszystkim zmian jakościowych, czego przykładem jest rewitalizacja parku miejskiego.

Usługi pozostałe

Na obszarze gminy większość placówek handlowych i usługowych zlokalizowana jest w mieście Susz, co podyktowane jest jego dominującą rolą w strukturze sieci osadniczej gminy oraz w miarę centralnym położeniem w strukturze przestrzennej. W mieście znajdują się m.in. placówki bankowe oraz dwa targowiska. Na terenach wiejskich zlokalizowane są nieliczne sklepy, głównie w większych miejscowościach. Ponadto w gminie funkcjonują dwa obiekty świadczące usługi hotelarsko-gastronomiczne – hotel w Bałszycach oraz zajazd w Różnowie. Szersza oferta usług, podobnie jak w omówionych wcześniej grupach, dostępna jest w większych ośrodkach miejskich, przede wszystkim w stolicy powiatu – Iławie. W celu ułatwienia dostępu do tych usług mieszkańcom gminy pożądanym jest zapewnienie dobrych powiązań komunikacyjnych, w tym również komunikacją zbiorową, z pobliskimi większymi miastami (Iława, Kwidzyn, Malbork). Uwarunkowania wynikające ze stanu systemów komunikacji określone są w rozdziale II.13.

6. Uwarunkowania wynikające z zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia.

Na obszarze gminy jednostkami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo ludności i jej mienia są Komisariat Policji w Suszu oraz Ochotnicza Straż Pożarna. Uwarunkowania związane z zagrożeniem awariami przemysłowymi są określone w rozdziale II.3.

Na obszarze gminy występują obszary *szczególnego* zagrożenia powodzią od rzeki Liwy. Na obszarach tych, zgodnie z 88l ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo Wodne, zabrania się wykonywania robót oraz czynności, które mogą utrudnić ochronę przed powodzią, a w szczególności wykonywania urządzeń wodnych oraz wznoszenia innych obiektów budowlanych, sadzenia drzew lub krzewów, z wyjątkiem plantacji wiklinowych na potrzeby regulacji wód oraz roślinności stanowiącej element zabudowy biologicznej dolin rzecznych lub służącej do wzmacniania brzegów, obwałowań lub odsypisk; ponadto zabrania się zmiany ukształtowania terenu, składowania materiałów oraz wykonywania innych robót, z wyjątkiem związanych z regulacją lub utrzymywaniem wód. Dyrektor regionalnego zarządu gospodarki

wodnej może, w drodze decyzji, zwolnić od powyższych zakazów, wskazać sposób uprawy i zagospodarowania gruntów oraz rodzaje upraw wynikające z wymagań ochrony przed powodzią, bądź nakazać usunięcie drzew lub krzewów.

7. Uwarunkowania wynikające z potrzeb i możliwości rozwoju gminy.

Budżet gminy

Dochody budżetu gminy w latach 2005-2007, w wysokości faktycznie wykonanej w danym roku, przedstawia poniższa tabela:

Rok	Dochody (zł)					
	ogółem	dochody własne	subwencje	dotacje		na jednego mieszkańca
				ogółem	środki na finansowanie programów ze źródeł zagranicznych	
2005	23.870.159,00	6.598.751,00	9.608.668,00	7.662.740,00	1.165.605,00	1.859
2006	26.664.812,71	7.037.709,00	10.250.370,00	9.376.733,71	953.093,26	2.089
2007	29.494.853,53	7.218.758,84	11.155.957,00	10.821.203,41	1.489.369,62	2.310

Źródło: Sprawozdania z wykonania budżetu Gminy i Miasta Susz

W analizowanym okresie następował systematyczny wzrost dochodów gminy, należy jednak zauważyć, że w najmniejszym stopniu wynikało to ze wzrostu dochodów własnych, natomiast w największym z dotacji. W tej ostatniej grupie zaznacza się spory udział środków ze źródeł zagranicznych, zwłaszcza z funduszy unijnych, przy czym wykazuje on znaczne wahania, zależne m.in. od aktualnych możliwości aplikacyjnych.

Wydatki budżetu gminy w latach 2005-2007, w wysokości faktycznie wykonanej w danym roku, przedstawia poniższa tabela:

Rok	2005	2006	2007
Wydatki ogółem	23.432.276,00	28.698.854,17	31.918.459,30
Nadwyżka(+)/Deficyt(-)	+437.883,00	-2.034.041,46	-2.423.605,77
Wydatki na rolnictwo i łowiectwo	463.134,00	238.983,03	385.088,18
Wydatki na transport i łączność	1.832.624,00	1.777.122,68	1.264.976,80
Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska	2.550.687,00	1.537.614,25	1.671.101,88
Wydatki na gospodarkę mieszkaniową	74.339,00	92.140,51	90.963,19
Wydatki na oświatę i wychowanie	8.313.499,00	12.971.330,00	14.633.477,39
Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	277.502,00	329.946,24	406.761,35
Wydatki na ochronę zdrowia	105.875,00	93.386,88	98.850,11
Wydatki na pomoc społeczną	6.627.643,00	8.141.541,16	8.736.468,16
Wydatki na kulturę fizyczną i sport	86.004,00	179.010,25	325.413,75
Wydatki na administrację publiczną	2.312.742,00	2.329.323,69	2.631.918,12
Wydatki na jednego mieszkańca	1.825	2.238	2.500

Źródło: Sprawozdania z wykonania budżetu Gminy i Miasta Susz

W analizowanym okresie następował systematyczny wzrost wydatków gminy, przy czym od 2006 roku pojawił się deficyt. Dominujący i stale rosnący udział mają wydatki na oświatę i wychowanie oraz na pomoc społeczną. Wśród mniejszych grup wydatków dużym wzrostem cechowały się wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego oraz na kulturę fizyczną i sport. Wydatki w pozostałych grupach cechują się wahaniami, a nawet wyraźnymi spadkami (np. transport i łączność). Duży udział wydatków o charakterze społecznym jest częściowym ograniczeniem dla możliwości inwestycyjnych, uzależniając je od pozyskiwania środków ze źródeł zewnętrznych, w tym funduszy unijnych. Na tym polu gmina należy do przodujących w województwie, realizując w minionych latach dużą ilość projektów, a w szczególności:

- rewitalizację Parku Miejskiego w Suszu,
- budowę hali sportowej w Babiętach Wielkich,
- remont świetlicy wiejskiej w Redakach,
- rozbudowę stacji uzdatniania wody w Suszu,
- budowę sieci kanalizacji sanitarnej na terenach wiejskich,
- przebudowę dróg gminnych na terenach wiejskich.

Duża aktywność gminy w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł dofinansowania jest podstawą do planowania dalszych inwestycji podnoszących jakość życia mieszkańców gminy.

Podmioty gospodarki narodowej

Ilość podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON (bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne) w latach 2004-2006 przedstawia poniższa tabela:

Stan w dniu 31.XII.	Ogółem	Sektor		Z ogółem					
		Publiczny	prywatny	spółki handlowe		spółki cywilne	spółdzielnie	fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą
				razem	w tym z udziałem kapitału zagranicznego				
2004	689	28	661	32	2	56	11	16	517
2005	700	29	671	34	2	56	11	16	526
2006	718	29	689	34	2	56	11	17	543

Źródło: Urząd Statystyczny w Olsztynie

W analizowanym okresie następował w gminie systematyczny wzrost ilości podmiotów, przy czym dotyczył on, poza jednym wyjątkiem, tylko sektora

prywatnego. Przede wszystkim zwiększała się ilość osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, na co wpływ mogła mieć też wzrastająca ilość dotacji dla osób bezrobotnych na jej rozpoczęcie (omówiona w rozdziale II.5).

Podział wymienionych podmiotów gospodarki narodowej pomiędzy poszczególne rodzaje działalności przedstawiał się w latach 2004-2006 następująco:

Stan w dniu 31.XII.	Ogółem	W tym								
		rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	przemysł		budown ictwo	handel i napraw y	hotele i restaur acje	transport, gospodarka magazynow a i łączność	pośredn ictwo finanso we	obsługa nieruchom ości i firm
			razem	w tym przetwórstw o przemysłowe						
2004	689	44	93	92	67	231	13	51	10	84
2005	700	43	95	91	70	231	14	52	12	84
2006	718	43	93	90	78	250	11	55	12	78

Źródło: Urząd Statystyczny w Olsztynie

W analizowanym okresie największy wzrost liczby podmiotów odnotowany został w sekcjach budownictwo oraz handel i naprawy, a mniejszy w sekcji transport, gospodarka magazynowa i łączność, jednocześnie jednak pewien spadek zaznaczył się w sekcji obsługa nieruchomości i firm. W przypadku pierwszej grupy (zwłaszcza budownictwa i transportu) jej rozwój wiąże się m.in. z obsługą klientów spoza terenu gminy, ze względu na mniejszy potencjał lokalnego rynku uwarunkowany typowo rolniczym charakterem gminy. Tym samym istotne znaczenie ma dobra dostępność komunikacyjna do potencjalnych rynków zbytu, w tym większych miast powiatu iławskiego i powiatów sąsiednich, decydująca o konkurencyjności podmiotów, które mają siedzibę na terenie gminy. Szczegółowe uwarunkowania wynikające ze stanu systemów komunikacji określone są w rozdziale II.13. Liczebność pozostałych sekcji podmiotów gospodarki narodowej cechuje się wahaniami i nie można wskazać kierunków jej zmian.

W grupie osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (bez prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne) podział według sekcji przedstawiał się następująco:

Stan w dniu 31.XII.	Ogółem	W tym						
		przetwórstwo przemysłowe	budownictwo	handel i naprawy	hotele i restauracje	transport, gospodarka magazynowa i łączność	pośrednictwo finansowe	obsługa nieruchomości i firm
2004	517	67	61	205	9	43	9	64
2005	526	67	64	204	10	44	11	63
2006	543	66	72	223	7	47	10	58

Źródło: Urząd Statystyczny w Olsztynie

Struktura i kierunki zmian są podobne jak opisane powyżej, ze względu na dominującą rolę osób fizycznych wśród wszystkich podmiotów gospodarczych, co jest typowe dla niewielkich gmin miejsko-wiejskich o niezbyt dużym stopniu uprzemysłowienia. Można jednak zauważyć mniejszy, choć i tak przeważający, udział osób fizycznych w bardziej kapitałochłonnych sekcjach, takich jak przetwórstwo przemysłowe oraz hotele i restauracje, jak również w sekcji obsługa nieruchomości i firm.

Rolnictwo i jego otoczenie

Główną funkcję gospodarczą na obszarze gminy pełni rolnictwo – w 2005 r. użytki rolne zajmowały około 57,5% jej powierzchni. Zmianę struktury własności użytków rolnych na obszarze gminy pomiędzy rokiem 1994 a 2004 przedstawia poniższa tabela:

Rok	Ogółem m (ha)	W tym							
		Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa, od roku 2003 Agencja Nieruchomości Rolnych		Rolnicy indywidualni		Spółki prywatne		Inni właściciele (w tym gmina, Skarb Państwa)	
		ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1994	14973	8166	54,5	6337	42,3	–	–	468	3,1
1998	14923	5434	36,4	8569	57,4	393	2,6	525	3,5
2003/2004	14840	2150	14,5	8965	60,4	733	4,9	2992	20,2

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Susz, BDK, Olsztyn 1999, Plan Rozwoju Lokalnego Gminy i Miasta Susz

W analizowanym okresie następowało systematyczne zmniejszanie się powierzchni zasobu Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa na korzyść rolników indywidualnych, którzy przejęli od Agencji dominującą pozycję na obszarze gminy. Tempo tych przemian uległo później spowolnieniu, natomiast dokonywały się przemiany organizacyjne w zasobie Skarbu Państwa. Niewielki jeszcze, ale systematycznie wzrastający jest udział spółek handlowych, co świadczy o zainteresowaniu produkcją rolną, a tym samym również perspektywach rozwoju dla podmiotów z jej otoczenia.

Podział dominujących obecnie gospodarstw indywidualnych na grupy obszarowe w latach 2000-2003 przedstawia poniższa tabela:

Rok	Ogółem	Grupy obszarowe					
		1 – 2 ha	2 – 5 ha	5 – 10 ha	10 – 15 ha	15 – 50 ha	Pow. 50 ha

Rok	Ogółem	Grupy obszarowe					
		1 – 2 ha	2 – 5 ha	5 – 10 ha	10 – 15 ha	15 – 50 ha	Pow. 50 ha
2000	506	64	23	82	260	65	12
2001	506	64	23	82	260	65	12
2002	515	81	72	53	86	190	33
2003	515	81	72	53	86	190	33

Źródło: Plan Rozwoju Lokalnego Gminy i Miasta Susz

Na terenie gminy zdecydowanie dominują gospodarstwa większe od 15 do 50 ha, stanowiące 37% ogólnej liczby gospodarstw, niemniej nadal duży jest udział gospodarstw małych od 1 do 2 ha (16%). Mimo wzrostu ilości gospodarstw powyżej 15 ha, w tym wielkoobszarowych powyżej 50 ha, odnotowano jednak również wzrost ilości gospodarstw mniejszych, a nawet wzrost ogólnej ilości gospodarstw. W stosunku do roku 1996, w którym na obszarze gminy było 445 gospodarstw indywidualnych, liczba tych gospodarstw znacząco wzrosła. Zjawisko to, mimo stwierdzonego powyżej wzrostu udziału własności rolników indywidualnych, nie sprzyja poprawie struktury gospodarstw i ogólnej rentowności sektora indywidualnego.

Podział użytków rolnych na obszarze gminy na poszczególne rodzaje w latach 2000-2005 przedstawia poniższa tabela:

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Grunty orne	10 948 ha	10 950 ha	10 934 ha	10 955 ha	10 995 ha	11 945 ha
Sady	32 ha	32 ha	32 ha	23 ha	32 ha	32 ha
Łąki	1 958 ha	1 958 ha	1 955 ha	1 961 ha	1 955 ha	1 705 ha
Pastwiska	2 001 ha	1 991 ha	1 993 ha	1 999 ha	1 891 ha	1 191 ha
Ogółem	14 939 ha	14 931 ha	14 914 ha	14 938 ha	14 873 ha	14 873 ha

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Z powyższej tabeli wynika, że niezależnie od zmniejszania się ogólnej powierzchni użytków rolnych (głównie na korzyść lasów), wzrastał udział gruntów ornych (z 73,3% powierzchni użytków rolnych w 2000 r. do 80,6% w 2005 r.) kosztem łąk i pastwisk, co było zauważalne zwłaszcza w roku 2005. Udział gruntów ornych był wyższy niż w skali powiatu iławskiego (77,3% w 2005 r.) i znacznie wyższy niż w skali województwa warmińsko-mazurskiego (69,5% w 2005 r.). Udział łąk (11,5% powierzchni użytków rolnych w 2005 r.) był wyższy niż w skali powiatu (9,6% w 2005 r.) i niższy niż w skali województwa (12,8% w 2005 r.), natomiast udział pastwisk (8% powierzchni użytków rolnych w 2005 r.) był niższy niż w skali powiatu (12,6% w 2005 r.) i znacznie niższy niż w skali województwa (17,4% w 2005 r.). Znikomy i niemal

stały jest udział sadów (0,2% powierzchni użytków rolnych w 2005 r.), niższy niż w skali powiatu i województwa (odpowiednio 0,5% i 0,3% w 2005 r.).

Przedstawione wskaźniki wskazują na wyraźną i zwiększającą się dominację gruntów ornych, co świadczy o tym, że w produkcji rolnej gminy, niezależnie od wielokierunkowości, dominuje produkcja roślinna. Strukturę upraw według powierzchni zasiewów (w ha) w latach 2000-2003 przedstawia poniższa tabela:

Rok	2000	2001	2002	2003
Powierzchnia zasiewów ogółem	10.751	10.752	10.779	10.952
Zboża ogółem	8.438	8.438	8.685	7.265
- pszenica ozima	2.798	2.798	2.878	2.340
- pszenica jara	770	570	570	508
- żyto	1.400	1.400	1.400	730
- jęczmień ozimy	110	150	150	150
- jęczmień jary	820	820	867	1.093
- owies	300	300	300	384
- pszenżyto ozime	800	760	800	983
- pszenżyto jare	-	-	-	-
- mieszanki	1.440	1.640	1.720	959
Ziemniaki	230	230	200	274
Rośliny przemysłowe ogółem	1030	1005	805	805
- buraki cukrowe	160	0	0	0
- rzepak i rzepik	770	830	630	630
- strączkowe	100	175	175	175
Rośliny pastewne na pasze ogółem	1013	1039	1049	230
- kukurydza	32	58	68	110
- okopowe	120	120	120	120
- pozostałe	861	861	861	0
Pozostałe uprawy	40	40	40	60

Źródło: Plan Rozwoju Lokalnego Gminy i Miasta Susz

Większość powierzchni zasiewów wykorzystywana jest pod uprawę zbóż (ok. 66 %), wśród których zdecydowanie dominuje pszenica ozima (ok. 32% obszaru zasiewu zbóż). Znaczne tereny zajmują też uprawy jęczmienia jarego (ok. 15%) i pszenżyta ozimego (ok. 13,5%). Wśród pozostałych upraw dominującą rolę odgrywają uprawy rzepaku i rzepiku (ok. 5,8% łącznego obszaru upraw), natomiast w przypadku buraka cukrowego od 2001 r. zauważyć można praktycznie odstąpienie od uprawy ze względu na zakończenie kontraktowania przez cukrownię w Malborku.

Plony ziemiopłodów, osiągane przez gospodarstwa indywidualne na obszarze gminy, przedstawia poniższa tabela (średnie plony w decytonach z 1 ha):

Rok	2000	2001	2002	2003
Zboża ogółem	27,61	25,93	29,43	30
- pszenica ozima	30	32	32	35
- pszenica jara	27	22	28	31
- żyto	25	26	25	27
- jęczmień ozimy	28	27	35	30
- jęczmień jary	28	18	29	30

Rok	2000	2001	2002	2003
- owies	24	20	28	30
- pszenżyto	30	32	32	32
- mieszanki zbożowe	25	19	28	30
Ziemniaki	205	200	180	180
Buraki cukrowe	320	0	0	0
Rzepak i rzepik	21	22,66	23	27
Rośliny strączkowe	35	30	25	25
Kukurydza	480	450	450	600
Rośliny okopowe pastewne	600	600	600	500

Źródło: Plan Rozwoju Lokalnego Gminy i Miasta Susz

Zauważalny jest sukcesywny wzrost plonów otrzymywanych z 1 ha upraw, zarówno jeżeli chodzi o zboża, jak i pozostałe uprawy (z wyjątkiem jęczmienia ozimego i roślin okopowych pastewnych). Największy wzrost widać w przypadku rzepaku, rzepiku i kukurydzy, a wśród zbóż – mieszanek, pszenicy jarej, owsa i żyta.

Chów zwierząt jest drugim ważnym kierunkiem produkcji rolnej. Ilość zwierząt gospodarskich (w sztukach) w latach 1999-2002 przedstawia poniższa tabela:

Rok	1999	2000	2001	2002
Bydło ogółem	3.512	3.580	3.280	3.055
Trzoda chlewna	18.981	18.622	13.320	12.142
Owce	406	400	400	300
Konie	204	208	191	191

Źródło: Plan Rozwoju Lokalnego Gminy i Miasta Susz

Zdecydowanie dominującym gatunkiem jest trzoda chlewna. Od roku 2001 zauważyć można znaczny spadek łącznej ilości hodowanych sztuk, co spowodowane zostało występowaniem zjawiska tzw. „świńskich dołków”. Zjawisko to przekłada się na wahania wskaźnika obsady trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych, który przykładowo wynosił: 66 sztuk w roku 1994, 171 sztuk w roku 1998 i 81 sztuk w roku 2002. Mniejszą rolę w produkcji zwierzęcej odgrywa hodowla bydła, którego liczebność zanotowała nieznaczny, choć zauważalny spadek od roku 2000. Na stabilnym poziomie utrzymywała się liczba hodowanych w gminie koni.

Oprócz podmiotów bezpośrednio zajmujących się produkcją rolną, z rolnictwem związane są również podmioty gospodarcze działające w jego otoczeniu. Podmioty te można podzielić na dwie zasadnicze grupy. Pierwszą stanowi obsługa rolnictwa, m.in. dystrybucja paliw, nawozów i materiałów do produkcji rolnej, naprawa i konserwacja maszyn i urządzeń rolniczych, a także księgowość i ubezpieczenia, natomiast druga grupa to przetwórstwo rolno-spożywcze. Wybrane podmioty, funkcjonujące w otoczeniu rolnictwa, prezentuje tabela:

Podmiot i miejsce działalności	Rodzaj prowadzonej działalności
„Agrolok” Sp. z o.o., Susz	dystrybucja nawozów mineralnych, środków ochrony roślin, komponentów do produkcji pasz
„SBP Pasze” Sp. z o.o., Susz	produkcja pasz i koncentratów paszowych
„Ziarn-Pol” Sp. z o.o., Dąbrówka	skup zboża i rzepaku oraz usługi w zakresie suszenia
Gorzelnia Zygmunt Cichoń, Jawty Wielkie	skup i przetwórstwo ziemniaków i zboża
Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska, Susz	skup mleka oraz produkcja wyrobów mleczarskich
Piekarnia Eugeniusz Dwórnik, Susz	produkcja wyrobów piekarniczych i cukierniczych
„Rolmax” Sp. z o.o., Susz	produkcja żywności mrożonej
Masarnia „MATIS” Sp. z o.o., Różnowo	produkcja wyrobów masarskich
„Wars-Pol” Sp. z o.o., Emilanowo	przetwórstwo mięsa drobiowego
„INDOR” Sp. z o.o., Różnowo	przetwórstwo drobiu

Źródło: Urząd Gminy i Miasta Susz, Plan Rozwoju Lokalnego Gminy i Miasta Susz

Ta grupa podmiotów gospodarczych posiada rezerwy rozwojowe, związane m.in. z rozwojem produkcji rolnej w gminie oraz obsługą produkcji rolnej w gminach sąsiednich.

Leśnictwo i jego otoczenie

Niemal jedna trzecią powierzchni gminy stanowią grunty leśne. Najważniejsze dane dotyczące ich powierzchni i struktury własnościowej w latach 2003-2006 przedstawia tabela:

Stan w dniu 31.XII.	Powierzchnia gruntów leśnych (ha)							Lesistość w %
	ogółem	w tym lasy	z ogółem publiczne					
			razem	własność Skarbu Państw a	w zarządzie Lasów Państwowy ch	w zasobie Agencji Nieruchomości Rolnych	własność gminna	
2003	7936,9	7707,9	7838,9	7835,4	7771,4	64,0	3,5	29,8
2004	7941,3	7712,5	7843,3	7837,3	7789,3	48,0	6,0	29,8
2005	8001,2	7800,7	7838,2	7832,2	7785,2	47,0	6,0	30,1
2006	8055,3	7852,9	7850,4	7845,4	7799,4	46,0	5,0	30,3

Źródło: Urząd Statystyczny w Olsztynie

W analizowanym okresie, w szczególności od roku 2004, powierzchnia gruntów leśnych systematycznie wzrastała dzięki zalesieniom, głównie gruntów rolnych klas V i VI. Wielkość zalesień wyniosła przykładowo 59,8 ha w roku 2003, 34,7 ha w roku 2005 i 93,4 ha w roku 2006, a dokonywano ich m.in. w ramach Programu Zwiększania Lesistości Pojezierza Iławsko-Ostródzkiego, finansowanego przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Potencjał do dalszych zalesień szacowany

był w 2004 r. na około 2000 ha gruntów klas V i VI. Większość gruntów leśnych należy do Skarbu Państwa i jest w zarządzie Lasów Państwowych (około 97%) w administracji Nadleśnictwa Susz. W pozostałej części przeważa własność prywatna.

Lasy prywatne, znajdujące się na obszarze gminy, dostarczały w latach 1996-2007 następującą ilość drewna:

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Pozyskane drewno (grubizna) w m ³	20	13	76	80	37	39	15	71	67	41	33	71

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

W poszczególnych latach wielkość pozyskanego drewna ulegała dość znacznym wahaniom, jednakże w okresie wieloletnim zawiera się w tym samym przedziale. Ze względu na objęcie lasów na obszarze gminy licznymi formami ochrony przyrody (park krajobrazowy, obszar Natura 2000, rezerваты), funkcja produkcyjna lasów, zwłaszcza tych stanowiących własność Skarbu Państwa, jest częściowo ograniczona.

Produkcja leśna, podobnie jak produkcja rolna, również stymuluje rozwój podmiotów gospodarczych w swoim otoczeniu, głównie w zakresie przetwórstwa drzewnego, jednakże działalność taka jest związana z obsługą szerszego obszaru niż w przypadku firm z otoczenia rolnictwa, z uwagi na skalę produkcji leśnej. Wybrane podmioty z tej grupy prezentuje tabela:

Podmiot i miejsce działalności	Rodzaj prowadzonej działalności
Tartak „Kaszub”, Susz	produkcja tarcicy liściastej i iglastej
„Jagram-Pro” S.A., Susz	produkcja drewnianych elementów meblowych, ogrodowych i konstrukcyjnych
„Drewnosyl”, Susz	produkcja drewnianych wyrobów ogrodowych
„Markop”, Babięty Wielkie	produkcja drewnianych drzwi, skrzyń i opakowań
„Jurkop” S.C., Olbrachtówko	produkcja drewnianej stolarki budowlanej

Źródło: Urząd Gminy i Miasta Susz, Plan Rozwoju Lokalnego Gminy i Miasta Susz

Ta grupa podmiotów gospodarczych posiada pewne możliwości rozwojowe, związane z dość dużą lesistością regionu. Lasy mogą być także wykorzystywane dla potrzeb zbieractwa runa leśnego i łowiectwa, a produkty pozyskiwane z tej działalności, nie tylko z obszaru gminy podobnie jak w przypadku drewna, mogą stanowić bazę dla rozwoju kolejnych podmiotów zajmujących się przetwórstwem. Działalność związana z lasami, w tym pozyskiwanie drewna, posiada jednak

częściowe ograniczenia wynikające z ustanowionych na obszarze gminy form ochrony przyrody.

Turystyka

Środowisko naturalne gminy posiada duży potencjał dla rozwoju turystyki jako jednej z gałęzi uzupełniających strukturę gospodarczą. Na potencjał środowiska naturalnego składa się położenie gminy w obszarze Pojezierza Iławskiego, w tym usytuowane w jej granicach jeziora oraz znajdujące się w pobliżu najdłuższe jezioro rynnowe w Polsce – Jezioro Jeziorak, a także lasy wchodzące w skład Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego. Czynnikiem decydującym o potencjale środowiska naturalnego jest stan czystości jego poszczególnych składników. O ile w przypadku powietrza sytuacja na terenie gminy jest bardziej korzystna, o tyle w przypadku wód, m.in. jezior, wymaga jeszcze poprawy. Uwarunkowania wynikające ze stanu wód powierzchniowych są określone w rozdziale II.3.

Środowisko kulturowe gminy również posiada spory potencjał dla rozwoju turystyki. Na obszarze gminy znajdują się m.in. dawne rezydencje związane z ziemiaństwem pruskim, zabytkowa architektura sakralna i średniowieczne grodziska. Do ciekawszych miejscowości pod względem turystycznym należą:

- Bałoszyce z osiemnastowiecznym pałacem – repliką zamku Babelsberg w Poczdamie, mieszczącym hotel i restaurację,
- Kamieniec z ruinami późnobarokowego pałacu, największego na terenie dawnych Prus, zwanego niegdyś Wersalem Królestwa Pruskiego,
- Januszewo z ruinami pałacu i pozostałością zabudowań folwarcznych.

Miasto Susz posiada atrakcyjny, powiązany z Jeziorem Suskim, dawny układ urbanistyczny, wymagający jednak jeszcze działań z zakresu rewitalizacji. Ponadto w gminach sąsiednich również znajdują się atrakcyjne obiekty zabytkowe.

Czynnikiem warunkującym wykorzystanie potencjału środowiska jest infrastruktura turystyczna gminy. Baza noclegowa obejmuje hotel w Bałoszycach, zajazd w Różnowie, gospodarstwa agroturystyczne oraz dwa pola namiotowe i wymaga dalszego powiększania dla lepszego wykorzystania potencjału turystycznego gminy i jej otoczenia. Oprócz samej bazy noclegowej niezbędne jest także rozwijanie i uatrakcyjnianie sieci szlaków turystycznych, pieszych i rowerowych, a także tworzenie odpowiednio wyposażonych miejsc postoju. Przez

obszar gminy przebiega pieszy Szlak Napoleoński, związany z pobytem Napoleona w 1807 roku w pałacu w Kamieńcu, oraz cztery szlaki rowerowe, o długości w granicach gminy 61 km, wchodzące w skład systemu tras rowerowych Pojezierza Iławskiego.

Wykorzystanie innych zasobów naturalnych, w tym odnawialnych źródeł energii

Znajdujące się na obszarze gminy złoża kopalin, w tym udokumentowane zasoby surowców ilastych ceramiki budowlanej, nie są duże i ich wykorzystanie może mieć charakter lokalny. Uwarunkowania wynikające z występowania tych złóż określone są w rozdziale II.3.

Warunki klimatyczne gminy, w tym w szczególności wiejące na jej obszarze wiatry, umożliwiają wykorzystanie siły wiatru do produkcji energii elektrycznej. Jej produkcja wymaga sytuowania na obszarze gminy masztów elektrowni wiatrowych, z uwzględnieniem zasad ochrony przyrody, a w szczególności ochrony obszarów Natura 2000. Uwarunkowania wynikające z ochrony tych obszarów określone są w rozdziale II.3.

Pozostała działalność gospodarcza

Na obszarze gminy działają także podmioty gospodarcze nie powiązane bezpośrednio z rolnictwem, leśnictwem, turystyką czy wykorzystaniem innych zasobów naturalnych gminy. Podmioty z tej grupy reprezentują różne branże, a wybrane przykłady przedstawia tabela:

Podmiot i miejsce działalności	Rodzaj prowadzonej działalności
„INCO-VERITAS” S.A., Susz	produkcja chemii gospodarczej, nawozów ogrodniczych
„DRAGON GAZ” Sp. z o.o., Redaki	rozlewnia gazu płynnego
„AMEX-BĄCZEK” S.J., Falknowo	produkcja stolarki budowlanej, bram i ogrodzeń
„CHRIS”, Susz	produkcja garniturów

Źródło: Urząd Gminy i Miasta Susz, Plan Rozwoju Lokalnego Gminy i Miasta Susz

Funkcjonowanie takich podmiotów, poza najmniejszymi, wiąże się z obsługą dużo szerszego obszaru niż gmina, ze względu na jej typowo rolniczy charakter i mały potencjał lokalnego rynku. Dla rozwoju takich podmiotów, a zwłaszcza pozyskiwania nowych inwestycji, ważne są zatem dobre powiązania komunikacyjne, co najmniej z

obszarem okolicznych powiatów, ale również z obszarem o skali regionalnej, a nawet większym. Powiązania te są oczywiście istotne również dla rozwoju branż omawianych wcześniej, a szczególnie turystyki.

Pierwszy poziom ośrodków, z którymi gmina, planując rozwój gospodarczy, powinna mieć dobre połączenia, stanowią ośrodki subregionalne, tj. miasta będące stolicami powiatów, ale swoim potencjałem oddziałujące na większy obszar. Do najbliższych ośrodków tej rangi w otoczeniu gminy można zaliczyć m.in.:

- na kierunku południowo-wschodnim – odległą od Susza o 22 km Iławę, stolicę powiatu, z którą gmina połączona jest drogą wojewódzką,
- na kierunku zachodnim – odległy od Susza o 31 km Kwidzyn w sąsiednim województwie pomorskim, z którym gmina połączona jest drogą wojewódzką,
- na kierunku północnym – odległy od Susza o 50 km Malbork w sąsiednim województwie pomorskim, z którym gmina połączona jest drogą wojewódzką.

Przy takich odległościach połączenia drogami wojewódzkimi można uznać za wystarczające, jeżeli drogi te będą posiadać właściwe parametry, z czym wiąże się m.in. budowa obwodnic.

Oprócz dróg wojewódzkich, z Susza wybiega również droga powiatowa w kierunku południowo-zachodnim do Kisielic, łącząca się z drogą krajową do Grudziądza. Odległość do tego dużego ośrodka miejskiego, położonego w województwie kujawsko-pomorskim, wynosi około 60 km. Przy tej odległości niezbędne są dobre parametry ww. drogi powiatowej, aby móc zapewnić w miarę szybkie połączenie. Dodatkowo trzeba podkreślić, że Grudziądz leży przy prowadzącej z Gdańska autostradzie A-1, która pobiegnie stąd dalej na południe przez Toruń, Łódź i Górny Śląsk do granicy z Republiką Czeską, a jednocześnie będzie się tutaj odgałęziać od niej droga ekspresowa S-5, biegnąca w kierunku południowo-zachodnim przez Bydgoszcz do Poznania i dalej Wrocławia. W obu tych ostatnich miastach droga S-5 łączyć się będzie odpowiednio z autostradami A-2 i A-4, wiodącymi do granicy z Republiką Federalną Niemiec i częściowo już zrealizowanymi. Tym samym grudziądzki węzeł trasy A-1 zapewni wygodne połączenie z siecią autostrad zachodnioeuropejskich. Ponieważ przyjmuje się, że autostrady stymulują rozwój gospodarczy przeciętnie w pasie około 50 km od swojego przebiegu, to w przypadku gminy Susz, odległej od węzła o 60 km, wykorzystanie autostrady jako szansy dla pozyskania inwestycji wspierających gospodarkę gminy, np. logistycznych, uzależnione będzie od jakości połączenia, na

które składa się droga powiatowa do Kisielic. Należy przy tym podkreślić, iż działania inwestycyjne w zakresie sieci drogowej winny się odbywać z uwzględnieniem zasad ochrony przyrody, a zwłaszcza ochrony obszaru Natura 2000 „Aleje Pojezierza Iławskiego”. Uwarunkowania wynikające z ochrony tego obszaru określone są w rozdziale II.3.

Odległość miasta Susz od dużych ośrodków miejskich północnej części Polski wynosi: od Elbląga 74 km, od Olsztyna – stolicy województwa – 95 km, a od Gdańska – stolicy sąsiedniego województwa pomorskiego – 100 km. Odległości te, w powiązaniu z odległością od ww. dróg A-1 i S-5, stwarzają szanse dla lokalizacji nowych inwestycji, przy czym jest to zawsze uzależnione od stanu powiązań komunikacyjnych. W przypadku powyższych miast, połączenia z nimi realizowane są zasadniczo przez drogi wojewódzkie do miast powiatowych i dalej drogi krajowe, stąd uwarunkowania w tym zakresie są podobne jak dla powiązań z ośrodkami subregionalnymi. Szczegółowe uwarunkowania wynikające ze stanu systemów komunikacji określone są w rozdziale II.13.

8. Uwarunkowania wynikające ze stanu prawnego gruntów.

Na obszarze gminy, na ogólną powierzchnię 25905 ha, w 2007 r. grunty komunalne, tworzące gminny zasób nieruchomości, obejmowały 554 ha, tj. 2,1% powierzchni gminy, co daje wskaźnik zbliżony do średniej powiatu iławskiego (2,3%) i województwa warmińsko-mazurskiego (2,2%). Ponadto, oprócz gruntów tworzących zasób nieruchomości, na obszarze gminy było 25 ha gruntów będących jej własnością i oddanych w użytkowanie wieczyste.

Struktura własności dominujących na obszarze gminy gruntów rolnych i leśnych opisana jest w rozdziale II.7.

9. Uwarunkowania wynikające z występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych.

Na obszarze gminy do obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych zaliczają się:

- formy ochrony przyrody, chronione na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,

- lasy ochronne, chronione na podstawie ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach oraz ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych,
- obiekty wpisane do rejestru zabytków archeologicznych i wpisane do rejestru zabytków nieruchomych, chronione na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- obszary szczególnego zagrożenia powodzią, chronione na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo Wodne.

Uwarunkowania wynikające z występowania form ochrony przyrody oraz lasów ochronnych określone są w rozdziale II.3, uwarunkowania wynikające z występowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków określone są w rozdziale II.4, a uwarunkowania wynikające z występowania obszarów *szczególnego* zagrożenia powodzią oraz z wymagań dotyczących ochrony przeciwpowodziowej określone są w rozdziałach II.6 i II.15.

Odrębnym zagadnieniem jest ochrona gruntów rolnych i leśnych, w tym ograniczanie przeznaczania ich na cele nierolnicze i nieleśne, realizowana na podstawie ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych, na zasadach w tej ustawie określonych.

10. Uwarunkowania wynikające z występowania obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych.

Na terenie gminy nie występują obszary naturalnych zagrożeń geologicznych.

11. Uwarunkowania wynikające z występowania udokumentowanych złóż kopalin oraz zasobów wód podziemnych.

Na obszarze gminy znajdują się udokumentowane złoża „Lipowo Duże”, „Lipowo II” i „Ulnowo”, których dane przedstawia poniższa tabela:

<i>Nazwa złoża, miejscowość</i>	<i>Rodzaj kopaliny</i>	<i>Stan zagospodarowania</i>	<i>Powierzchnia złoża (ha)</i>	<i>Kierunek rekultywacji</i>
<i>Lipowo Duże Lubnowy Wielkie</i>	<i>Surowce ilaste ceramiki budowlanej</i>	<i>Eksploracja zaniechana</i>	<i>2,37</i>	<i>Rolniczy</i>
<i>Lipowo II Lubnowy Wielkie</i>	<i>Surowce ilaste ceramiki budowlanej</i>	<i>Złoże rozpoznane wstępnie</i>	<i>25,31</i>	<i>Rolniczy</i>
<i>Ulnowo</i>	<i>Kruszywa naturalne</i>	<i>Złoże zagospodarowane</i>	<i>0,48</i>	<i>Rolniczo-leśny</i>

Na obszarze tych złóż wskazane jest ograniczenie zainwestowania trwałego, w tym sieci infrastruktury technicznej.

Gmina leży na obszarze Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) Nr 210 „Iława”. Jest to zbiornik międzymorenowy wieku czwartorzędowego, o średniej głębokości ujęć od 5 do 30 m p.p.t., dla którego oszacowano zasoby dyspozycyjne w wysokości 180 tys. m³/dobę. W 1996 r. Przedsiębiorstwo Hydrogeologiczne w Gdańsku wykonało dokumentację hydrogeologiczną zbiornika, zatwierdzoną decyzją Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 czerwca 1998 r. Dokumentacja zawiera charakterystykę hydrogeologiczną zbiornika i propozycje wprowadzenia zakazów na obszarach ochronnych. Obszary ochronne GZWP 210 dzieli się na obszary ochronne oraz obszary o zaostrzonych rygorach. Na obszarze ochronnym proponuje się wprowadzić następujące zakazy:

- lokalizowania wysypisk komunalnych i wylewisk nie zabezpieczonych przed przenikaniem do podłoża substancji szkodliwych dla środowiska,
- lokalizowania wysypisk i składowisk odpadów niebezpiecznych dla środowiska,
- lokalizowania baz i składów prowadzących przeładunek i dystrybucję produktów ropopochodnych i innych substancji niebezpiecznych,
- prowadzenia rurociągów transportujących substancje niebezpieczne dla środowiska,
- zrzutu ścieków sanitarnych, technologicznych, przemysłowych do gruntu lub wód powierzchniowych bez oczyszczenia,
- lokalizowania wielkich ferm hodowlanych prowadzących bezściółkowy chów zwierząt oraz innych obiektów szczególnie niebezpiecznych dla środowiska (np. rafinerie, zakłady chemiczne).

Na obszarach o zaostrzonych rygorach dodatkowo proponuje się wprowadzić zakazy:

- lokalizowania wysypisk i wylewisk odpadów komunalnych, przemysłowych i innych, zrzutu ścieków sanitarnych, przemysłowych, technologicznych i innych do gruntu lub wód powierzchniowych,
- magazynowania i składowania odpadów oraz substancji niebezpiecznych bez utwardzonego podłoża i izolacji wykluczającej możliwość przenikania zanieczyszczeń do gruntu,

- eksploatacji surowców mineralnych powodujących powstanie lejów depresyjnych.

12. Uwarunkowania wynikające z występowania terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych.

Na obszarze gminy wyznaczony był obszar i teren górniczy „Lipowo Duże”, obejmujący złożę surowców ilastych ceramiki budowlanej, służące cegielni w Lubnowach Wielkich. Obszar ten został zniesiony. Obecnie obszar i teren górniczy posiada jedynie złożę „Ulnowo”.

13. Uwarunkowania wynikające ze stanu systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopnia uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami.

Komunikacja drogowa

Na obszarze gminy sieć dróg publicznych obejmuje drogi wojewódzkie, drogi powiatowe i drogi gminne, liczące łącznie 247 km długości.

Drogi wojewódzkie liczą na obszarze gminy 32 km długości i obejmują odcinki następujących dróg:

- droga nr 515 Malbork – Susz, przebiegająca w mieście Susz ulicą Pieniężnego,
- droga nr 520 Prabuty – Kamieniec,
- droga nr 521 Kwidzyn – Iława, przebiegająca w mieście Susz ulicami Prabucką (odcinek do ulicy Kajki), Kajki i Iławską (odcinek od ulicy Kajki).

Wszystkie drogi wojewódzkie posiadają nawierzchnię twardą.

Drogi powiatowe na obszarze gminy liczą 97,7 km długości i obejmują następujące drogi względnie ich odcinki:

- droga nr 1311N Kamieniec – Bądze,
- droga nr 1295N Kamieniec – Ulnowo,
- droga nr 1307N Susz – Gostyczyn,
- droga nr 1309N Brusiny – Chełmżyca,
- droga nr 1297N Różanka – Babięty,
- droga nr 1200N Kołodzieje – Babięty,
- droga nr 1910N Susz – Kisielice,

- droga nr 1289N Susz – Krzywiec,
- droga nr 1275N Bronowo – Rożnowo,
- droga nr 1275N Obrzynowo – Bronowo,
- droga nr 1277N Jawty Wlk. – Susz,
- droga nr 1281N Bałoszyce – Limża,
- droga nr 1277N Grodziec – Jawty,

a w mieście Susz ulice Koszarowa, Leśna, Piastowska, Piaskowa, Prabucka (od ul. Kajki ul Słowiańskiej).

Drogi gminne liczą 51 km długości (z tego 5 km w mieście). Wśród dróg gminnych jest 11,5 km (z tego 3,8 km w mieście) dróg o nawierzchni twardej, 14,4 km (z tego 0,9 km w mieście) dróg o nawierzchni ulepszonej oraz 24,5 km dróg o nawierzchni gruntowej, przy czym obecnie drogi te są przedmiotem działań modernizacyjnych, realizowanych m.in. przy wykorzystaniu funduszy unijnych.

Wzrastające natężenie ruchu samochodowego, związane ze wzrostem wskaźnika motoryzacji, jest szczególnie odczuwalne na drogach wojewódzkich, a zwłaszcza w ciągu drogi nr 521 Kwidzyn – Iława. Drogi te winny posiadać docelowo klasę główną (G), natomiast pozostałe drogi układu podstawowego (tj. większość dróg powiatowych) klasę zbiorczą (Z). Szczególną uwagę należy zwrócić na zapewnienie właściwych parametrów dla drogi powiatowej Susz – Kisielice, zgodnie z uwarunkowaniami określonymi w rozdziale II.7. Osobną kwestią jest przebieg dróg, zwłaszcza wojewódzkich, które obecnie prowadzą przez centrum miasta Susz, co jest uciążliwe dla jego mieszkańców, a sytuacja będzie ulegać dalszemu pogorszeniu wraz ze wzrostem natężenia ruchu. Rozwiązanie tej sytuacji wymaga budowy obwodnicy. Należy jednocześnie podkreślić, że działania inwestycyjne w zakresie sieci drogowej winny się odbywać z uwzględnieniem zasad ochrony przyrody, a zwłaszcza ochrony obszaru Natura 2000 „Aleje Pojezierza Iławskiego”. Wskazane jest, aby podczas opracowywania dokumentów szczegółowych (m.in. projektów budowlanych) rozpatrywać wszystkie dostępne warianty i możliwości modernizacji dróg, minimalizujące potencjalny wpływ na chronione siedliska.

Komunikacja kolejowa

Przez obszar gminy przebiega dwutorowa, zelektryfikowana magistralna linia kolejowa Warszawa – Gdańsk. Ruch pociągów, zarówno pasażerskich, jak i

towarowych, jest bardzo intensywny, jednakże na obszarze gminy ma on przede wszystkim charakter tranzytowy. Na istniejących stacjach (Susz i Redaki) zatrzymują się niemal wyłącznie regionalne pociągi osobowe obsługujące odcinek Iława – Malbork, stąd połączenie z innymi miastami w Polsce (Warszawa, Gdańsk, Olsztyn) jest możliwe, poza nielicznymi wyjątkami, tylko poprzez przesiadki w węzłach Iława i Malbork. W zakresie obsługi ruchu towarowego na obu stacjach znajdują się tory ogólne, a ponadto wyprowadzone są dwie bocznice – ze stacji Susz do zakładów „INCO-VERITAS”, a ze stacji Redaki do rozlewni gazu płynnego.

Istniejąca linia kolejowa, stanowiąca fragment międzynarodowego ciągu E-65 Gdańsk – Iława – Warszawa – Zebrzydowice, jest przewidziana do kompleksowej przebudowy do docelowej prędkości 160 km/h. Jednocześnie należy podkreślić, że w ramach przebudowy należy uwzględnić działania minimalizujące potencjalny wpływ na faunę przez zastosowanie odpowiednich rozwiązań technicznych.

Zaopatrzenie w wodę

Na obszarze gminy długość sieci wodociągowej wynosi 173,5 km, w tym 138,5 km sieci magistralnej oraz 35 km sieci rozdzielczej. Stopień zwodociągowania na terenie miasta wynosi 98%, a na terenach wiejskich 87%. Większość miejscowości w gminie posiada wodociąg (nie mają tylko osady Leśne, Stawiec i Dolina).

Na terenie gminy znajduje się 9 ujęć wody uzdatnianej. Dobowa zdolność produkcyjna ujęć wody wynosi 1,6 tys. m³. Źródłem wody pitnej na terenie Gminy i Miasta Susz są wody podziemne. Istniejące urządzenia wodociągowe obejmowały:

- w mieście Susz – 3 studnie do poboru wód podziemnych o wydajności 1200 m³/d,
- w Jawtach Małych i Ulnowie – po 1 studni o wydajności 480 m³/d;
- w Januszewie, Lubnowach Wielkich, Falknowie i Redakach – po 2 studnie o wydajności 480 m³/d.

Zużycie wody wynosi średnio 57 l/m/d, a stopień wykorzystania zdolności produkcyjnej ujęć wody wynosi 65%. Stacje uzdatniania wody znajdują się w Suszu, Bałszycach, Rudnikach, Bronowie i Kamieńcu. Obecnie sieć wodociągowa jest przedmiotem działań modernizacyjnych, realizowanych m.in. przy wykorzystaniu funduszy unijnych.

Odprowadzenie ścieków

Na obszarze gminy długość sieci kanalizacyjnej wynosi 33,7 km, w tym 3,5 km sieci ogólnospławnej oraz 30, 2 km sieci rozdzielczej. Miasto Susz skanalizowane jest w 98 %, a gmina w 65 %. Na obszarze gminy Susz znajduje się jedna biologiczno-chemiczna oczyszczalnia ścieków, której przepustowość wynosi 1260 m³ na dobę. Pozostałe, stare oczyszczalnie w gminie były sukcesywnie wyłączane z eksploatacji, a ścieki kierowane na oczyszczalnię w Suszu. Oczyszczalnia ta przyjmuje ścieki od około 55% mieszkańców gminy. Odbiornikiem oczyszczonych ścieków jest rów melioracyjny, a następnie rzeka Liwa. Sieć kanalizacyjna jest obecnie przedmiotem działań modernizacyjnych, realizowanych m.in. przy wykorzystaniu funduszy unijnych. W gminie Rozporządzeniem nr 30 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 16 maja 2006 r. wyznaczono aglomerację Susz o równoważnej liczbie mieszkańców 7800. Krajowy Program Oczyszczania Ścieków wyznacza datę realizacji w/w aglomeracji.

Zaopatrzenie w energię elektryczną

Gmina Susz zasilana jest w energię elektryczną za pośrednictwem linii wysokiego napięcia 110 kV, biegnącej poprzez Lubnowy Małe, Lubnowy Wielkie, Dąbrówkę, Susz, Emilianowo i Jakubowo Kisielickie. W Suszu znajduje się Główny Punkt Zasilania (GPZ), w których następuje transformacja wysokiego napięcia 110 kV na napięcie średnie 15 kV. Transformacja napięcia z 15 kV na 0,4 kV odbywa się w stacjach transformatorowych, rozmieszczonych na obszarze całej gminy (113 stacji). Energia elektryczna dostarczana jest do odbiorców siecią średniego (ok. 182 km) i niskiego (ok. 140 km) napięcia, którą tworzą głównie linie napowietrzne. Ok. 30% sieci stanowią linie podziemne – kablowe.

Ponadto na terenie gminy występują sprzyjające czynniki atmosferyczne dla pozyskiwania energii elektrycznej z siły wiatru. Jej produkcja wymaga sytuowania na obszarze gminy masztów elektrowni wiatrowych, z uwzględnieniem zasad ochrony przyrody, a w szczególności ochrony obszarów Natura 2000.

Zaopatrzenie w paliwa gazowe

Na obszarze gminy przebiega gazociąg *wysokiego ciśnienia* z kierunku Grudziądz do miasta Susz. W mieście Susz znajduje się jedna stacja redukcyjno-pomiarowa *wysokiego ciśnienia* o przepustowości 2000 m³/h, której zadaniem jest redukcja ciśnienia wysokiego do ciśnienia średniego, oraz dwie stacje redukcyjno-pomiarowe *średniego ciśnienia* o przepustowości 650 i 600 m³/h, których zadaniem jest redukcja ciśnienia średniego, doprowadzanego ze stacji I stopnia, do ciśnienia niskiego, a następnie rozprowadzenie gazu siecią niskiego ciśnienia do odbiorców. Miasto Susz jest zgazyfikowane w 90%, natomiast tereny wiejskie nie są zgazyfikowane – ich mieszkańcy korzystają z gazu propan-butan.

Zaopatrzenie w ciepło

Na obszarze gminy źródłem ciepła są kotłownie gminne, zakładowe i osiedlowe oraz paleniska indywidualne. Na terenie miasta Susz znajduje się 2500 m sieci ciepłowniczej, z której korzysta około 22% mieszkańców, natomiast na terenach wiejskich (Kamieniec, Ulnowo i Bałszyce) znajduje się 2000 m sieci ciepłowniczej, z której korzysta około 26% mieszkańców. Istniejące źródła ciepła systematycznie odchodzą od opalania węglem kamiennym i przechodzą na opalanie olejem opałowym, drewnem lub gazem. Ograniczeniem w tym zakresie na terenach wiejskich jest brak ich zgazyfikowania.

Telekomunikacja

Utrzymanie i rozwój sieci telekomunikacyjnych na obszarze gminy, zarówno telefonii stacjonarnej, jak i komórkowej, należy do zadań odpowiednich gestorów. Na terenie gminy istnieje kilka stacji bazowych telefonii komórkowych, usytuowanych m.in. w Suszu (ulice Kopernika i Kościelna) oraz w Różance, Emilianowie, Karolewie i Ulnowie, które swoim zasięgiem obsługują teren całej gminy.

Gospodarka odpadami

Na obszarze gminy do roku 2006 funkcjonowało składowisko odpadów w Suszu, usytuowane po wschodniej stronie miasta. Jego eksploatacja została zakończona i obecnie wymaga ono przeprowadzenia specjalistycznej rekultywacji.

Odpady z gminy wywożone są poza jej obszar, zgodnie z przyjętym założeniem, iż docelowo podstawą gospodarki odpadami powinny stać się specjalistyczne zakłady zagospodarowania odpadów. Zgodnie z raportem Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, selektywna zbiórka odpadów objęła w gminie 41,21 Mg odpadów.

Odrębnym zagadnieniem są stare i nielegalne wysypiska śmieci, usytuowane na obszarze gminy m.in. w dołach powyrobowiskowych. Składowiska te, stanowiące zagrożenie dla wód gruntowych i powinny być zlikwidowane.

Gmina posiada opracowany w maju 2004 r., zgodnie z wymaganiami ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 39, poz. 251), „Plan Gospodarki Odpadami dla Miasta i Gminy Susz”.

14. Uwarunkowania wynikające z planu zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego i zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego został zatwierdzony uchwałą Nr XXXII/505/02 Sejmiku Województwa Warmińsko – Mazurskiego z dnia 12 lutego 2002 roku. Ustalenia tego planu, w zakresie istotnym dla zagospodarowania przestrzennego gminy Susz, są przedstawione poniżej.

Nadrzędnym celem zagospodarowania przestrzennego województwa, przyjętym przez plan, jest ukształtowanie jego rozwoju przestrzennego tak, by było to atrakcyjne, przyjazne i wyjątkowe miejsce zamieszkania, wypoczynku oraz rozwoju społeczno-gospodarczego w kraju i Europie. Na cel ten składają się cztery cele generalne.

Pierwszy z celów generalnych to kształtowanie struktur przestrzennych województwa zapewniających spójność regionu i likwidację dysproporcji rozwoju społeczno-gospodarczego oraz uwzględniających zasady zrównoważonego rozwoju. Na realizację tego celu składają się: poprawa powiązań komunikacyjnych z krajem i Europą przez rozbudowę i modernizację nadrzędnych systemów transportowych i przejść granicznych, modernizacja systemów transportowych podstawowych dla

funkcjonowania województwa, poprawa warunków zasilania w gaz ziemny i energię elektryczną przez rozbudowę systemów infrastruktury technicznej, poprawa warunków życia ludności poprzez zapewnienie odpowiedniej jakości i ilości infrastruktury technicznej oraz wspieranie rozwoju miast małych i średnich poprzez podwyższanie standardu infrastruktury technicznej i społecznej.

Drugi cel generalny to podnoszenie konkurencyjności, innowacyjności i atrakcyjności regionu. Na realizację tego celu składają się: tworzenie warunków do rozwoju atrakcyjnych w skali kraju i Europy ofert turystycznych przy wykorzystaniu istniejących potencjałów, podniesienie standardu i atrakcyjności oraz rozbudowa zainwestowania turystycznego, zwiększenie dostępności dla celów gospodarczych i turystycznych istniejących szlaków wodnych, utworzenie w ośrodkach obsługi tworzących sieć osadniczą systemu instytucji i jednostek wspierających rozwój gospodarczy, przystosowanie rolnictwa do funkcjonowania w standardach międzynarodowych z wykorzystaniem predyspozycji regionalnych, wykorzystanie potencjału zawartego w warunkach przyrodniczych do produkcji żywności wysokiej jakości, aktywizacja terenów wiejskich przez tworzenie warunków do rozwoju kierunków alternatywnych dla rolnictwa usług i przedsiębiorczości, zwiększenie dostępności do usług dla ludności i obsługi przedsiębiorczości, zwiększenie liczby miejsc pracy poprzez rozwój przedsiębiorczości zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw przy zastosowaniu innowacyjności i transferu nowych technologii przyjaznych dla środowiska oraz tworzenie warunków dogodnej lokalizacji inwestycji „wysokich technologii” w ogniwach sieci osadniczej.

Trzeci cel generalny to ochrona i racjonalne kształtowanie środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego. Na realizację tego celu składają się: zachowanie równowagi przyrodniczej w środowisku naturalnym, ochrona walorów i warunków funkcjonowania oraz ciągłości przestrzennej systemów ekologicznych, ochrona jakości i zasobów wód powierzchniowych i podziemnych dla celów rozwoju społeczno-gospodarczego oraz zabezpieczenia zasobów wód w niezmiennym stanie dla przyszłych pokoleń, powiększanie świadomości ekologicznej społeczeństwa między innymi poprzez stwarzanie warunków do bezpośredniego kontaktu ze środowiskiem na terenach o wysokich walorach przyrodniczych, zwiększenie lesistości regionu w celu utrzymania ciągłości systemów ekologicznych oraz zagospodarowania gruntów mało przydatnych dla rolnictwa, ochrona walorów krajobrazowych obszarów wiejskich z uwzględnieniem zachowania ich wysokiego

stopnia naturalności, utrzymanie tożsamości kulturowej regionu przez zachowanie istniejących wartości kulturowych, kształtowanie ładu przestrzennego w systemach osadniczych w celu tworzenia harmonijnego krajobrazu współczesnego oraz ochrona przestrzeni nie zurbanizowanej przed chaotyczną zabudową niszczącą walory krajobrazowe.

Czwarty cel generalny to podnoszenie bezpieczeństwa państwa, na co składa się zachowanie w zagospodarowaniu przestrzennym warunków niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania systemu obronnego państwa, w tym terenów i urządzeń specjalnych oraz drożnego w warunkach specjalnych układu komunikacji drogowej i kolejowej.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa przyjmuje następujące naczelne zasady gospodarowania przestrzenią: utrzymanie w rozwoju zrównoważonym środowiska przyrodniczego i zurbanizowanego przez zastosowanie właściwej skali i stopnia koncentracji zagospodarowania przestrzeni, wielofunkcyjny rozwój struktur przestrzennych w miastach i na terenach wiejskich oraz nadrzędność rozwoju jakościowego nad ilościowym we wszystkich aspektach zagospodarowania przestrzennego.

Zasady ochrony i utrzymania w równowadze środowiska przyrodniczego oraz ochrony wartości kulturowych obejmują: na terenach prawnie chronionych podporządkowanie funkcji gospodarczych zasadom ochrony wynikającym z przepisów prawnych, na obszarze węzłów hydrograficznych zmniejszenie nieregularności odpływu wód przez zwiększenie zalesień oraz poprawę małej retencji, na obszarze zbiorników wód użytkowych bez izolacji od powierzchni terenu ochronę i poprawę jakości wód podziemnych przez zwiększenie reżimów gospodarki wodno-ściekowej oraz dolesianie, na obszarze zlewni pojeziernej ochronę czystości wód powierzchniowych przez zwiększenie reżimów w gospodarce ściekowej, wprowadzenie form gospodarowania mało uciążliwych dla środowiska, tworzenie wokół jezior i rzek stref ochronnych zagospodarowywanych trwałą zielenią i nie zabudowywanych oraz przywracanie dopływom do jezior co najmniej II klasy czystości, na obszarach o dużych przekształceniach środowiska przyrodniczego odtworzenie stanu równowagi przyrodniczej, ograniczenie emisji zanieczyszczeń poprzez preferowanie źródeł energii mniej uciążliwych dla środowiska (w tym źródeł odnawialnych) oraz stosowanie urządzeń redukujących emisję zanieczyszczeń, zorganizowanie systemów segregacji i utylizacji odpadów stałych (w tym utylizacji

padłych zwierząt) łącznie z rekultywacją terenów składowisk odpadów, ograniczenie do minimum składowania i utylizacji odpadów spoza województwa, dopuszczenie lokalizacji elektrowni wiatrowych w sposób nie kolidujący kolizji z ochroną krajobrazu i przyrody, preferencję na obszarach szczególnie cennych krajobrazowo dla lokalizacji wspólnych masztów telefonii komórkowej dla kilku operatorów, ochronę terenów szczególnie cennych przyrodniczo przed eksploatacją kopalin oraz stosowanie w tej działalności technologii nie powodujących istotnej zmiany poziomu wód i sukcesywną rekultywację terenów poeksploatacyjnych, na terenach szczególnie cennych przyrodniczo unikanie prowadzenia magistralnych przesyłowych ciągów infrastrukturalnych nie obsługujących bezpośrednio tych terenów, ochronę dziedzictwa kulturowego i historycznego jako filaru turystyki, otoczenie szczególną troską obiektów zabytkowych o randze krajowej i międzynarodowej oraz o mniejszej randze decydujących o odrębności regionalnej, przywrócenie zespołom staromiejskim ich historycznego charakteru (rewaloryzacja), zachowanie historycznej zabudowy wiejskiej z układem drożnym oraz zabytkowych układów pałacowych i dworskich oraz parkowych, a także respektowanie bezkonfliktowego wkomponowania zabudowy w przestrzeń historyczną.

Zasady realizacji funkcji gospodarczych w zakresie rolnictwa obejmują jego dostosowywanie do funkcjonowania w standardach międzynarodowych, budowę struktur umożliwiających korzystanie ze środków unijnych, uzależnienie rozwoju kierunków produkcji rolnej od potencjału zawartego w warunkach przyrodniczych obszaru, uzależnienie intensywności produkcji od odporności środowiska na antropopresję, a na wrażliwych na nią terenach rozwijanie kierunków alternatywnych jako uzupełniających produkcję.

Zasady realizacji funkcji gospodarczych w zakresie turystyki obejmują uporządkowanie istniejącego zainwestowania turystycznego poprzez podniesienie standardu oraz uporządkowanie gospodarki ściekowej, zwiększenie atrakcyjności turystycznej poprzez zagospodarowanie szlaków turystyki wodnej, na terenach wrażliwych na antropopresję uzależnienie wielkości nowych inwestycji turystycznych od naturalnej chłonności terenu, na terenach o wysokich walorach przyrodniczo krajobrazowych lokalizację inwestycji turystycznych o wysokim standardzie wyposażenia, lokalizację nowej zabudowy lotniskowej w nawiązaniu do istniejących jednostek osadniczych na działkach o wielkości powyżej 1500 m² oraz na terenach uzbrojonych w pełną infrastrukturę techniczną, zagospodarowanie szlaków

turystycznych w obiekty przystosowane do różnych odbiorców oraz rozwijanie różnorodnych form turystyki w oparciu o całoroczną bazę noclegową.

Zasady realizacji funkcji gospodarczych w zakresie leśnictwa obejmują zachowanie i przywracanie biologicznej różnorodności lasów, utrzymanie produkcyjnej zasobności lasów i zachowanie regionów matecznych, zachowanie w równowadze ekosystemów leśnych, ochronę zasobów glebowych i wodnych w lasach, wykorzystanie lasów dla celów edukacji ekologicznej oraz zwiększenie lesistości na obszarach do tego preferowanych ze względów przyrodniczych i gospodarczych.

Zasady realizacji funkcji gospodarczych w zakresie przemysłu obejmują preferowanie zakładów średniej wielkości i małych o niewielkiej uciążliwości dla środowiska oraz zakładów opartych o przetwórstwo surowców lokalnych (produktów rolnych, drewna, ryb, kopalin), lokalizację zakładów produkcyjnych na terenach zurbanizowanych oraz preferencje dla zakładów czystych technologii.

Zasady kształtowania sieci osadniczej opierają się na założeniu wielofunkcyjnego rozwoju miast i wiejskich ośrodków gminnych w oparciu o historycznie ukształtowaną sieć osadniczą i obejmują efektywniejsze wykorzystanie istniejącego zainwestowania kubaturowego, właściwą gospodarkę terenami, zmniejszanie rozproszenia zabudowy, zachowanie właściwej proporcji pomiędzy terenami zainwestowanymi a otwartymi, dążenie do utrzymania ładu przestrzennego w jednostkach osadniczych.

Zasady rozwoju infrastruktury transportowej i technicznej opierają się na założeniu wielofunkcyjnego rozwoju miast i wiejskich ośrodków gminnych w oparciu o historycznie ukształtowaną sieć osadniczą i obejmują funkcjonalny podział dróg na układ nadrzędny i podstawowy oraz realizację modernizacji i przebudowy dróg w pierwszej kolejności zgodnie z tym podziałem, dostosowanie parametrów dróg do zakładanej klasy technicznej, zaopatrzenie w gaz ziemny obszarów wiejskich na terenach cennych przyrodniczo, realizację zakładanych uzupełnień sieci elektroenergetycznej wysokich napięć oraz stacji węzłowych w pierwszej kolejności na terenach o wysokiej niepewności zasilania, a także uzupełnianie uzbrojenia w infrastrukturę techniczną wodno-kanalizacyjną na obszarach wiejskich szczególnie wrażliwych na antropopresję.

Główne kierunki ochrony środowiska przyrodniczego przewidują ochronę czystości wód powierzchniowych na obszarze zlewni pojeziernej (w tym jezior) oraz

wód podziemnych na obszarach bez izolacji, polegającą na porządkowaniu gospodarki ściekowej, zmniejszaniu zanieczyszczeń obszarowych z rolnictwa i ograniczaniu osadnictwa w sąsiedztwie wód, oraz, ze względu na wododziałowy charakter regionu, stabilizację odpływu wód poprzez rozwijanie małej retencji i zwiększanie lesistości. Dla środowiska kulturowego główne kierunki jego ochrony przewidują szczególną ochronę ośrodków kulturowych – historycznych miast będących miejscem koncentracji obiektów zabytkowych, opracowanie strategii skutecznej i ciągłej ochrony, zagospodarowania i wypromowania zasobów kulturowych oraz dostosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji (np. turystyka).

Główne kierunki rozwoju sieci osadniczej przewidują w hierarchii tej sieci dla miasta Susz rolę lokalnego ośrodka rozwoju, podobnie jak dla pozostałych małych miast i wiejskich ośrodków gminnych. Ośrodki takie wymagają pilnych działań aktywizujących w sferach gospodarczej i społecznej, a zlokalizowane w nich urządzenia usługowe o znaczeniu lokalnym wymagają modernizacji lub rozbudowy.

Główne kierunki rozwoju przestrzennego przewidują wielofunkcyjny rozwój regionu, tj. równorzędny rozwój funkcji gospodarczych takich jak: rolnictwo, turystyka, agroturystyka, uzdrowiska, przemysł, leśnictwo i rybactwo oraz instytucji wspierania przedsiębiorczości. W zakresie rolnictwa podstawowe kierunki polityki przestrzennej przewidują preferowanie form intensywnych (duże gospodarstwa farmerskie), na terenach o mniejszej wrażliwości na antropopresję, a na pozostałym terenie form opartych o ekologiczne zasady gospodarowania, rozwój upraw ogrodniczych i sadownictwa. W zakresie turystyki podstawowe kierunki polityki przestrzennej przewidują uporządkowanie istniejącego zainwestowania przez wyposażenie w wysokiej jakości urządzenia infrastruktury technicznej oraz podwyższenie standardu obiektów, lokalizację nowego zainwestowania o charakterze całorocznym i realizowanego w oparciu o istniejące jednostki osadnicze na terenach w pełni wyposażonych w urządzenia infrastruktury technicznej, a także rozbudowę nowej bazy turystycznej w ciągu szlaków turystycznych drogowych i wodnych. Na terenach o wysokich walorach krajobrazowych, w istniejących i nowych gospodarstwach rolnych, przewiduje się rozwój agroturystyki. W zakresie przemysłu podstawowe kierunki polityki przestrzennej przewidują lokalizację zakładów średniej wielkości w małych miastach i zakładów małych na terenach wiejskich oraz w strefach aktywizacji w rejonie systemów transportowych. Rozwój przedsiębiorczości wymaga

rozbudowy i wzmocnienia wspierających go instytucji, które powinny być koncentrowane w miejskich i wiejskich wielofunkcyjnych ośrodkach obsługi gmin, a ponadto niezbędne są działania w kierunku rozbudowy i modernizacji infrastruktury technicznej oraz układu komunikacyjnego, warunkujących rozwój gospodarczy.

Główne kierunki rozwoju infrastruktury transportowej przyjmują funkcjonalny podział układu dróg, zaliczając drogę wojewódzką nr 521 Kwidzyn – Iława do układu dróg podstawowych, dla których projektowana jest modernizacja do parametrów technicznych klasy głównej (G), a pozostałe drogi wojewódzkie do układu dróg uzupełniających, które będą wymagały działań modernizacyjnych do odpowiednich parametrów technicznych. W zakresie kolei główne kierunki rozwoju przewidują, że planowana modernizacja należącej do układu nadrzędnego województwa linii magistralnej E-65 Gdańsk – Iława – Warszawa – Zebrzydowice, biegnącej w europejskim korytarzu transportowym VI, umożliwi rozwijanie prędkości 160 km/godz. W zakresie tras rowerowych główne kierunki rozwoju przewidują realizację systemu międzynarodowych tras rowerowych, obejmującego m.in. Trasę Tysiąca Jezior Północnych wiążącą Pojezierze Pomorskie z Pojezierzem Mazurskim, a na obszarze województwa prowadzoną przez Iławę, Ostródę, Olsztyn, Lidzbark Warmiński, Kętrzyn, Węgorzewo, Giżycko i Gołdap. Uzupełnienie tras międzynarodowych będą stanowiły trasy międzyregionalne, regionalne i lokalne, wyznaczane przez samorządy.

Główne kierunki rozwoju infrastruktury technicznej przewidują w zakresie elektroenergetyki działania na układzie przesyłowym 110 kV i Głównych Punktach Zasilania (GPZ), polegające na budowie kilku ważnych odcinków linii 110 kV oraz modernizacji istniejących linii i stacji (GPZ). W zakresie gazownictwa główne kierunki rozwoju przewidują oparcie rozwoju gazyfikacji o dostawy gazu z magistrali gazowej Dn 400 Gustorzyn – Gdańsk oraz projektowanej magistrali gazowej Dn 500 Gustorzyn – Kwidzyn przez odgałęzienia: Sztumska Wieś – Elbląg Dn 200 i rejon Kwidzyna – Susz Dn 150/100.

Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego, w zakresie dotyczącym gminy Susz, uwzględnione są następujące

zadania rządowe i zadania samorządu województwa, służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych:

- *przebudowa należących do układu podstawowego dróg wojewódzkich nr 521 Kwidzyn – Iława i 515 Malbork-Susz do parametrów technicznych klasy G,*
- modernizacja dróg układu uzupełniającego do wymaganych klas technicznych,
- kompleksowa przebudowa linii kolejowej E-65 Gdańsk – Iława – Warszawa – Zebrzydowice do docelowej prędkości 160 km/h,
- realizacja międzynarodowej trasy rowerowej Tysiąca Jezior Północnych,
- ochrona wód powierzchniowych na obszarze zlewni pojeziernej,
- na terenach prawnie chronionych podporządkowanie funkcji gospodarczych zasadom ochrony wynikającym z przepisów prawnych,
- poszerzenie rozpoznania dorobku kulturowego i uporządkowanie ewidencji,
- zwiększenie lesistości – zalesienie gruntów (ogółem w województwie ok. 50 tys. ha),
- budowa ponadlokalnych urządzeń infrastruktury technicznej.

15. Uwarunkowania wynikające z wymagań dotyczących ochrony przeciwpowodziowej.

Na obszarze gminy występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią od rzeki Liwy. Na obszarach tych, zgodnie z art. 88l ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo Wodne, zabrania się wykonywania robót oraz czynności, które mogą utrudnić ochronę przed powodzią, a w szczególności wykonywania urządzeń wodnych oraz wznoszenia innych obiektów budowlanych, sadzenia drzew lub krzewów, z wyjątkiem plantacji wiklinowych na potrzeby regulacji wód oraz roślinności stanowiącej element zabudowy biologicznej dolin rzecznych lub służącej do wzmacniania brzegów, obwałowań lub odsypisk; ponadto zabrania się zmiany ukształtowania terenu, składowania materiałów oraz wykonywania innych robót, z wyjątkiem związanych z regulacją lub utrzymywaniem wód. Dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej może, w drodze decyzji, zwolnić od powyższych zakazów, wskazać sposób uprawy i zagospodarowania gruntów oraz rodzaje upraw wynikające z wymagań ochrony przed powodzią, bądź nakazać usunięcie drzew lub krzewów.

III. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY

1. Kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów.

Na obszarze gminy wydzielone zostają trzy grupy stref, różniące się kierunkami zmian w strukturze przestrzennej i przeznaczeniu terenów:

- strefy zurbanizowane, oznaczone symbolami „I”,
- strefy rolno-przyrodnicze, oznaczone symbolami „II”,
- strefy przyrodnicze, oznaczone symbolami „III”.

Strefy zurbanizowane w strukturze przestrzennej gminy stanowią obszary rozwoju ośrodków osadniczych i innej zabudowy. W zakresie przeznaczenia terenów, w strefach tych wyznaczane będą tereny zabudowy mieszkaniowej, usługowej i techniczno-produkcyjnej oraz towarzyszące im tereny komunikacji, infrastruktury technicznej, zieleni i wód. Na rysunku Studium dla obszaru w granicach miasta Susz wskazane są tereny, na których dopuszcza się lokalizację określonego rodzaju zabudowy: mieszkaniowej, usługowej lub techniczno-produkcyjnej, oznaczone odpowiednio symbolami „m”, „u” i „p”, oraz tereny, na których dopuszcza się lokalizację więcej niż jednego rodzaju zabudowy, oznaczone odpowiednio symbolami mieszanymi, a ponadto tereny ogródków działkowych, cmentarza oraz oczyszczalni ścieków, oznaczone odpowiednio symbolami „d”, „zc” i „k”. Uzupełnienie wskazanego przeznaczenia stanowią ulice dojazdowe i lokalne oraz skwery, zieleńce i place, a także, w niezbędnym zakresie, usługi podstawowe oraz *usługi sportu i rekreacji*. Na terenach o określonym rodzaju zabudowy dopuszcza się zachowanie zabudowy innego rodzaju, a także dopuszcza się realizację nowej zabudowy innego rodzaju niż określony dla danego terenu, w zakresie umożliwiającym dokończenie lub wykształcenie założenia urbanistycznego. W miejscowościach wiejskich nie wskazuje się terenów o określonym rodzaju zabudowy. Zabudowa mieszkaniowa w mieście dopuszczalna jest jako zabudowa wielorodzinna, przede wszystkim w formie tradycyjnej zabudowy miejskiej nawiązującej funkcją, skalą i gabarytami do historycznej zabudowy miasta, oraz jako zabudowa jednorodzinna, w tym w układzie bliźniaczym i szeregowym. Zabudowa mieszkaniowa w miejscowościach wiejskich

dopuszczalna jest wyłącznie jako zabudowa jednorodzinna w układzie wolnostojącym. Zabudowa usługowa w strefach zurbanizowanych dopuszczalna jest również jako zabudowa związana z rekreacją, turystyką i wypoczynkiem. Ponadto w strefach tych dopuszcza się wyznaczanie terenów zabudowy zagrodowej i terenów obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych, hodowlanych, ogrodniczych oraz gospodarstwach leśnych i rybackich, natomiast przy brzegach jezior również terenów zabudowy letniskowej, z uwzględnieniem obowiązujących zasad ochrony przyrody. Nowe inwestycje należy lokalizować w pierwszej kolejności w zasięgu terenów, na których istnieje infrastruktura techniczna (*w tym wyznaczona aglomeracja ściekowa*) lub najłatwiej ją rozbudować, a granice poszczególnych terenów o różnym przeznaczeniu określać powinny miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Drugie istotne ograniczenie wynika z funkcjonowania form ochrony przyrody, a w szczególności obszarów Natura 2000. Ochrona tych obszarów (a zwłaszcza obszaru „Aleje Pojezierza Iławskiego”) ma wpływ zarówno na granice stref zurbanizowanych, m.in. wzdłuż dróg wojewódzkich, jak również na zasady zagospodarowania wewnątrz tych stref. Wskazane jest, aby podczas opracowywania dokumentów szczegółowych (m.in. miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, projektów budowlanych) rozpatrywać wszystkie dostępne warianty i możliwości zabudowy, minimalizujące potencjalny wpływ na chronione siedliska.

Strefy rolno-przyrodnicze w strukturze przestrzennej gminy stanowią obszary rozwoju rolniczej przestrzeni produkcyjnej. W zakresie przeznaczenia terenów, w strefach tych wyznaczane będą tereny rolnicze oraz, w niezbędnym wymiarze, tereny komunikacji, infrastruktury technicznej, zieleni i wód. W strefach rolno-przyrodniczych dopuszcza się również wyznaczanie terenów obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych, hodowlanych, ogrodniczych oraz gospodarstwach leśnych i rybackich, ponadto występuje tam rozproszona zabudowa zagrodowa, jednak z uwagi na ochronę gruntów rolnych o wysokich klasach gleb oraz konieczność wyposażenia zabudowy w infrastrukturę techniczną, w tym kanalizację sanitarną, należy przeciwdziałać dalszemu rozpraszaniu się zabudowy zagrodowej. *Dopuszcza się lokalizację elektrowni wiatrowych, w obszarach wskazanych pod lokalizację elektrowni wiatrowych wraz z ich strefą ochronną.* Sytuowanie na obszarze gminy masztów elektrowni wiatrowych winno się odbywać z uwzględnieniem zasad ochrony przyrody, w tym zwłaszcza obszaru Natura 2000 „Lasy Iławskie”. Sporządzany projekt planu ochrony dla tego obszaru uznaje lokalizację farm wiatrowych za istotne

zagrożenie dla utrzymania właściwego stanu ochrony gatunków ptaków i zawiera wskazanie do nie lokalizowania takich farm w strefie 5 km od granic obszaru.

Strefy przyrodnicze w strukturze przestrzennej gminy stanowią obszary rozwoju leśnej przestrzeni produkcyjnej oraz przestrzeni otwartych łąk, wód powierzchniowych i innych. W zakresie przeznaczenia terenów, w strefach tych wyznaczane będą tereny zieleni i wód, a w uzasadnionych przypadkach tereny obsługi produkcji w gospodarstwach leśnych i rybackich oraz tereny komunikacji i infrastruktury technicznej. Dla obszaru w granicach miasta Susz na rysunku Studium wskazane są tereny zieleni, oznaczone symbolami „z” natomiast na terenach wiejskich Studium nie wydziela w strefie przyrodniczej terenów o określonym przeznaczeniu. W strefach przyrodniczych winny powstawać nowe zalesienia i zadrzewienia, docelowo wiążące zieleń w ciągły system. Preferowane do zalesień są przede wszystkim obszary gleb klas V i VI oraz obszary sąsiadujące z istniejącymi kompleksami leśnymi. Strefy przyrodnicze i rolnicze powinny być wyłączone z zabudowy kubaturowej, z dopuszczeniem lokalizacji inwestycji celu publicznego, obiektów związanych z obsługą produkcji w gospodarstwach leśnych i rybackich oraz budowli hydrotechnicznych związanych z funkcją wypoczynku i rekreacji.

2. Kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny wyłączone spod zabudowy.

Na obszarze gminy w zagospodarowaniu terenów należy dążyć do porządkowania rodzajów zabudowy i wykształcania przestrzeni publicznych, niezbędnych do wytworzenia lokalnych centrów, z którymi będą się identyfikować mieszkańcy (place, skwery, ciągi piesze i tereny ogólnodostępnej zieleni). Ponadto w mieście Susz na obszarze centrum należy dążyć do wykształcania przestrzeni publicznych o wysokim poziomie estetycznym i funkcjonalnym, intensyfikacji funkcji centrotwórczych, w tym zwiększania atrakcyjności usług i koncentracji ich w parterach budynków lub na wydzielonych działkach, oraz ochrony wartościowego zainwestowania, tak by centrum było miejscem, w którym koncentruje się życie miasta i z którym identyfikują się mieszkańcy. Na obszarze historycznego centrum miasta nowa zabudowa powinna być zharmonizowana z istniejącymi wartościowymi obiektami, pod względem zasad podziałów płaszczyzn i brył, proporcji wymiarów, pochylenia dachów, rozwiązań detali, kolorystyki oraz zastosowanych materiałów. W

miejsowościach wiejskich należy dążyć do poprawy wyposażenia w usługi. Na całym obszarze gminy należy dążyć do osiągnięcia wskaźnika 25 m² powierzchni użytkowej mieszkania, przypadającej na jedną osobę, jako docelowej wartości przeciętnej dla gminy.

Na terenach zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej wysokość zabudowy nie może być większa niż 10 m i 2 kondygnacje nadziemne, a udział powierzchni biologicznie czynnej nie może być mniejszy niż 50% powierzchni działki w przypadku zabudowy w układzie wolno stojącym i bliźniaczym lub 40% w przypadku zabudowy w układzie szeregowym. W zakresie gabarytów, linii zabudowy i rodzajów dachów należy nawiązywać do charakteru przeważającej zabudowy w danym zespole urbanistycznym. Minimalna powierzchnia działki w przypadku zabudowy w układzie wolnostojącym wynosi 600 m², w układzie bliźniaczym 400 m², a w układzie szeregowym 200 m².

Na terenach zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej wysokość zabudowy nie może być większa niż 15 m i 4 kondygnacje nadziemne. Udział powierzchni biologicznie czynnej nie może być mniejszy niż 25% powierzchni działki, z dopuszczeniem odstępstw na obszarze centrum miasta, jeżeli wymaga tego konieczność nawiązania do historycznego charakteru zabudowy centrum.

Na terenach zabudowy usługowej, w tym sportu i rekreacji, wysokość zabudowy nie może być większa niż 15 m i 4 kondygnacje nadziemne, z dopuszczeniem odstępstw, jeżeli wymagają tego względy technologiczne i nie będzie to kolidowało z charakterem zabudowy terenu i zasadami ładu przestrzennego. Należy dążyć do określenia obowiązujących linii zabudowy, tworzących pierzeje ulic głównych i zbiorczych. Udział powierzchni biologicznie czynnej nie może być mniejszy niż 20% powierzchni działki, z dopuszczeniem odstępstw na obszarze centrum miasta Susz, jeżeli wymaga tego konieczność nawiązania do historycznego charakteru zabudowy centrum.

Na terenach zabudowy techniczno-produkcyjnej wysokość zabudowy nie może być większa niż 20 m, z dopuszczeniem odstępstw, jeżeli wymagają tego względy technologiczne i nie będzie to kolidowało z charakterem zabudowy terenu i zasadami ładu przestrzennego. Udział powierzchni biologicznie czynnej nie może być mniejszy niż 10% powierzchni działki.

Na terenach zabudowy zagrodowej i terenach obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych, hodowlanych, ogrodniczych oraz gospodarstwach leśnych i

rybackich, wysokość budynków mieszkalnych nie może być większa niż 10 m i 2 kondygnacje nadziemne, a wysokość pozostałych obiektów nie może być większa niż 20 m, z dopuszczeniem odstępstw, jeżeli wymagają tego względy technologiczne i nie będzie to kolidowało z charakterem zabudowy terenu i zasadami ładu przestrzennego. Udział powierzchni biologicznie czynnej nie może być mniejszy niż 20% powierzchni działki.

Na terenach łączących dwie lub więcej funkcji, parametry i wskaźniki zabudowy i zagospodarowania terenu powinny być dobierane tak, aby umożliwić realizację wszystkich dopuszczonych rodzajów zabudowy i zagospodarowania terenu.

Studium wyznacza tereny eksploatacji złóż kopalin i udokumentowane złoża kopalin. Dla w/w terenów i obszarów ustala się zakaz zabudowy obiektami budowlanymi, za wyjątkiem: sieci i urządzeń infrastruktury technicznej, obsługi komunikacji oraz obiektów budowlanych związanych z prowadzeniem działalności górniczej (nie dotyczy obszarów i terenów zrehabilitowanych). Ponadto w razie przeprowadzania eksploatacji złoża należy brać pod uwagę wymogi ochrony środowiska, w tym ochronę złoża i obiektów budowlanych z nim sąsiadujących, wraz z określeniem warunków zachowania bezpieczeństwa powszechnego (zagrożenia wodne, osuwiskowe, zagrożenia pożarowe itp.), wyznaczenie pasów ochronnych zgodnie z normami polskimi oraz wykonanie rekultywacji terenu po wyeksploatowaniu kruszyw w oparciu o ustalony kierunek rolny lub leśny oraz o warunki przeprowadzenia rekultywacji.

Na obszarze gminy wyłączone spod zabudowy będą tereny zieleni i wód, przy czym na cmentarzach, ogrodach działkowych oraz terenach zieleni urządzonej dopuszcza się lokalizację obiektów niezbędnych dla prawidłowego funkcjonowania tych terenów.

3. Obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk.

Na obszarze gminy określa się następujące podstawowe zasady ochrony środowiska i jego zasobów:

- wprowadzanie nasadzeń drzew i krzewów oraz zalesień, wiążących we wspólny system przestrzenny istniejącą zieleń miejską, parki wiejskie, zadrzewienia i

zakrzewienia śródpolne, przywodne i przydrożne oraz lasy, z uwzględnieniem ustaleń rozdziału III.10,

- rozbudowę sieci wodociągowo-kanalizacyjnej, zgodnie z ustaleniami rozdziału III.5, oraz konsekwentną eliminację wprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód i do gruntu,
- dążenie do poprawy stanu czystości rzeki Liwy i jezior usytuowanych na terenie gminy,
- modernizację źródeł zaopatrzenia w ciepło, w tym na terenach wiejskich, w celu dalszego ograniczania emisji zanieczyszczeń powietrza, zgodnie z ustaleniami rozdziału III.5,
- przebudowę tras komunikacyjnych w celu zmniejszania oddziaływania hałasu lub budowę przegród przeciwhałasowych, zgodnie z ustaleniami rozdziału III.5,
- lokalizację obiektów radiokomunikacyjnych na zasadach określonych w obowiązujących normach technicznych i przepisach, z uwzględnieniem ustaleń rozdziałów III.1 i III.5,
- selektywną zbiórkę, recykling i utylizację odpadów komunalnych oraz utylizację odpadów przemysłowych, zgodnie z przepisami odrębnymi i ustaleniami rozdziału III.5,
- likwidację starych i nielegalnych składowisk odpadów oraz rekultywację terenu po byłym składowisku odpadów w Suszu, zgodnie z ustaleniami rozdziałów III.5 i III.14,
- rekultywację terenów po eksploatacji złóż kopalin, z dopuszczeniem przekształcania dołów powyrobiskowych na zbiorniki wodne, zgodnie z ustaleniami rozdziału III.14.

Zasady ochrony rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej uwzględnione są w kierunkach i zasadach kształtowania tej przestrzeni, określonych w rozdziale III.10.

Na obszarze gminy, w granicach ustanowionych form ochrony przyrody, obowiązują zasady ochrony przyrody określone w przepisach odrębnych i opisane w rozdziale II.3. Do najistotniejszych ograniczeń zalicza się, zawarte w sporządzanym projekcie planu ochrony dla obszaru Natura 2000 „Lasy Iławskie”, wskazanie do nie lokalizowania farm wiatrowych w strefie 5 km od granic tego obszaru.

Na obszarze gminy nie określa się zasad ochrony uzdrowisk, ze względu na ich nie występowanie.

4. Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Na obszarze gminy, w stosunku do obiektów wpisanych do rejestru zabytków, obowiązują zasady ich ochrony określone w przepisach odrębnych i opisane w rozdziale II.4. Ponadto należy uwzględnić opisane w rozdziale II.4 zasady, obowiązujące w ustanowionych strefach ochrony konserwatorskiej. W stosunku do obiektów znajdujących się w ewidencji zabytków nie wpisanych do rejestru zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy określać dopuszczalność ich przebudowy i rozbudowy, przyjmując zasadę zachowania wysokości, kształtu bryły oraz układu artykulacji i opracowania dekoracji elewacji, z dopuszczeniem odstępstw w sytuacjach, gdy będzie to kolidowało z wymaganiami ładu przestrzennego. Z uwagi na skalę opracowania rysunku Studium, pojedyncze obiekty zabytkowe (zarówno wpisane do rejestru, jak i znajdujące się w ewidencji) nie są wyróżnione.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy uwzględniać, w zakresie zgodnym z przepisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, wymagania wynikające z rewitalizacji zespołów urbanistycznych i architektonicznych, w tym m.in. dawnych rezydencji ziemiaństwa pruskiego. Teren Starego Miasta w Suszu, również podlegający rewitalizacji, posiada już miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (uchwała Nr III/22/07 Rady Miejskiej w Suszu z dnia 23 lutego 2007 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z dnia 26 kwietnia 2007 r. Nr 57, poz. 920).

Na obszarze gminy nie określa się zasad ochrony dóbr kultury współczesnej, ze względu na nie występowanie dóbr kultury współczesnej zasługujących na ochronę.

5. Kierunki rozwoju systemów komunikacji i infrastruktury technicznej.

Komunikacja drogowa

Na obszarze gminy określa się następujące kierunki rozwoju systemu komunikacji drogowej:

- modernizację drogi wojewódzkiej nr 520 Prabuty – Kamieniec,
- przebudowę drogi wojewódzkiej nr 521 Kwidzyn – Ława do klasy głównej (G), z budową obwodnicy miasta Susz,
- *przebudowę drogi wojewódzkiej nr 515 Malbork – Susz do klasy głównej (G),*
- modernizację dróg powiatowych, a zwłaszcza drogi powiatowej Susz – Kisielice do klasy co najmniej zbiorczej (Z),
- modernizację dróg gminnych – z uwagi na skalę opracowania Studium do szczegółowego określenia w miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Działania inwestycyjne w zakresie sieci drogowej, w szczególności ww. przebudowa dróg wojewódzkich nr 521 i *nr 515* do klasy głównej (G), winny się odbywać z uwzględnieniem zasad ochrony przyrody. Podczas opracowywania dokumentów szczegółowych (m.in. projektów budowlanych) wskazane jest, aby rozpatrywać wszystkie dostępne warianty i możliwości modernizacji dróg, minimalizujące potencjalny wpływ na chronione siedliska.

Komunikacja kolejowa

Na obszarze gminy jako podstawowy kierunek rozwoju systemu komunikacji kolejowej przyjmuje się kompleksową przebudowę linii kolejowej E-65 Gdańsk – Ława – Warszawa – Zebrzydowice do docelowej prędkości 160 km/h, przy utrzymaniu obsługi lokalnego ruchu pasażerskiego i towarowego. W ramach przebudowy należy uwzględnić zasady ochrony środowiska, określone w rozdziale III.3., a w szczególności należy podjąć działania minimalizujące potencjalny wpływ na faunę poprzez zastosowanie odpowiednich rozwiązań technicznych.

Zaopatrzenie w wodę

Na obszarze gminy jako podstawowy kierunek rozwoju sieci wodociągowej przyjmuje się jej dalszy rozwój ilościowy, przede wszystkim w zakresie zwodociągowania brakujących jeszcze terenów wiejskich.

Odprowadzenie ścieków

Na obszarze gminy jako podstawowy kierunek rozwoju sieci kanalizacyjnej przyjmuje się jej dalszy rozwój ilościowy i podłączanie kolejnych terenów wiejskich do oczyszczalni w Suszu. Ponadto w mieście Susz należy prowadzić, w miarę możliwości, działania w celu odchodzenia od sieci ogólnospławnej na rzecz sieci rozdzielczej – osobnej dla ścieków sanitarnych i ścieków deszczowych.

Zaopatrzenie w energię elektryczną

Na obszarze gminy jako podstawowy kierunek rozwoju sieci elektroenergetycznej przyjmuje się niezbędne działania modernizacyjne, w tym kablowanie linii napowietrznych, zwłaszcza na terenach zurbanizowanych. Ponadto należy podjąć działania w celu wykorzystania alternatywnych źródeł energii, m.in. poprzez budowę elektrowni wiatrowych, przy czym sytuowanie masztów elektrowni wiatrowych winno uwzględniać zasady ochrony przyrody, określone w rozdziale III.3, w tym zwłaszcza dotyczące obszaru Natura 2000 „Lasy Ławskie” oraz – odpowiednio do zakresu ochrony siedlisk – potencjalnego obszaru Natura 2000 „Aleje Pojezierza Ławskiego”.

W przypadku lokalizowania elektrowni wiatrowych należy zachować strefy buforowe od skrajnych przewodów linii elektroenergetycznych, linii kolejowych, dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych. Lokalizację poszczególnych wież elektrowni wiatrowych w pobliżu w/w dróg, sieci i linii kolejowych należy opiniować lub uzgadniać z odpowiednimi gestorami i zarządcami tych sieci. W granicach w/w obszarów zezwala się na lokalizację infrastruktury towarzyszącej do obsługi elektrowni wiatrowych (np. g.p.z., sieci elektroenergetyczne itp.).

Wskazane na rysunku studium obszary pod lokalizację elektrowni wiatrowych wyznaczono wraz z ich strefą ochronną. Hałas towarzyszący pracy elektrowni wiatrowych może przekraczać dopuszczalne normy określone w przepisach odrębnych. Powoduje to konieczność lokalizacji elektrowni w odpowiedniej odległości od siedzib ludzkich. Skonkretyzowanie geodezyjne lokalizacji wież i urządzeń elektrowni wiatrowych powinno nastąpić w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Przed wyborem konkretnej lokalizacji elektrowni wiatrowej należy przeprowadzić analizę przewidywanych oddziaływań akustycznych w stosunku do terenów sąsiednich. Przy wyborze należy kierować się minimalizacją oddziaływań akustycznych, zarówno o częstotliwościach słyszalnych jak i niesłyszalnych przez człowieka. Ponadto odległości elektrowni wiatrowych nie powinny być

mniej niż 500 m od terenów zabudowy mieszkalnej, zagrodowej oraz innych podlegających ochronie akustycznej.

Zaopatrzenie w paliwa gazowe

Na obszarze gminy jako podstawowy kierunek rozwoju sieci gazowej przyjmuje się gazyfikację terenów wiejskich.

Zaopatrzenie w ciepło

Na obszarze gminy jako podstawowy kierunek rozwoju systemów zaopatrzenia w ciepło przyjmuje się dalsze systematyczne przechodzenie na paliwa ekologiczne, z czym związana jest konieczność gazyfikacji terenów wiejskich.

Telekomunikacja

W zakresie telekomunikacji przewiduje się dalszą rozbudowę sieci telekomunikacyjnych zarówno w formie tradycyjnej jak i wykorzystując nowe technologie, postuluje się rozbudowę i modernizację infrastruktury światłowodowej i objęcie całej gminy zintegrowanym systemem telekomunikacyjnym połączonym z systemami sieci wojewódzkiej i krajowej z zachowaniem w lokalizacji wymogów ustawy o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych. Ustala się rozwój systemów telekomunikacyjnych i teleinformatycznych przewodowych i bezprzewodowych stosownie do wzrostu zapotrzebowania na usługi telekomunikacyjne i teleinformatyczne w gminie. W zakresie telekomunikacji zakłada się pełną dostępność do łącz telekomunikacyjnych, rozwój sieci teleinformatycznych. Dla zwiększenia dostępności sieci internetowej i rozwoju społeczeństwa informacyjnego, wskazuje się rozwój szerokopasmowego dostępu do Internetu, urządzenie ogólnodostępnych kawiarenek internetowych oraz rozwój sieci bezprzewodowych.

Gospodarka odpadami

Na obszarze gminy jako podstawowy kierunek rozwoju gospodarki odpadami przyjmuje się dalsze rozwijanie selektywnej zbiórki odpadów. Ponadto niezbędna jest

rekultywacja zamkniętego w 2006 r. składowiska odpadów w Suszu, a także likwidacja dzikich wysypisk zlokalizowanych na terenach wiejskich.

6. Obszary, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu lokalnym.

Na obszarze gminy dopuszcza się lokalizację inwestycji celu publicznego o znaczeniu lokalnym przede wszystkim w granicach stref zurbanizowanych w mieście i miejscowościach wiejskich. Ponadto w niezbędnym wymiarze, głównie w zakresie komunikacji i infrastruktury technicznej, dopuszcza się lokalizację inwestycji celu publicznego również w strefach rolno-przyrodniczych, a w uzasadnionych przypadkach także w strefach przyrodniczych, przy czym należy wówczas minimalizować ewentualne kolizje z podstawowymi funkcjami tych stref. Omawiane inwestycje, ze względu na swoje lokalne znaczenie, są obecnie trudne do przewidzenia, stąd ich szczegółowa lokalizacja dokonywana będzie na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a ponadto nie są one wyróżnione na rysunku Studium, również z uwagi na skalę opracowania tego rysunku.

7. Obszary, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym.

Na obszarze gminy przewiduje się lokalizację inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, wynikających z uwzględnionych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych. Zadania te obejmują:

- przebudowę dróg wojewódzkich nr 521 Kwidzyn – Iława i 515 Malbork – Susz do parametrów technicznych klasy głównej (G),
- *modernizację drogi wojewódzkiej nr 520 Prabuty – Kamieniec,*
- kompleksową przebudowę linii kolejowej E-65 Gdańsk – Iława – Warszawa – Zebrzydowice do docelowej prędkości 160 km/h,
- realizację międzynarodowej trasy rowerowej Tysiąca Jezior Północnych,
- ochronę wód powierzchniowych na obszarze zlewni pojeziernej,

- na terenach prawnie chronionych podporządkowanie funkcji gospodarczych zasadom ochrony wynikającym z przepisów prawnych,
- poszerzenie rozpoznania dorobku kulturowego i uporządkowanie ewidencji,
- zwiększenie lesistości – zalesienie gruntów,
- budowę ponadlokalnych urządzeń infrastruktury technicznej (odgałęzienie od magistrali gazowej z rejonu Kwidzyna do Susza Dn 150/100).

8. Obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na podstawie przepisów odrębnych, w tym obszary wymagające przeprowadzenia scaleń i podziału nieruchomości, a także obszary rozmieszczenia obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2.000 m² oraz obszary przestrzeni publicznej.

Na terenie gminy nie wyznacza się obszarów, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na podstawie przepisów odrębnych, ze względu na niewystępowanie takich obszarów.

Na terenie gminy nie wyznacza się obszarów wymagających przeprowadzenia scaleń i podziału nieruchomości w rozumieniu ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.

Na terenie gminy nie wyznacza się obszarów rozmieszczenia obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m².

Na terenie gminy wyznacza się jeden obszar przestrzeni publicznej, istotny w skali całej gminy. Jest to obszar Starego Miasta w Suszu, objęty strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej „A”. Na obszarze tym obowiązuje już miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu „Starego Miasta” w Suszu (uchwała Nr III/22/07 Rady Miejskiej w Suszu z dnia 23 lutego 2007 r., opublikowany w Dz. Urz. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z dnia 26 kwietnia 2007 r. Nr 57, poz. 920).

9. Obszary, dla których gmina zamierza sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, w tym obszary wymagające zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne.

Gmina zamierza sporządzić miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla obszaru w granicach miasta Susz (z wyłączeniem terenów objętych uchwalonymi planami), a w szczególności dla położonych w jego granicach gruntów rolnych, będących rezerwą dla rozwoju zabudowy mieszkaniowej, usługowej i techniczno-produkcyjnej i wymagających zmiany przeznaczenia na cele nierolnicze i nieleśne. Z uwagi na skalę opracowania, obszar ten nie jest wyróżniony na rysunku Studium.

Gmina zamierza także sporządzić miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na obszarach wskazanych pod lokalizację elektrowni wiatrowych. W szczególności jako obszar wymagający sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wyznacza się rejon wsi Bałszyce, pokazany na rysunku Studium. Grunty rolne położone na obszarach, dla których gmina zamierza sporządzić plany miejscowe, wymagać będą zmiany przeznaczenia na cele nierolnicze i nieleśne, w zakresie ustalonym na etapie sporządzania planu.

10. Kierunki i zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej.

Na obszarze rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy podstawowym kierunkiem jej kształtowania jest ochrona i rozwój jakościowy, w tym poprawa stosunków wodnych i stanu gleb. W tym celu określa się następujące zasady kształtowania tej przestrzeni:

- ochrona gruntów o wysokiej klasie bonitacyjnej przed zmianą sposobu użytkowania, z wyjątkiem przypadków wynikających z ustaleń rozdziału III.1,
- ochrona, uzupełnianie i wprowadzanie nowych zadrzewień i zakrzewień śródpolnych, przywodnych i przydrożnych,
- ochrona torfowisk i oczek wodnych, stanowiących naturalne zbiorniki wodne,
- ochrona i dążenie do powiększania użytków zielonych, stanowiących system pochłaniania wód opadowych,
- stosowanie systemów melioracyjnych i retencyjnych, regulujących odpływ wód,
- stosowanie zabiegów agrotechnicznych, zapobiegających wysuszeniu wierzchnich warstw gruntów (m.in. budowa deszczowni),
- stosowanie odpowiedniej praktyki rolniczej, w tym Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej, zapobiegającej negatywnemu oddziaływaniu intensywnej produkcji

rolnej na środowisko (m.in. odpowiednie stosowanie nawozów sztucznych i środków ochrony roślin oraz zagospodarowywanie gnojowicy).

Ponadto część rolniczej przestrzeni produkcyjnej, zwłaszcza grunty o najsłabszych klasach bonitacyjnych, przewidziana jest do zalesienia i tym samym stania się częścią leśnej przestrzeni produkcyjnej. Preferowane do zalesień są przede wszystkim obszary gleb klas V i VI oraz obszary sąsiadujące z istniejącymi kompleksami leśnymi.

Na obszarze leśnej przestrzeni produkcyjnej gminy podstawowym kierunkiem jej kształtowania jest ochrona oraz rozwój ilościowy i jakościowy. W tym celu określa się następujące zasady kształtowania tej przestrzeni:

- ochrona gruntów leśnych przed zmianą sposobu użytkowania, z wyjątkiem dopuszczonej ustaleniami rozdziału III.1 lokalizacji inwestycji celu publicznego, obiektów związanych z obsługą produkcji w gospodarstwach leśnych i rybackich oraz budowli hydrotechnicznych związanych z funkcją wypoczynku i rekreacji,
- zalesianie gruntów rolnych o najsłabszych klasach bonitacyjnych, przy czym zalesienia powinny wiązać się we wspólny system przestrzenny z istniejącymi lasami, jak również zadrzewieniami i zakrzewieniami śródpolnymi, przywodnymi i przydrożnymi,
- pozostawianie na granicy polno-leśnej szerszych nie oranych pasów, stanowiących strefę przejściową, szczególnie ważną dla różnych organizmów żywych,
- stosowanie odpowiedniej praktyki w gospodarce leśnej, zapobiegającej negatywnemu oddziaływaniu na środowisko (m.in. odpowiednie stosowanie środków ochrony roślin).

Opisane powyżej zasady, w tym również dotyczące rolniczej przestrzeni produkcyjnej, muszą być podporządkowane zasadom ochrony przyrody obowiązującym na terenie ustanowionych form ochrony przyrody.

Zmianę przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne planuje się na obszarach wynikających z ustaleń rozdziałów III.1 i III.9, w szczególności na terenach w granicach miasta Susz, będących rezerwą dla rozwoju zabudowy mieszkaniowej, usługowej i techniczno-produkcyjnej, oraz na terenach, na których dopuszcza się lokalizację elektrowni wiatrowych, w tym w rejonach predestynowanych do lokalizacji farm wiatrowych.

11. Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych.

Na terenie gminy, w obszarach *szczególnego* zagrożenia powodzią od rzeki Liwy, obowiązują ograniczenia w zagospodarowaniu zgodnie z ustawą z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo Wodne, opisane w rozdziałach II.6 i II.15.

Na terenie gminy nie określa się obszarów narażonych na niebezpieczeństwo osuwania się mas ziemnych, ze względu na ich nie występowanie.

12. Obiekty lub obszary, dla których wyznacza się w złożu kopaliny filar ochronny.

W granicach gminy obszary lub obiekty, dla których wyznacza się filar ochronny mogą być udokumentowane złoża kopalin oraz w granicach terenów eksploatacji złóż kopalin, o ile wymagać tego będą przepisy prawa geologicznego i górniczego.

13. Obszary pomników zagłady i ich stref ochronnych oraz obowiązujące na nich ograniczenia prowadzenia działalności gospodarczej.

Na terenie gminy nie określa się obszarów pomników zagłady i ich stref ochronnych oraz obowiązujących na nich ograniczeń prowadzenia działalności gospodarczej, ze względu na ich nie występowanie.

14. Obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji.

Na terenie gminy wyznacza się obszary wymagające przekształceń, obejmujące grunty rolne przewidziane do przeznaczenia na cele nierolnicze i nieleśne, zgodnie z ustaleniami rozdziałów III.1 i III.9.

Na terenie gminy wyznacza się obszar wymagający rehabilitacji, obejmujący Stare Miasto w Suszu. Zasady zagospodarowania i zabudowy tego obszaru reguluje obowiązujący miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu „Starego Miasta” w Suszu (uchwała Nr III/22/07 Rady Miejskiej w Suszu z dnia 23 lutego 2007 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z dnia 26 kwietnia 2007 r. Nr 57, poz. 920).

Na terenie gminy wyznacza się obszary wymagające rekultywacji, obejmujące tereny po eksploatacji złóż kopalin oraz teren byłego składowiska odpadów w Suszu. Na obszarach tych dopuszcza się wprowadzenie zadrzewień, a w przypadku terenów poeksploatacyjnych także przekształcenie na zbiorniki wodne, z uwzględnieniem obowiązujących przepisów odrębnych oraz lokalnych warunków wodnych i sanitarnych (np. należy zbadać możliwość utworzenia zbiornika wodnego rekreacyjnego w sytuacji wcześniejszego, nielegalnego składowania odpadów w dole wyrobiskowym). Działania w zakresie rekultywacji należy prowadzić zgodnie z obowiązującymi w tej materii przepisami, na podstawie wydawanych przez właściwe organy decyzji administracyjnych.

15. Granice terenów zamkniętych i ich stref ochronnych.

Na obszarze gminy, zgodnie z decyzją nr 42 Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 28 grudnia 2000 r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych, terenami zamkniętymi są działki, na których znajduje się stacja kolejowa Susz, usytuowana w ciągu magistralnej linii kolejowej Warszawa – Gdańsk. Z uwagi na skalę opracowania rysunku Studium, wrysowanie precyzyjnej granicy tych działek jest niemożliwe, jednakże granice te należy każdorazowo uwzględniać na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z ww. decyzją. Dla działek stanowiących tereny zamknięte nie zgłoszono konieczności uwzględnienia ich stref ochronnych, stąd na obszarze gminy nie wyznacza się takich stref.

Działki stanowiące tereny zamknięte mogą utracić ten status na podstawie decyzji właściwych ministrów, co nie spowoduje nieważności Studium w tym zakresie, natomiast na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy zawsze uwzględniać aktualne granice terenów zamkniętych.

16. Inne obszary problemowe.

Na terenie gminy nie określa się innych obszarów problemowych, ze względu na ich nie występowanie.

IV. UZASADNIENIE PRZYJĘTYCH ROZWIĄZAŃ

Zakładany rozwój przestrzenny gminy jest kontynuacją ustaleń przyjętych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Susz z 2000 r. i z 2010, z uwzględnieniem obowiązujących obecnie przepisów, w tym ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, oraz ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego z 2002 r. Zakładany rozwój gminy opiera się na uwarunkowaniach środowiskowych i społeczno-gospodarczych oraz pełnionych przez gminę funkcjach i obejmuje następujące cele:

- wielofunkcyjny rozwój miasta i wsi oraz poprawę warunków życia mieszkańców,
- rozbudowę infrastruktury technicznej i modernizację układu komunikacyjnego,
- tworzenie przyjaznych warunków dla lokalizacji nowych inwestycji i miejsc pracy,
- właściwe wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej i rozwój otoczenia rolnictwa, w tym przetwórstwa rolno-spożywczego,
- wykorzystanie odnawialnych źródeł energii – elektrownie wiatrowe,
- zwiększanie powierzchni leśnej oraz innych terenów zielonych,
- ochronę obszarów cennych przyrodniczo i ich wykorzystanie do promocji gminy,
- ochronę i rewitalizację zabytków i ich wykorzystanie do promocji gminy,
- rozwój turystyki i rekreacji oraz bazy hotelarsko-gastronomicznej.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania nie jest aktem prawa miejscowego. Cele przyjęte w Studium będą uwzględniane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, sporządzanych zgodnie z ustaleniami Studium i stanowiących podstawę do wydawania decyzji administracyjnych, w tym w szczególności pozwoleń na budowę.

V. SYNTEZA USTALEŃ STUDIUM

1. Synteza uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy.

Uwarunkowania zewnętrzne wynikają przede wszystkim z planu zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego, zgodnie z którym miasto Susz pełni funkcję lokalnego ośrodka rozwoju. Plan zagospodarowania województwa określa ponadto zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych. Zadania te dotyczą przede wszystkim komunikacji i infrastruktury technicznej (w tym modernizacji magistralnej linii kolejowej Warszawa – Gdańsk), jak również ochrony środowiska naturalnego powiązanej z rozwojem turystyki.

Uwarunkowania przestrzenne wynikają przede wszystkim ze struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, na którą składa się dominacja ośrodka miejskiego w sieci osadniczej, zarówno pod względem liczby mieszkańców jak i infrastruktury społecznej – oświaty, kultury, ochrony zdrowia, sportu i rekreacji, a ponadto widoczne w samym mieście nałożenie się po roku 1945 nowej struktury funkcjonalnej na starą strukturę przestrzenną.

Uwarunkowania związane ze środowiskiem naturalnym wynikają przede wszystkim z form ochrony przyrody, w tym m.in. rezerwatów przyrody, parku krajobrazowego, obszarów chronionego krajobrazu oraz obszarów Natura 2000, a także ze stanu środowiska, w tym stanu czystości rzek i jezior oraz występowania nielegalnych składowisk odpadów.

Uwarunkowania związane ze środowiskiem kulturowym wynikają przede wszystkim z dziedzictwa kulturowego gminy, w tym zabytkowego układu urbanistycznego miasta Susz i jego stref ochrony konserwatorskiej, a także dawnych rezydencji pruskiego ziemiaństwa na terenach wiejskich.

Uwarunkowania społeczno-gospodarcze wynikają przede wszystkim ze struktury demograficznej gminy, w tym względnie dużego przyrostu naturalnego niwelowanego przez dużą skalę migracji, oraz z możliwości rozwoju gospodarczego, w tym dużego potencjału dla rozwoju turystyki i branży hotelarsko-gastronomicznej.

Uwarunkowania komunikacyjno-infrastrukturalne wynikają przede wszystkim ze stanu sieci komunikacyjnej gminy, w tym dróg gminnych, powiatowych i

wojewódzkich, a także ze stanu sieci infrastruktury technicznej, w tym prowadzonych inwestycji w zakresie wodociągów i kanalizacji.

2. Synteza kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Kierunki rozwoju przestrzennego obejmują wydzielenie trzech grup stref struktury przestrzennej gminy – stref zurbanizowanych, rolno-przyrodniczych oraz przyrodniczych. Dla każdej z nich zostały wskazane dopuszczalne przeznaczenia terenów, wyznaczając pierwszą grupę pod zabudowę, w tym pod mieszkalnictwo i nowe inwestycje. Ponadto określone zostały parametry zabudowy i zagospodarowania terenów (wysokość, udział powierzchni biologicznie czynnej), a także wyznaczone tereny wyłączone z zabudowy i pełniące funkcje ekologiczno-rekreacyjne oraz przestrzenie publiczne i obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji.

Kierunki ochrony środowiska przyrodniczego obejmują ograniczenia obowiązujące na obszarach cennych przyrodniczo objętych ochroną, a także zasady kształtowania środowiska, w tym zalesień gruntów niższych klas i rekultywacji terenów poeksploatacyjnych.

Kierunki ochrony środowiska kulturowego obejmują ograniczenia obowiązujące względem obiektów wpisanych do rejestru zabytków i w strefach ochrony konserwatorskiej, a także wytyczne ochrony innych obiektów zabytkowych.

Kierunki rozwoju komunikacji i infrastruktury technicznej obejmują zasady rozbudowy i modernizacji układu drogowego, w tym przebudowy drogi wojewódzkiej Iława – Kwidzyn, modernizacji pozostałych ważniejszych dróg w gminie oraz modernizacji linii kolejowej Warszawa – Gdańsk, a także modernizacji i rozbudowy sieci infrastruktury technicznej, w tym zakresie zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków.